

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Markéta Němcová

**Vztahy mezi členy znovusložených rodin a osobní
pohoda dítěte**

Relationships between members of stepfamilies and
the well-being of the child

Praha, 2020

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc.

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní doc. PhDr. Iloně Gillernové, CSc. za cenné rady, trpělivost, velmi vřelý přístup a čas, který mi věnovala v průběhu celého akademického roku v souvislosti s psaním této diplomové práce. Zároveň bych ráda poděkovala panu Mgr. Ing Marku Vrankovi a Anetě Mazouchové za konzultace ke statistickému zpracování dat.

Největší poděkování ovšem patří mé rodině a blízkým, zejména rodičům, kteří mě v průběhu celého studia podporovali, pomáhali mi a motivovali mě. Zároveň byli velmi trpěliví a podporující i v této poslední fázi studia. Velmi si veškeré této podpory vážím.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26.7.2020

.....

Markéta Němcová

Abstrakt

Čím dál častějším typem rodinného soužití jsou dnes tzv. znovusložené rodiny. Velmi málo je u nás ovšem známo o tom, jaká specifika mají vztahy mezi jednotlivými členy těchto rodin a jak tyto vztahy ovlivňují osobní pohodu dítěte v těchto rodinách. V rámci literárně přehledové části jsou shrnuty poznatky zahraničních výzkumů zabývajících se specifiky vztahů mezi jednotlivými členy znovusložených rodin a tím, jak tyto vztahy mohou ovlivňovat osobní pohodu dětí v těchto rodinách. V empirické části je popsáno výzkumné šetření a jeho výsledky. Cílem výzkumného šetření je zjistit, jaké výchovné styly využívají rodiče a nevlastní rodiče ve znovusložených rodinách, porovnat vztahy mezi jednotlivými typy sourozenců a zjistit, jakým způsobem tyto vztahy a výchovné styly souvisí s osobní pohodou dětí v těchto rodinách a pocitem příslušnosti k rodině.

Klíčová slova

Znovusložená rodina, osobní pohoda, pocit příslušnosti k rodině, výchovné styly, sourozenci

Abstract

Blended families are an increasingly common type of family cohabitation. However, very little is known about the specifics of relationships between individual members of these families and how these relationships affect the personal well-being of the child in these families. The literature review section summarizes the findings of foreign research dealing with the specifics of relationships between individual members of blended families and how these relationships affect children's well-being in these families. The empirical part describes the research investigation and its results. The aim of the research was to find out what parenting styles are used by parents and stepparents in blended families, to compare relationships between different types of siblings and to find out how these relationships and parenting styles are related to children's well-being in these families and family belonging.

Keywords

Blended families, well-being, family belonging, parenting styles, siblings

Obsah

Úvod.....	8
Literárně přehledová část.....	9
1. Znovusložená rodina a vztahy uvnitř těchto rodin.....	9
1.1 Vztahy ve znovusložených rodinách.....	12
1.2 Role vlastní matky ve znovusložené rodině a její vztah k dětem.....	13
1.3 Nevlastní otec a jeho vztah s dětmi v rodině.....	16
1.4 Vztah dětí s neresidenčním rodičem.....	21
1.5 Sourozenecké vztahy ve znovusložených rodinách.....	23
2. Osobní pohoda dětí ve znovusložených rodinách a jeho souvislost se vztahy ve znovusložené rodině.....	26
2.2 Rozpad rodiny a vliv na osobní pohodu.....	27
2.3 Osobní pohoda dětí ve znovusložených rodinách v porovnání s ostatními typy rodin...28	
2.4 Kvalita vztahů s rodiči, výchovné styly rodičů a osobní pohoda dětí.....	32
2.5 Vztahy se sourozenci a osobní pohoda dětí ve znovusložené rodině.....	38
2.6 Pocit příslušnosti k rodině a osobní pohoda dětí ve znovusložených rodinách.....	42
2.7 Aktuální pohled na osobní pohodu dětí ve znovusložené rodině.....	44
Výzkumná část.....	47
3. Výzkumný projekt.....	47
3.1 Cíle výzkumného projektu.....	47
3.2 Předpoklady a výzkumné otázky.....	47
3.3 Metody získávání dat.....	49
3.4 Výběr výzkumného souboru a sběr dat.....	51
4. Výzkumný soubor.....	53
5. Výsledky.....	55
5.1 Statistické zpracování dat.....	55
5.2 Výsledky výzkumných otázek.....	55

5.3 Odpovědi na otevřené otázky.....	89
6 Diskuse.....	100
6.1 Shrnutí a srovnání výsledků s literaturou.....	100
6.2 Limity výzkumu, možné směřování výzkumu v budoucnosti a využití výsledků v praxi	104
Závěr.....	108
Seznam použité literatury.....	109
Seznam grafů.....	125
Seznam tabulek.....	128
Seznam zkratk.....	129
Přílohy.....	130

Úvod

Téma diplomové práce jsem si vybrala proto, že se čím dál častěji ve svém okolí setkávám se znovusloženými rodinami a všímám si toho, že přechod z jedné rodiny do nové je pro děti často velmi složitá záležitost. Vzhledem k tomu, že u nás se touto problematikou zabývalo jen několik diplomových prací, rozhodla jsem se téma znovusložených rodin a osobní pohody dětí v těchto rodinách zpracovat v rámci své diplomové práce.

Základními otázkami této práce jsou specifika vztahů mezi jednotlivými členy znovusložených rodin a jak tyto vztahy souvisí s osobní pohodou dětí ve znovusložené rodině a pocitem příslušnosti k rodině.

Literárně-přehledová část je rozdělena na dvě základní kapitoly. První kapitola je věnována samotným specifickým vztahům mezi jednotlivými členy znovusložených rodin a jejich proměnám v rámci nově utvořené rodiny. V této kapitole je možné nalézt rovněž srovnání s jinými typy rodinného soužití. Začátek druhé kapitoly literárně-přehledové části je věnován obecně osobní pohodě a jejím specifickým u dětí ze znovusložených rodin. Jádrem druhé kapitoly je ovšem přehled výzkumných zjištění týkajících se vlivu výchovných stylů rodičů a nevlastních rodičů, stejně jako vlivu vztahu mezi sourozenci v těchto rodinách na osobní pohodu dítěte. V této druhé kapitole je rovněž možné najít poznatky o pocitu příslušnosti k rodině (*tzv. family belonging*), který se ukazuje být jedním z faktorů, který ovlivňuje osobní pohodu dětí v rodině.

Literárně přehledová část vychází v podstatě pouze ze zahraniční literatury a zahraničních výzkumných studií, neboť v České republice se touto problematikou mimo několika diplomových prací nikdo hlouběji nezabýval.

Původním výzkumným záměrem bylo dotazníkové šetření mezi dětmi ve věku 12–16 let, které by probíhalo na základních školách. Tento výzkum nemohl být ovšem realizován z důvodu epidemie koronaviru. Proto byl design výzkumného šetření pozměněn. V empirické části je tak popsáno dotazníkové šetření, jehož respondenty jsou mladí dospělí ve věku 18–24 let, kteří retrospektivně hodnotili situaci ve znovusložené rodině pomocí dotazníků týkajících se výchovných stylů, vztahu se sourozenci a osobní pohody. Dotazníkové šetření bylo doplněno o tři otevřené otázky zaměřené na vnímání znovusložené rodiny.

V práci je citováno podle normy APA (2010).

Literárně přehledová část

1. Znovusložená rodina a vztahy uvnitř těchto rodin

Znovusložené rodiny jsou v současnosti poměrně častým typem rodinného soužití. Jedná se o ty rodiny, které **vznikají po zániku rodiny původní**, biologické, přičemž jeden či oba dospělí v této rodině mají **jedno nebo více dětí z předchozího vztahu** (Němcová, 2018; Ganong & Coleman, 2004). K zániku rodiny původní může dojít buď na základě **rozvodu či rozchodu rodičů** nebo v důsledku **úmrtí** jednoho z rodičů. Je důležité si uvědomit, že rozpad původní biologické rodiny je pro všechny její členy **zátěžovou situací**, která může zásadním způsobem ovlivňovat vztahy uvnitř těchto rodin (Němcová, 2018; Matějček, 1992).

Pro označení těchto rodin se mimo pojmu rodina znovusložená užívá též označení rodina nevlastní, smíšená, doplněná, patchworková či rekonstruovaná. **V této práci bude používáno označení rodina znovusložená**, neboť se domnívám, že toto spojení vyjadřuje nejpřesněji podstatu tohoto typu rodinného soužití, kdy dochází ke snaze vytvořit novou fungující rodinu (Němcová, 2018). Na úvod je rovněž nutno podotknout, že v České republice se problematikou znovusložených rodin zabývalo jen několik závěrečných prací (např. Matoušková, 2017; Matoušková, 2015; Čigášová, 2017; Hyblerová, 2011; Barborová, 2015).

Obecně lze říct, že existují **dva typy znovusložených rodin**. Záleží zde na tom, zda děti z předchozího vztahu, které ve znovusložené rodině žijí, má pouze jeden či oba dospělí (rodiče) v rodině. V případě, že pouze jeden z rodičů s sebou přivádí děti z předchozího vztahu do nové rodiny, mluvíme o tzv. **jednoduchých znovusložených rodinách** (*simple stepfamily*). V případě, že oba dospělí mají děti z předchozího vztahu, které žijí v nově utvořené znovusložené rodině, jedná se o tzv. **komplexní znovusloženou rodinu** (*complex stepfamily*) (Ganong & Coleman, 2004; Němcová, 2018). V zahraniční literatuře se někdy rovněž hovoří o **rodinách nevlastních otců** (*stepfather families*) nebo **rodinách nevlastních matek** (*stepmother families*) v závislosti na tom, který z rodičů je nevlastní. Vztahy v těchto rodinách mohou být poměrně spletité, zejména z pohledu dítěte, které má ve znovusložené rodině pouze jednoho z biologických rodičů (tzv. residenční rodič), případně sourozence a zároveň získává nového nevlastního rodiče, nové sourozence a další příbuzné. Mimo

znovusloženou rodinu ovšem děti často mají druhého biologického (tzv. neresidenčního) rodiče. Situace se samozřejmě stává složitější, pokud oba biologičtí rodiče utvoří nové znovusložené rodiny (Ganong & Coleman, 2004; Němcová, 2018).

V rámci každé znovusložené rodiny probíhá vývoj zcela individuálně, nelze hovořit o jednom schématu vývoje těchto rodin. **Pro vývoj znovusložené rodiny** a proces „stávání se rodinou“ jsou **klíčové tři základní oblasti** – udržování **hranic, solidarita a adaptace**. S těmito oblastmi přišli autoři kvalitativní studie, která analyzovala přepisy rozhovorů s rodiči a dětmi ze znovusložených rodin. Na základě toho autoři také popisují **5 možných scénářů vývoje znovusložené rodiny** v prvních 4 letech. První možný **scénář** nazvali **zrychlený** (*accelerated*). Rodiny, které spadaly do tohoto scénáře zažívaly velmi rychle pocit, že jsou rodina. Jednotliví členové měli od samého počátku očekávání, že budou typickou, tradiční rodinou, což se projevovalo rychlým rozdělením rolí a ustálením rodinných norem a zvyků, tradic. I zde se ovšem objevovaly konflikty. Přejít a vytvoření nové rodiny byl ovšem relativně bezproblémový, a to zejména díky vysoké schopnosti adaptace a vysoké míře solidarity. U jednotlivých členů byla patrná ochota přizpůsobit se stávající situaci a vytvořit s členy znovusložené rodiny dobré vztahy (Braithwaite, Olson, Golish, Soukup & Turman, 2001).

Druhým scénářem je **scénář dlouhotrvající** (*prolonged*). V rámci těchto rodin se pocit „jsme rodina“ objevoval většinou velmi postupně a po delší době. Na začátku vývoje těchto znovusložených rodin byla popisovaná velmi malá míra solidarity. Jednotliví členové se necítili příliš dobře a byli skeptičtí vůči nové rodině. Míra pocitu „jsme rodina“ byla na začátku velmi nízká. Tyto rodiny je ovšem možné popsat jako flexibilní a adaptabilní, ochotné přizpůsobit se nové situaci. Oproti rodinám se zrychleným scénářem se liší tyto rodiny tím, že se nesnažily být „tradiční“ rodinou, ale naopak vytvářely vlastní definici toho, co to znamená být rodina. Postupně narůstala důvěra mezi jednotlivými členy rodiny, míra solidarity a přijetí. Komunikace se stávala otevřenější. Na konci výzkumu bylo možné tyto rodiny popsat jako relativně spokojené (Braithwaite et al., 2001).

Třetím typem scénáře je **scénář upadající** (*declining*). Typická pro tyto rodiny byla vysoká míra počátečního pocitu „jsme rodina“, která se ale postupně snižovala. Těchto rodin byly ovšem pouze 3,5 % v rámci výzkumu. Na počátku se objevovala vysoká očekávání, těšení se na rodinný život, která ale postupně klesala a začala se objevovat naopak úzkost a vysoká míra konfliktů, což zabránilo rozvoji solidarity a pocitu „jsme rodina“. Konflikty byly spojené zejména s pokrevním poutem mezi jednotlivými členy a mezigeneračními

rozdíly. Jednotliví členové nebyli schopni se vyrovnat s novými rolmi a často kritizovali chování ostatních členů. Na konci byla patrná beznaděj a vysoká nespokojenost s rodinou (Braithwaite et al., 2001).

Čtvrtým scénářem byl **scénář stagnující** (*stagnating*). Jednotliví členové se často cítili „být hozeni“ do rodiny a tlačeni do toho stát se rodinou, což zvyšovalo odpor jednotlivých členů k celé rodině. Typická byla nestabilita a nesplněná očekávání v rámci rodiny. Objevovaly se časté konflikty, které ještě více narušovaly již existující vztahy. Časté bylo to, že děti nesnesly své rodiče a to, jak vlastní, tak nevlastní, zejména kvůli tomu, že na ně nebrali ohled při důležitých rozhodnutích. Pocit „jsme rodina“ byl stagnující na velmi nízké úrovni a jednotliví členové byli v rodině nespokojeni (Braithwaite et al., 2001).

Poslední **scénář** byl pojmenovaný jako **vysoce turbulentní** (*high-amplitude turbulent*). Tyto rodiny byly charakterizovány vysokou rozmanitostí, nestabilitou a nepředvídatelností. I zde se objevovala nereálná očekávání od nově vznikající rodiny, která doprovázela nespokojenost. Členové rodiny se často cítili být zrazeni a vůči novým členům rodiny vykazovali nedůvěru. Velmi nízká solidarita se objevovala mezi partnery, kteří nebyli jednotní ve svých rozhodnutích a řešení konfliktů. Vysoká míra konfliktů byla doprovázena snahou vyhnout se jakékoli konfrontaci (Braithwaite et al., 2001).

Jedna kvalitativní studie se zabývala 80 příběhy nevlastních dětí o jejich znovusložené rodině. Autoři této studie identifikovali celkem **5 typů příběhů** a v souvislosti s tím zkoumali, **kde byly děti nejspokojenější**. Nejčastější typ příběhu byl „**náhlý příběh**“ (*sudden story*), kdy vznik znovusložené rodiny byl popisován jako rychlý, spontánní a jen s minimem komunikace. Děti vznik tohoto typu rodiny popisovaly jako příliš rychlý, tajný a také uzavřený, bez velkého plánování, a aniž by to dospěli v rodině s dětmi nějak probírali. Dalším typem příběhu o vzniku znovusložené rodiny byl „**temný příběh**“ (*dark-sided*). Zde byl vznik znovusložené rodiny komplikovaný, doprovázený často pomluvami, konflikty, odhalením nevěry, finančními problémy aj. Dalším typem byly „**příběhy ambivalentní**“ (*ambivalent*), pro které byly typické protichůdné emoce. Typické zde bylo, že začátky vzniku znovusložené rodiny byly dobré, ale komplikované neshodami mezi rodiči po rozvodu. Předposledním typem příběhu o vzniku znovusložené rodiny byl „**idealizovaný typ**“ (*idealized*), který byl popisovaný jako bezproblémový a rodina byla popisovaná jako skutečná rodina. Tento typ vzniku byl doprovázen pozitivními emocemi a pocity příslušnosti k rodině. Poslední typ příběhu byl „**příběh přírůstkový**“ (*incremental*). Vznik znovusložené rodiny byl zde popisován jako plánovaný, organizovaný. Dospělí vše sdíleli s dětmi a nedocházelo

zde k tajemstvím. Autoři této studie zjistili, že pokud byl vznik znovusložené rodiny doprovázen pozitivními emocemi a od počátku se mezi členy objevovala vřelost a blízkost, byly děti v těchto rodinách spokojenější než v těch, kde vznik byl doprovázen spíše negativními emocemi (Kellas et al., 2014).

Většina výzkumů se zabývala problematikou těchto rodin z hlediska modelu, kdy děti po rozpadu původní rodiny žijí s matkou, která si najde nového partnera. Jedná se tedy o tzv. rodiny nevlastních otců (*stepfather families*). Tento model znovusložených rodin je asi modelem nejčastějším, proto se tento model odráží a je nejčastěji popisován i v této práci. Zároveň je ale v rámci jednotlivých kapitol možné najít poznatky, které se týkají jiných modelů znovusložených rodin (Němcová, 2018).

1.1 Vztahy ve znovusložených rodinách

Výzkumy se v minulosti hodně zaměřily na jednotlivé typy vztahů ve znovusložených rodinách (matka-děti, nevlastní otec-nevlastní děti, ...), ale je **velmi málo známo o tom, jak vzájemně spolu jednotlivé vztahy interagují**, jak se ovlivňují a jakým způsobem ovlivňují procesy uvnitř znovusložených rodin. Jensen (2017) se ve své studii zaměřil na tyto nedostatky ve výzkumu a analyzoval data od celkem 1 182 adolescentů, kteří žili ve znovusložené rodině s vlastní matkou a nevlastním otcem. Výsledky této studie ukázaly, že znovusložené rodiny lze rozdělit na **4 kategorie v závislosti na tom, jaké interakce a mezi jakými členy jsou klíčové.**

První kategorii tvoří „**rodiny zahrnující všechny**“ (*inklusive pattern*), pro kterou jsou typické velmi dobré vztahy uvnitř rodiny, ale zároveň dění v této rodině vysoce ovlivňuje vztah s neresidenčním otcem. Tento typ rodin se zaměřuje hlavně na podporu osobní pohody a spokojenosti dětí. Zároveň je ale pro tuto kategorii typické kratší trvání v porovnání s ostatními kategoriemi. Pro tyto rodiny je typický i vyšší finanční příjem. Další kategorií jsou „**rodiny orientované na vztahy uvnitř**“ (*residence-centered pattern*), pro kterou jsou typické vysoce pozitivní vztahy s residenčními členy (tj. těmi, s kterými je sdílána domácnost). Tyto rodiny jsou považovány za vysoce integrované a přizpůsobivé. Vlastní otcové, kteří v této domácnosti nežijí, nemají vliv na dění uvnitř rodiny. Třetí kategorií jsou „**nešťastné rodiny**“ (*unhappy pattern*), pro kterou jsou typické konflikty mezi partnery/manžely, které mohou být i důsledkem nízkých finančních příjmů těchto rodin. Děti se v těchto rodinách mohou cítit nepříjemně a mohou tíhnout spíš k druhému biologickému

rodiči, se kterým ovšem nežijí. Poslední kategorií jsou **rodiny, kde došlo k odpojení v rámci vztahu rodič-dítě** (*parent-child disconnection*). I v této kategorii se mohou objevovat konflikty či boj o zdroje napříč různými vztahy mezi členy rodiny. Děti se zde špatně přizpůsobují nové rodině. To může vést k napjatým vztahům mezi dětmi a matkou či mezi dětmi a nevlastním otcem (Jensen, 2017).

1.2 Role vlastní matky ve znovusložené rodině a její vztah k dětem

Z longitudinálního výzkumu trvajících 10 let, kterého se účastnilo celkem 60 rodin, vyplývá, že **vztahy dětí a rodičů** (obecně) jsou po rozvodu a po založení znovusložené rodiny **nestabilní**. Na rodičovství po rozvodu má přitom **vliv mnoho faktorů** – počet dětí v rodině, finance, vztah mezi biologickými rodiči, přístup a zájem nevlastního rodiče. Autoři této studie ovšem uvádějí, že změny v rámci rodičovství jsou odrazem všech věcí, které musí rodič po rozvodu zvládnout a se kterými se musí vyrovnat (Wallerstein & Lewis, 2007).

Role matky je ve znovusložené rodině, stejně jako v ostatních typech rodin, klíčová (Němcová, 2018). Dle Ganong a Coleman (2004) dokonce není možné porozumět dynamice této rodiny, aniž bychom pochopili, jakou roli zde matka zastává. Matky ve znovusložených rodinách mají **specifické úkoly**. Musí **pracovat na vztahu s partnerem**, zároveň musí **plnit rodičovskou funkci**, a i nadále mají **rozvíjet vztah se svými dětmi**. Současně musí **napomáhat při vytváření vztahu mezi svými dětmi a nevlastním otcem** (Pryor, 2008; Němcová, 2018). Z longitudinálního výzkumu trvajících 25 let, kterého se účastnilo 60 rodin, vyplývá, že **po rozvodu jsou matky pro své děti méně dostupné** v případě potřeby a že se matky o děti méně zajímají. Asi 1/3 matek se zaměřila na dosažení ekonomické nezávislosti a navázání nového partnerského vztahu. To může mít poté samozřejmě **dopad na osobní pohodu dětí**, což ukazují i výsledky této studie, neboť u dětí se v důsledku toho objevilo problémové chování, které bývá považováno za jeden z indikátorů osobní pohody. Problémové chování ovšem ustoupilo, když se matky opět více zaměřily na rodinu, výchovu a péči o děti (Wallerstein, Lewis & Rosenthal, 2013). Dle studie Wallerstein a Lewis (2007) matky často vnímají, že nedávají dětem tolik pozornosti, ale zároveň to nedokážou vzhledem k okolnostem a důsledkům rozvodu změnit. **Některé matky se naopak zaměřily pouze na nejmladší dítě**, které z jejich hlediska potřebovalo nejvíce péče, **nebo na to dítě, které dávalo najevo, že matku potřebuje**. Nejvíce blízké si matky dle této studie byly s dětmi, které jim nejvíce pomáhaly, což byly nejčastěji nejstarší dcery (Wallerstein & Lewis, 2007).

To, jak je rozvod náročný značí i to, že pouze polovina matek v jiné studii se dovedla o děti starat a pečovat o ně tak, jako před rozvodem. Některé matky se kvůli tomu vzdaly kariéry a upozadily navázání jiného intimního vztahu před péčí o děti. Jiným matkám napomohlo to, že se znovu provdaly, díky čemuž získaly finanční a emoční podporu, ačkoli se objevovaly konflikty mezi nevlastním otcem a dětmi. **Matky, které se znovu provdaly se tak o děti staraly stejně dobře jako v prvním manželství, ale s dětmi si nebyly již tolik blízké** (Wallerstein et al., 2013).

Weaver a Coleman (2010) provedli kvalitativní výzkum, kdy pomocí zakotvené teorie zjišťovali, jak matky ve znovusložených rodinách vnímají svoji roli. Studie se účastnilo celkem 24 matek. **Matky samy sebe vnímají hlavně jako prostředníka mezi dětmi a nevlastním otcem.** V případě, že mezi nevlastním otcem a dětmi vzroste míra konfliktů, matky bývají na straně dětí, přičemž vůči nim zaujímají protektivní postoj a zastávají určité **speciální role**, kterými mohou ovlivňovat osobní pohodu členů rodiny. Těmito rolemi jsou ochránce (*defender*), vrátný (*gatekeeper*), mediátor (*mediator*) a interpretující (*interpreter*). **Role ochránce** spočívá v ochraně dětí před jakýmkoli nebezpečím, a to i ze strany nevlastního otce, tj. matčina partnera. Matky rovněž naplňují **roli vrátného**, přičemž lze říct, že tato role spočívá v monitorování a sledování kontaktu a vztahu nevlastního otce s dětmi. **Role mediátora** spočívá v tom, že matky fungují jako prostředník mezi nevlastním otcem a dětmi a snaží se pomáhat s urovnáváním konfliktů mezi nimi. Poslední **role interpretujícího** hodně souvisí s rolí předchozí, neboť pokud se matky snaží urovnávat konflikty mezi nevlastním otcem a dětmi dělají to často tak, že vysvětlují jednotlivým členům rodiny hledisko ostatních (Weaver & Coleman, 2010; Němcová, 2018). V případě, že by se matka při konfliktu postavila na stranu nevlastního otce, vnímají to děti často jako ztrátu loajality a závazku ze strany matky vůči sobě. To může poté narušit vztah dítěte s matkou (Cartwright, 2005).

Zajímavé jsou výsledky studií, které ukazují, že po vytvoření znovusložené rodiny dochází ke změnám ve vztahu matky a dětí. **Matky krátce po utvoření znovusložené rodiny vykazují více problémů v rámci výchovy dětí**, přičemž u dětí se zároveň vyskytuje **ve větší míře problémové chování** (Bray, 1999, Bray & Berger, 1993). Podle longitudinální studie z 90. let dochází mezi matkou a dětmi krátce po vytvoření znovusložené rodiny ve větší míře **ke konfliktům** a matky ve vztahu s dětmi vykazují **více negativity**, což samozřejmě může negativním způsobem ovlivňovat osobní pohodu dětí. Tato longitudinální studie rovněž ukázala, že **po dvou letech soužití znovusložené rodiny se tyto problémy již neobjevují**

(Hetherington & Clingempeel, 1992). Zvýšená míra konfliktů mezi rodiči a dětmi ve znovusložených rodinách může být **reakcí dětí na množství konfliktů mezi rodiči**, a to, jak vlastními, tak nevlastními (Dunn, O'Connor & Cheng, 2005). V novější studii O'Connora, Dunna, Jenkinse a Rasbashe (2006), zabývající se rozdíly ve vztazích mezi dětmi a rodiči v různých typech rodin, které se účastnilo celkem 404 dětí ze 171 rodin, bylo rovněž zjištěno, že vztah matek a dětí ve znovusložených rodinách se liší od vztahu mezi matkami a dětmi v jiných typech rodin. Autoři hovoří o odlišném přístupu matek ke svým biologickým dětem v rámci výchovy, který ovšem nepřipisují samotnému vzniku znovusložené rodiny a zvýšené úrovni stresu, ale běžným procesům vývoje rodiny a dětí. Thomson, Mosley, Hanson a McLanahan (2001) zjistili, že **děti, jejichž matky po rozvodu navázaly nový vztah**, hodnotí svůj **vztah s matkou jako lepší** v porovnání s dětmi, jejichž matky nový vztah nenavázaly. Zároveň se ovšem podle této studie objevuje **více konfliktů mezi matkami a biologickými dětmi**. Čigašová (2017) uvádí, že vztah mezi biologickým rodičem a dítětem se po utvoření znovusložené rodiny ne vždy změnil a často byl tento vztah s biologickým rodičem považován za stejný i po vytvoření znovusložené rodiny. Ke zhoršení vztahu s matkou může dojít v případě, že se dítě nesmíří s rozpadem rodiny původní (Čigašová, 2017).

Poměrně **nekonzistentní jsou výsledky výzkumů** týkající se otázky, zda dochází u matek po rozvodu a zejména po vytvoření znovusložené rodiny ke **změně v rámci monitorování a kontrolování chování dětí**. Monitorování a kontrolování dětí je považováno za jednu z dimenzí výchovného stylu, která může ovlivňovat osobní pohodu dětí. Kim, Hetherington a Reiss (1999) zjistili, že **matky ve znovusložených rodinách** vykazují vůči svým dětem, respektive synům, **větší míru kontroly** a monitoringu jejich chování v porovnání s matkami z rodin vlastních. Výsledky **jiné studie** ovšem poukazují na to, že kontrola chování dětí je vyšší v rodinách vlastních, zatímco v rodinách znovusložených **míra kontroly a monitoringu** chování dětí **klesá**, stejně jako **klesá míra přijetí**. Matky ve znovusložených rodinách také dle výsledků studií používají méně fyzických trestů či na děti méně křičí (Thomson, Mosley, Hanson & McLanahan, 2001; Fisher, Leve, O'Leary & Leve, 2003; Leidy et al., 2011). Dle studie Leidy et al. (2011) se **rodiče ve znovusložených rodinách** rovněž **méně zapojují do aktivit** dětí. Matky jsou celkově vůči dětem ve znovusložených rodinách více odmítavé, u otců klesá míra přijetí. Existuje několik možných **vysvětlení**, proč tyto studie nedocházejí k jednotným výsledkům. Jedním z možných vysvětlení je to, že některé studie tuto problematiku **posuzují z pohledu matek**,

zatímco jiné z **pohledu dětí**. Možným vysvětlením může být rovněž to, že výzkumníci často **nezohledňují dobu**, po kterou je **znovusložená rodina vytvořena** (Ganong & Coleman, 2004).

1.3 Nevlastní otec a jeho vztah s dětmi v rodině

Stejně jako matky, čelí nevlastní otcové poměrně velké výzvě, kdy musí na pozadí nově utvářené rodiny **navázat vztah s nevlastními dětmi**. Přitom ovšem děti mají silný vztah s matkou, tj. partnerkou nevlastního otce, a mají své zvyky, do kterých se musí nevlastní otec pokusit začlenit. **Postoj nevlastního otce k dětem** může být velmi různorodý. Někteří nevlastní otcové se na tuto roli těší, zatímco jiní mají obavy z odmítnutí a někteří se nechtějí jakkoli zapojovat do interakce s nevlastními dětmi a podílet se na jejich výchově (Ganong & Coleman, 2004; Pryor, 2008; Matoušková, 2017; Němcová, 2018). Někteří autoři dokonce považují **rozvinutí dobrého a pozitivního vztahu mezi dětmi a nevlastním otcem za klíčový úkol znovusložené rodiny** (Ganong, Jensen, Sanner, Russell & Coleman, 2019). Z kvalitativní studie, které se účastnilo 12 nevlastních rodičů, vyplývá, že **nevlastní rodiče** si mohou být často **nejistí ve své roli** a role nevlastního rodiče jim zároveň není dost jasná (Felker, Fromme, Arnaut & Stoll, 2002). Mnohem těžší je v případě nevlastních otců definovat jejich roli, když neresidenční otec je vysoce zapojen do péče o děti (Gold & Adeyemi, 2013).

Dle kvalitativní studie, které se účastnilo 21 nevlastních otců lze nalézt **4 základní postoje k roli nevlastního otce**. Prvním z nich je **postoj „asistujícího rodiče“** (*assistant parent*), který je charakteristický tím, že tito nevlastní otcové jsou vůči nevlastním dětem zpočátku velmi milí, kamarádští, postupem času ovšem tato snaha upadá. Tito nevlastní otcové jsou do výchovy zapojeni jen velmi málo, a to i vzhledem k vysoké aktivitě obou biologických rodičů. Dalším postojem je **postoj „replikace rodiny“** (*replication family*), kdy se neresidenční rodič neangažuje v péči o dítě a role nevlastního otce je tak primárně rodičovská s typickým požadavkem na dodržování disciplíny. Tito nevlastní otcové si ovšem zároveň uvědomovali, že přílišná autoritativnost a dodržování disciplíny, které neodpovídá emoční blízkosti s nevlastním dítětem, by mohlo vztah s nevlastním dítětem ohrozit. Třetím postojem je **postoj „třetího rodiče“** (*third parents*), kdy se nevlastní otcové necítí být primárně rodičem, ale spíše součástí jakéhosi týmu, který se podílí na výchově dítěte. Toto je typické i pro čtvrtý postoj, kterým je **postoj „rozšířená rodina“** (*extended family*), který se

ovšem liší tím, že nevlastní otec má blízký vztah s neresidenčním otcem (Svare, Jay & Mason, 2004).

Vytváření vztahu mezi nevlastním otcem a dětmi může být zpočátku složité, neboť děti mohou nevlastního otce vnímat jako **zdvořilého vetřelce** (Hetherington & Clingempeel, 1992) nebo ho mohou vidět jako **soupeře**, který narušuje vztah s jejich matkou a bere jim matčinu pozornost (Sobotková, 2001). Čigášová (2017) uvádí faktory, které se pojí s přijetím či naopak nepřijetím nevlastního rodiče. S nepřijetím nevlastního rodiče jsou spojené faktory jako **negativní pohled dítěte na vytvoření partnerského vztahu a na chování nevlastního rodiče**. S přijetím nevlastního rodiče může naopak souviset **smíření s rozpadem původní rodiny, postupnost při navazování vztahu s nevlastním rodičem a pozitivní vnímání chování nevlastního rodiče**. Čigášová (2017) ovšem uvádí, že mezi těmito faktory a přijetím či nepřijetím nevlastního rodiče nebyla prokázána kauzalita. Ganong a Coleman (2004) rozlišují **tři typy nevlastního otce** podle toho, jak se chovají vůči nevlastním dětem na začátku vytváření vztahu a později. Prvním z nich jsou ti, kteří se **neustále snaží být pro děti kamarády**, nejen na začátku (tzv. *continuous affinity-seeker*). Druhým typem jsou ti nevlastní otcové, kteří se snaží s dětmi **zpočátku navázat kamarádský vztah**, snaží se jim zalíbit, ale postupem času zaujímají rodičovskou roli (tzv. *early affinity-seekers*). Třetí skupinou jsou ti nevlastní otcové, kteří se příliš **nesnaží nevlastním dětem zalíbit** (tzv. *nonseekers*). **Nejlepší a zároveň nestabilnější vztah** s nevlastními dětmi mají nevlastní otcové, kteří patří do první skupiny (tzv. *continuous affinity-seekers*) (Ganong & Coleman, 2004). Naopak ti nevlastní rodiče, kteří se od samého počátku snaží **zaujmout otcovskou roli**, se mohou u nevlastních dětí **setkat s odporem**. Děti se totiž mohou domnívat, že nevlastní otec chce plně zaujmout místo jejich vlastního otce, který s nimi už nežije (Ganong, Coleman, Fine & Martin, 1999). Ti nevlastní otcové, kteří zastávají názor, že je důležité u dětí dodržování disciplíny, jsou často mnohem starší, než jejich partnerky a tento postoj zastávají zejména vůči chlapcům. V důsledku toho jsou poté vztahy dětí s nevlastním otcem vyhrocené (Wallerstein & Lewis, 2007).

Matoušková (2017) ve své rigorózní práci uvádí, že pro nevlastní otce mohou být frustrující otázky výchovy, a to z toho důvodu, že nevlastní otcové nemají autoritu, kterou mají biologičtí rodiče a zároveň mají pohled na výchovu dětí jiný než jejich partnerka. Zároveň se nevlastní otcové mohou cítit nejistí právě kvůli kompetencím v oblasti výchovy, kdy si nevlastní otcové nejsou jisti tím, co vše si v rámci výchovy mohou dovolit. Jednou z nepříjemných věcí, s kterou se musí nevlastní otcové potýkat je možná rivalita

s biologickým otcem dětí. Nevlastní otcové zároveň hovořili o tom, že získali hezký vztah s partnerkou či že vztah s nevlastním dítětem jim nahrazuje a vynahrazuje vztah s dítětem vlastním.

Dle studie autorů Wallerstein a Lewis (2007) nevlastní otcové často **preferují některé nevlastní dítě**, přičemž to dávají najevo většinou od samého počátku. Ačkoli může být vytváření vztahu **mezi dětmi a nevlastním otcem** komplikované, bývá tento vztah dle některých studií **ve většině případů pozitivní**, ačkoli se zcela nevyrovná vztahu, který je mezi dětmi a jejich vlastním otcem. Nevlastní otcové se rovněž nezapojují tolik do aktivit dětí jako otcové vlastní (Hofferth, Cabrera, Carlson, Coley, Day & Schindler, 2007). Z pohledu matek vykazují nevlastní otcové stejnou či dokonce větší míru pomoci při výchově dětí v porovnání s otci vlastními (Berger, Carlson, Bzostek & Osborne, 2008). Mnoho dětí ve znovusložených rodinách má **dobrý a vřelý vztah jak s otcem vlastním, tak nevlastním**. To vyplývá ze studie, které se účastnilo 189 adolescentů (White & Gilbreth, 2001). Dokonce i v průběhu času a toho, jak děti dospívají zůstává ve většině případů vztah mezi nevlastním otcem a dětmi pozitivní (King & Lindstrom, 2016) a to i přesto, že nevlastní otcové mají často menší pochopení pro změny v chování dětí, které se objevují právě v období puberty (Wallerstein & Lewis, 2007).

Lze říct, že **nevlastní rodiče obecně investují do nevlastních dětí méně** (čas, peníze, pozornost apod.) v porovnání s rodiči vlastními. Je ale nepravděpodobné, že by do nevlastních dětí neinvestovali vůbec, neboť investice se jim poté zpětně vyplatí v rámci partnerského vztahu a jeho rozvoje (Tifferet, Jorev & Nasanovitz, 2010). Vztah nevlastního otce s nevlastními dětmi je přitom ovlivněn právě tím, **kolik nevlastní otec do tohoto vztahu investuje** (pozornost, trávení času s dětmi apod.), přičemž kvalita tohoto vztahu poté ovlivňuje právě stabilitu partnerského/manželského vztahu ve znovusložené rodině (Petren, Lardier, Bible, Bermea & van Eeden-Moorefield, 2019; Ganong et al., 2019). Pokud se nevlastní otcové méně zapojují do aktivit s dětmi, nemají s nimi navázaný blízký vztah a nepodporují matku při výchově, je zde větší pravděpodobnost, že se znovusložená rodina rozpadne (Petren, Garneau - Rosner & Yildirim, 2018).

Významnou roli při vytváření vztahu mezi nevlastním otcem a dětmi **hraje vztah matky a dětí** ve znovusložené rodině (Dunn, Cheng, O'Connor & Bridges, 2004; King, 2009; King, Thorsen, & Amato, 2014; Cartwright, 2005). Čigašová (2017) uvádí, že pokud byl vztah s matkou vnímán stejně před i po vytvoření znovusložené rodiny, bylo pro děti snazší přijmout nevlastního rodiče a navázat s ním vřelý vztah. Pokud děti matku vnímají jako

zodpovědnou a dostupnou v případě potřeby, znamená to pro ně více stability během náročného období přechodu z jedné rodiny do nové. Pokud jsou **matky zároveň otevřené v komunikaci ohledně nevlastního otce**, nejsou děti tolik rozzlobené na nevlastního otce, což může poté napomoci při navazování vztahu s ním. Důležité zároveň je, aby se matka s nevlastním otcem **shodli v otázkách výchovy**, což poté také pozitivně ovlivňuje vytváření vztahu mezi nevlastním otcem a dětmi (Cartwright, 2005; Jensen & Shafer, 2013; King, Amato & Lindstrom, 2015). Mnozí výzkumníci předpokládali, že vztah nevlastního otce s dětmi může být **ovlivněn vztahem, který mají děti se svým vlastním otcem**. Tento předpoklad se ale zatím **nepotvrdil** (King, 2009; King, Amato & Lindstrom, 2015).

Velmi důležité je si uvědomit, že pro vytvoření dobrého vztahu s nevlastním otcem není důležitá pouze snaha nevlastního otce, ale také **snaha dětí v rodině** (Ganong & Coleman, 2004). Mnoho dětí se přitom do vztahu s nevlastním otcem **aktivně zapojuje** a snaží se, o čemž svědčí jak frekvence kontaktů, sdílených aktivit, tak i to, že si děti s nevlastním otcem povídají o důležitých věcech jako je škola (King et al., 2014). Ganong, Coleman a Jamison (2011) na základě kvalitativního výzkumu zjistili, že **snaha dětí** a míra do jaké se děti snaží navázat dobrý vztah s nevlastním otcem **souvisí s tím, jaké mají děti hodnotící soudy o nevlastním otci** a jeho přínosu pro rodinu. Tyto soudy jsou přitom ovlivněny zejména tím, co si myslí matka a další blízcí příbuzní. Dle studie autorů Wallerstein a Lewis (2007) lze říct, že dospívající děti častěji zpochybňují nevlastního rodiče a vyvolávají konflikty.

Poněkud snazší mohou mít situaci při navazování vztahu s nevlastními dětmi ti **otcové, kteří mají ve znovusložené rodině i své vlastní děti**, o které pečují. V takovém případě vykazují otcové větší míru chování spojeného s otcovskou rolí i vůči nevlastním dětem a zároveň s nimi **lépe navazují vztahy** (Marsiglio, 1992). Úskalím ovšem může být to, když se nevlastní rodič ve znovusložené rodině zaměří pouze na své biologické děti, zatímco ty nevlastní upozaduje. To většinou vede k tomu, že rodič očekává od nevlastních dětí až přílišnou poslušnost. Nevlastní rodičovství se tak stává mnohem obtížnější a děti nevlastního rodiče spíše odmítají. Toto zaměření na biologické děti může vést ke kritice i ze strany partnera, čímž může být negativně ovlivněna i spokojenost v rámci partnerského vztahu (Jensen, Shafer & Larson, 2014).

Výzkumně byly spíše zkoumány vztahy mezi nevlastním otcem a dětmi, zatímco nevlastní matky a jejich vztahy s nevlastními dětmi bývají často upozadovány. **Nevlastní matky mají těžší situaci**, neboť se od nich očekává, že i když nejsou vlastními matkami dětí

svého partnera, budou zastávat mateřskou roli a svědomitě pečovat o děti (Ganong & Coleman, 2004). Sobotková (2001) mluví o **tzv. mýtu okamžité lásky**, podle kterého se očekává, že nevlastní matky budou mít okamžitě rády děti svého partnera a budou je brát jako vlastní. Vzhledem k tomu, že nevlastní matky o děti pečují, často jsou s nimi v kontaktu více než vlastní otec. Musí od dětí často proto vyžadovat disciplínu a dodržování pravidel, což může být v rozporu s chováním, které by pomohlo navázat s nevlastními dětmi vřelý vztah. Někteří autoři tvrdí, že matky, a to i ty nevlastní, jsou důležitým faktorem pro osobní pohodu dětí (Ganong & Coleman, 2004).

Sobotková (2001) hovoří o tom, že nejistota ohledně nově získaných rolí může ohrozit identitu nevlastních matek. Nová **role nevlastní matky** může být často velmi **ambivalentní** a projevuje se **nejistotou** ohledně množství povinností, konkrétního jednání a naplňování těchto povinností, nejistotou týkající se toho, které očekávání má být naplněno dříve a také nejistotou spojenou s chováním a jeho důsledky na osobní, ale také rodinou pohodu. Nevlastní matky mají samy často **potřebu definovat svoji roli ve vztahu k dětem**.

Na základě kvalitativního výzkumu bylo zjištěno, že nevlastní matky mohou zaujmout **tři základní postoje** ohledně své role v domácnosti – „**mateřství, ale ne role matky**“ (*mothering but not mother roles*), „**ostatní role**“ (*other-focused roles*), „**role outsidera**“ (*outsider roles*). **První postoj** (*mothering but not mother roles*) spočívá v tom, že nevlastní matky se chovají mateřsky, ale necítí se být vůči nevlastním dětem matkami. Tyto nevlastní matky často svoji roli v domácnosti popisují ambivalentně, přičemž pocity nevlastní matky jsou často ovlivněny přítomností biologické matky dětí. **V rámci druhého postoje** (*other-focused roles*) nevlastní matky vidí svoji roli v zaměření se na potřeby ostatních, ale ne dětí. Tyto matky často fungují jako prostředník mezi svým partnerem a biologickou matkou partnerových dětí, přičemž domlouvají návštěvy, vyzvedávání dětí apod. **V rámci posledního postoje** (*outsider roles*) lze identifikovat dvě role. První z nich je, že nevlastní matky jsou zapojeny do dění v rodině, ale pouze na jejím okraji a nejsou například plně zapojeny do aktivit dětí a otce. Druhá role spočívá v tom, že matky se nepovažují za důležitého člověka v životě nevlastních dětí a nemají na ně žádný výrazný vliv. V tomto případě byl vztah dětí a nevlastní matky popisován jako nejméně blízký (Weaver & Coleman, 2005). Z výzkumu, kterého se účastnilo asi 300 adolescentů vyplývá, že většina z nich má **dobrý a vřelý vztah jak s matkou vlastní, tak i nevlastní** (King, 2007).

Dle kvalitativní studie Wallerstein a Lewis (2007) **nevlastní matky** často berou jako **prioritu jejich domácnost a životní styl, nikoli potřeby dětí**. Nevlastní matky také dle této

studie upřednostňují to dítě, které se rychle přizpůsobí a se kterým vychází. Ty nevlastní matky, které mají vlastní děti, upřednostňují to nevlastní dítě, které dobře vychází s jejími vlastními dětmi.

1.4 Vztah dětí s neresidenčním rodičem

Neresidenční rodiče, kteří po rozpadu původní rodiny nežijí společně s dětmi, jsou dle Stewarta (1999) **spíše rodiči pro trávení volného času**. Pokud mluvíme o neresidenčním rodiči, mluvíme **ve většině případů o otci dětí**. Ti jsou se svými dětmi po rozpadu původní rodiny v kontaktu méně často. Nicméně důležitější je kvalita vztahu mezi otcem a dětmi. Pro neresidenční rodiče je mnohem **náročnější zhostit se své rodičovské role**, neboť s dětmi nejčastěji tráví pouze limitovaný čas. I z toho důvodu někteří autoři mluví o tom, že neresidenční rodiče mají na děti menší vliv, než měli předtím (Ganong & Coleman, 2004). Děti přitom samozřejmě neresidenčního rodiče potřebují (Schwartz & Finley, 2009). Poněkud **lépe** jsou na tom v tomto případě biologické matky, které s dětmi nežijí, neboť jsou s dětmi častěji v telefonickém kontaktu, častěji využívají elektronické komunikace a děti u nich častěji přespávají v porovnání s biologickými neresidenčními otci (Gunnoe & Hetherington, 2004). **Frekvence kontaktu** se přitom ukazuje jako velmi **důležitý faktor** ovlivňující vztahy dětí a neresidenčních matek (King, 2007).

Je nutné si uvědomit, že vztah s druhým biologickým rodičem, se kterým ovšem dítě nežije, je pro dítě rovněž důležitý. Edwards (2002) tvrdí, že **udržení vztahu dítěte s biologickým neresidenčním rodičem** je důležité pro **zachování stability dítěte** ve znovusložené rodině. Když dítě udržuje vztah s neresidenčním rodičem, je propojena jeho minulost se současností. I tento vztah tak ovlivňuje osobní pohodu dítěte. Udržení tohoto vztahu může být po vzniku znovusložené rodiny náročnější a pro dítě stresující, neboť se zároveň musí snažit vytvořit vztah s rodičem novým, nevlastním. Děti jsou tak vždy mezi těmito dvěma vztahy (Jensen, Shafer & Holmes, 2015). Vztah neresidenčního rodiče s dítětem a míra, v jaké se neresidenční rodič podílí na péči a výchově dítěte je významně **ovlivněna vztahem mezi oběma biologickými rodiči dítěte**. Pokud je tento vztah dobrý a nedochází zde ke konfliktům, neresidenční rodič se více podílí na péči o děti, a i nadále s dítětem rozvíjí vřelý vztah (Ahrons, 2007; Fagan & Palkovitz, 2007).

Otcové se po rozpadu původní rodiny **mohou cítit být pro své děti nepotřební** a zároveň je pro ně z finančních a časových důvodů mnohem těžší podílet se na výchově dětí

(Ahrons, 2007; Russell, Beckmeyer, Coleman & Ganong, 2016). Pokud dojde k odcizení dítěte s biologickým otcem po rozvodu, má toto odcizení negativní dopad i na vztah s prarodiči z otcovy strany, nevlastní matkou a nevlastními sourozenci z otcovy strany (Ahrons, 2007; Němcová, 2018). V rámci studie White a Gilbreth (2001), které se účastnilo celkem 189 dětí vyrůstajících ve znovusložené rodině s matkou a nevlastním otcem, bylo zjištěno, že 2/3 těchto dětí mělo **velmi dobrý vztah se svým biologickým otcem** a pouze velmi málo dětí s biologickým otcem neudržovalo žádný vztah. Ze stejné studie vyplynulo, že vztah dětí s biologickým neresidenčním otcem není ovlivněn vztahem dětí a matky.

Wallerstein, Lewis a Rosenthal (2013) zjistili, že **v rodinách, kde byly 3 a více dětí**, bylo pro otce **mnohem těžší udržet si pěkný vztah se svými dětmi** (povedlo se to 3 ze 16 otců). Vztah s dětmi bylo pro neresidenčního otce **rovněž těžší** si udržet v případě, že **založil i on novou rodinu a s novou partnerkou měl další dítě**. Toto dítě bylo často otcem preferované, což se projevovalo i tím, že mu kupoval dražší dárky. Rovněž se ukázalo, že neresidenční otcové mohou **upřednostňovat po rozvodu to dítě**, s kterým sdílí nějakou **zálibu** nebo které je s nimi **ochotné trávit čas**. Otcové rovněž vnímali jako **snazší udržet si pěkný vztah s dítětem**, které bylo **mladší**, zatímco s adolescentním dítětem vnímali udržení vztahu jako náročnější.

Přesto lze říct, že vztahy dětí s neresidenčním otcem mohou být velmi různorodé a celkově lze říct, že **nejsou zcela předvídatelné**. Blízký **vztah otce a dětí před rozvodem není prediktorem** a zárukou dobrého vztahu i po rozvodu. Vztah je ovšem **ovlivněn vztahem nové otcovy partnerky/nevlastní matky k dětem** z prvního manželství, a tím, jestli je vnímá jako potenciální ohrožení jejich vztahu. Lze říct, že ti otcové, kteří i po rozvodu měli dobré vztahy se svými dětmi a nadále je rozvíjeli, měli podporu od své nové partnerky, které ovšem často neměly vlastní děti (Wallerstein & Lewis, 2009). Některé partnerky mohou vztah neresidenčního otce s dětmi ovlivňovat i negativně, což může vést k tomu, že se neresidenční otec s dětmi odcizí. Otcové totiž většinou nezpochybňují postoj partnerky ohledně toho, co je důležité pro jeho biologické děti. Často s tím ale nejsou spokojeni (Wallerstein & Lewis, 2007).

1.5 Sourozenecké vztahy ve znovusložených rodinách

Sourozenecké vztahy ve znovusložených rodinách jsou samy o sobě **poměrně složité**, neboť se zde setkáváme kromě **sourozenců vlastních** (*full-siblings*), také se **sourozenci nevlastními** (*stepsiblings*) a **polovičními** (*half-siblings*). Pokud mluvíme o vlastních sourozencích, jedná se o ty sourozence, kteří mají oba biologické rodiče společné. Poloviční sourozenci mají pouze jednoho biologického rodiče společného. Nevlastní sourozenci nemají společné biologické rodiče (Němcová, 2018). Vzhledem k tomu se ve znovusložených rodinách můžeme setkat s různými situacemi a kombinacemi vztahů mezi sourozenci. Sourozeneckým vztahům ve znovusložených rodinách jsem se podrobně věnovala v rámci své bakalářské práce z roku 2018 (Němcová, 2018). Proto v rámci diplomové práce je **předložen jen zkrácený přehled dosavadních výzkumných zjištění**.

Už samotný **rozpad původní rodiny** je pro děti zatěžující a **ovlivňuje i sourozenecké vztahy**. Dle studie, která byla provedena na reprezentativním vzorku, čítajícím asi 8 500 účastníků, se mohou mezi sourozenci objevit **ve zvýšené míře konflikty** poté, co dojde k rozpadu rodiny v důsledku úmrtí jednoho z rodičů. Možným vysvětlením je to, že děti v rodině **ztratí možnost podpory a sociální opory**, kterým rodiče jsou (Fuller-Thomson, 2000; Němcová, 2018). Z dlouhodobého hlediska lze ovšem říct, že sourozenci, kteří v dětství přišli o jednoho z rodičů, si jsou **v dospělosti více blízcí** v porovnání s těmi sourozenci, kteří o rodiče nepřišli (Mack, 2004). Rovněž rozvod a v jeho důsledku rozpad rodiny má vliv na sourozenecké vztahy. **Významnou roli** přitom hraje věk, **ve kterém děti prožily rozvod rodičů** (Riggio, 2001). Při rozvodu dochází často **mezi rodiči ke konfliktům**, které mohou souviset rovněž se **zvýšenou mírou konfliktů mezi sourozenci, zvýšenou dominancí** jednoho sourozence vůči druhému a rivalitě a zároveň mohou vést ke snížení **vřelosti mezi sourozenci** (Stocker & Youngblade, 1999; Němcová, 2018). **Vztahy sourozenců po rozvodu** lze charakterizovat **zvýšenou emoční intenzitou**, která se projevuje jak již zmíněnou **zvýšenou mírou konfliktů**, tak i tím, že vztahy mezi sourozenci jsou **vřelejší** v porovnání se sourozenci, jejichž rodiče se nerozvádějí (Sheehan, Darlington, Noller & Feeney, 2004; Němcová, 2018). Ke konfliktům může mezi sourozenci docházet zejména v případě, že každý stojí na straně některého z rodičů (Grenwood, 2014). Zvýšenou mírou konfliktů, jejichž rodiče se rozvedli, lze nalézt mezi sourozenci i v dospělosti, přičemž kvalita jejich vztahu není nijak jinak dotčena (Poortman & Voorpostel, 2009; Němcová, 2018). Tyto změny (zvýšená míra konfliktů a věrlosti) popisují sami sourozenci, přičemž retrospektivně mluví **o časově ohraničeném období, které netrvalo dlouho**

(Bush & Ehrenberg, 2003). Ze **strany starších sourozenců** lze zaznamenat rovněž **větší míru starostlivosti o mladšího sourozence** (Roth, Harkins & Eng, 2014; Němcová, 2018). Při porovnání vztahu mezi vlastními sourozenci z rodin původních a sourozenců, jejichž rodiče se rozvedli, bylo ve studii Anderson a Rice z roku 1992 zjištěno, že sourozenci, jejichž rodiče se rozvedli, nevykazují takovou míru vřelosti jako ti sourozenci žijící v rodinách biologických. Stejný autor ale o několik let později ve své další studii došel k závěru, že se tyto vztahy nijak významně neliší (Anderson, 1999; Němcová, 2018). **Vliv na sourozenecké vztahy ve znovusložených rodinách** mohou mít také **faktory** jako finanční zdroje, jiný styl života v důsledku vytvoření nové rodiny, vztah mezi partnery, doba soužití sourozenců, vztah rodičů a dětí a rozdílný přístup rodičů k dětem ve znovusložené rodině (Pryor, 2008; Hetherington, 1989; Henderson & Taylor, 1999; Mekos, Hetherington & Reiss, 1996; Němcová, 2018).

Čiगाšová (2017) ve své diplomové práci realizovala kvalitativní výzkum na jehož základě uvádí, že vztahy mezi sourozenci jsou ve znovusložených rodinách vnímány pozitivně, ale liší se mírou koheze, přičemž rozdíly nebyly vysvětlitelné na základě pokrevní příbuznosti. Pokud jde o měření kvality sourozeneckých vztahů ve znovusložených rodinách, jsou i v nejnovějších výzkumných studiích hojně citované výzkumy z 90. let a studie provedené krátce po roce 2000. Z těchto studií vyplývá, že **mezi sourozenci vlastními** se objevuje **nejvyšší míra záporných aspektů** (rivalita a konflikty) v porovnání se sourozenci nevlastními a polovičními (Ganong & Coleman, 1993; Anderson, 1999; Deater-Deckard, Dunn & Lussier, 2002; Němcová, 2018). **Méně konzistentní jsou výsledky** těchto studií týkající se **pozitivních aspektů sourozeneckých vztahů** (spolupráce, vřelost, empatie). Zatímco studie Ganong a Coleman (1993) poukazuje na to, že zároveň nevlastní sourozenci vykazují v porovnání s těmi vlastními a polovičními významně nižší míru pozitivních aspektů, v rámci studií autorů Deater-Deckard, Dunn a Lussier (2002) a Andersona (1999) nebyly žádné rozdíly v míře pozitivních aspektů napříč různými sourozeneckými vztahy nalezeny (Němcová, 2018).

Sourozenci vlastní vykazují vůči sobě **více rivality** než sourozenci poloviční. Z evolučního hlediska lze tento fakt vysvětlit tím, že sourozenci poloviční žijí s oběma svými biologickými rodiči a nemusí soutěžit v takové míře o jejich pozornost jako sourozenci vlastní, kteří mají ve znovusložené rodině pouze jednoho biologického rodiče (Tanskanen, Danielsbacka, Jokela & Rotkirch, 2016; Němcová, 2018). Přesto lze ale říct, že **vztahy polovičních sourozenců a sourozenců vlastních se od sebe navzájem tolik neliší** (Němcová, 2018). Pokud spolu sourozenci poloviční vyrůstají od útlého dětství, jsou jejich

vztahy velmi podobné, takřka identické jako vztahy mezi sourozenci vlastními (Danielsbacka & Tanskanen, 2015). **V souvislosti s polovičními sourozenci** někteří autoři rovněž zmiňují to, že tyto děti, jako společné děti partnerů/manželů ve znovusložené rodině, by měly mít na rodinu **stmelující vliv**. Tato hypotéza nebyla ovšem nijak výzkumně prozkoumána (Ganong & Coleman, 2004; Němcová, 2018). Některé studie ovšem poukazují na negativní vlivy, který mohou mít poloviční sourozenci (rizikové, potenciálně závislostní chování či zvýšená míra úrazů) (Harcourt, Adler-Baeder, Erath & Pettit, 2015; Tanskanen, Danielsbacka, & Rotkirch, 2015; Němcová, 2018).

Hyblerová (2011) se ve své diplomové práci zabývala vztahem nevlastních sourozenců ve znovusložených rodinách. S celkem 10 nevlastními sourozenci provedla skupinovou diskusi, během které se ukázalo, že se u respondentů objevila touha mít nevlastního sourozence stejného pohlaví, přičemž v sourozenci stejného pohlaví viděli, že by mohli mít větší míru opory. Do vztahu nevlastních sourozenců se mohou negativně promítat hádky mezi rodiči, přičemž se jednalo zejména o situace, kdy rodiče do svých sporů zatahovali právě i děti.

2. Osobní pohoda dětí ve znovusložených rodinách a jeho souvislost se vztahy ve znovusložené rodině

Osobní pohoda (též well-being) je koncept, kterým se v současnosti zabývá zejména pozitivní psychologie (Kebza, 2005). O osobní pohodu dětí se v současnosti zajímá stále více autorů. O významu osobní pohody není třeba diskutovat, problematická je ovšem **různorodost definování** tohoto konceptu. Kebza (2005) hovoří o dvou základních přístupech k tomuto konceptu. Prvním z nich je přístup **hedonický**, kdy osobní pohoda je spojena s dosahováním potěšení a současným vyhýbáním se problémům, zátěži, bolesti. Proti tomuto přístupu stojí přístup **eudamonický**, který říká, že osobní pohody je dosahováno pomocí seberůstu a seberealizace.

V jiném přístupu proti sobě stojí rovněž dva základní postoje k osobní pohodě. Prvním z nich je chápání osobní pohody jako **specifické schopnosti**, zahrnující sociální a emocionální kompetence, které umožňují prožívání osobní pohody. Druhým je pojetí osobní pohody jako **psychického stavu**, kdy se jedinec cítí dobře. To, jakým způsobem osobní pohodu chápeme poté ovlivňuje to, jakým způsobem ji měříme. Za problematické lze považovat to, že poznatky, které máme o dětské osobní pohodě **nepocházejí přímo od dětí samotných**, naopak často o osobní pohodě dětí vypovídají rodiče. Na to se ovšem nedá spolehnout, neboť pohled rodičů může být dost zkreslující (Mashford-Scott, Church & Tayler, 2012). Velmi důležité je také říct, že **osobní pohoda** v mnoha studiích, které jsou v této práci citovány **není měřena přímo**, ale jsou měřeny spíše její **indikátory**, na jejichž základě lze o osobní pohodě vypovídat. Autoři studií často hovoří o tzv. **internalizovaných a externalizovaných problémech**. Mezi internalizované problémy nejčastěji patří úzkostnost, míra depresivních symptomů, sebehodnocení. Mezi externalizované naopak problémové chování, rizikové chování, agresivita, problémy v sociální oblasti.

Dle autorů Mashford-Scott, Church a Tayler (2012) je nutné zjistit, jak samy děti osobní pohodu vnímají, jak ji chápou a prožívají. Tito autoři mluví o **čtyřech základních oblastech osobní pohody**:

- **Oblast socio-ekonomická** – monitorování lidských práv, vládní a politická orientace, objektivní indikátory kvality života

- **Oblast psychologická oblast a oblast duševního zdraví** – socio-emoční kompetence, protektivní a rizikové faktory, identifikace problémových oblastí a implementace intervencí
- **Oblast filozofická** – existence jako taková, spokojenost, smysluplnost, seberealizace, základní lidské potřeby – např. bezpečí či attachment
- **Oblast vzdělání** – potenciál k učení, motivace, socio-emoční kompetence, zjišťování afektivity, entusiasmu

2.2 Rozpad rodiny a vliv na osobní pohodu

Již samotný rozvod je velmi stresující záležitost, která ovlivňuje osobní pohodu nejen rodičů, ale i dětí (Bastaitis & Mortelmans, 2016; Potter, 2010). Jedna longitudinální studie, která probíhala 17 let, ukázala, že **rozvod rodičů narušuje vztah dítěte s rodiči** a také **osobní pohodu dětí**, a to i v dospělosti, neboť důležitým faktorem ovlivňujícím osobní pohodu dětí v dospělosti je právě vztah s rodiči (Amato & Sobolewski, 2001). Rozvod a rozpad původní rodiny je často doprovázen **konflikty mezi rodiči**, přičemž zvýšená míra konfliktů mezi rodiči jak v rodinách původních, rozvedených či znovusložených je spojena s **vyšší mírou depresivních symptomů, úzkosti**, ale také **externalizovaných problémů**, nižším **sebehodnocením a horšími školními výsledky** u dětí. Horší důsledky jsou přitom spojeny zejména s těmi konflikty, do kterých je přímo zapojeno dítě, kde se vyskytuje fyzické násilí nebo v rámci kterých se dítě cítí být „chyceno“ mezi rodiče (Hetherington, 2003). Míra konfliktů mezi rodiči během rozvodu přitom může v dospělosti souviset s menší důvěrou v udržitelnost vztahů a děti mohou mít problémy s vytvářením vztahů a důvěrou v partnera (Roth, Harkins & Eng, 2014).

Studie, kterou provedli autoři Bing, Nelson a Wesolowski (2009), poukazuje na to, jak samotné **rozvodové řízení je pro děti stresující**. Autoři této studie zkoumali, jak míra konfliktů mezi rodiči při rozvodu ovlivňuje děti. Míru konfliktů tito autoři přitom operacionalizovali jako průběh soudního řízení. Bylo zjištěno, že pokud soud trval déle a byl komplikovanější, vyrovnávaly se děti s rozvodem rodičů hůře (Bing, Nelson & Wesolowski, 2009). **Míra konfliktů mezi rodiči** je faktorem, který silně ovlivňuje osobní pohodu dětí v rodině, a to nezávisle na typu rodiny. Tento faktor je přitom silnější, pokud jsou rodiče rozvedení a dítě vidí jednoho ze svých rodičů např. pouze jednou týdně (Baxter, Weston & Qu, 2011).

I dle jiné studie se děti s celou situací rozpadu rodiny a přechodu do rodiny nové vyrovnávají lépe, pokud je mezi rodiči méně konfliktů. Této studii se účastnilo celkem 472 matek a 353 otců, kteří hodnotili míru konfliktů mezi sebou, kvalitu rodičovství a dopady celé situace rozpadu rodiny na děti (zjišťovány byly internalizované i externalizované problémy). **Nejlépe** se s celou situací přitom **vyrovnávaly ty děti**, jejichž rodiče měli mezi sebou **nejméně konfliktů** a jejichž rodičovství bylo vysoce kvalitní. Dle této studie kvalitní rodičovství znamená, že mezi rodičem a dítětem byla vysoká míra komunikace, míra přijetí, přiměřené vyžadování pravidel a kontroly. Nejhůře se s touto situací naopak vyrovnávaly ty děti, jejichž rodiče nevykazovali kvalitní rodičovství, ale zároveň s dětmi trávili velké množství času. Autoři tento fakt vysvětlují tak, že **zhoršená kvalita rodičovství** byla umocněna právě ještě velkým množstvím času, který děti s rodiči trávily (Elam, Sandler, Wolchik, Tein & Rogers, 2019).

Ve studii, ve které autoři Stefano a Cyr (2014) využili data k sekundární analýze od 1423 dětí ve věku 8 let (z nich pouze 358 ze znovusložených rodin), bylo zjištěno, že zásadní **vliv na míru úzkosti u dětí** má po rozpadu původní **rodiny míra úzkosti a depresivních symptomů u matky** v kombinaci se **zhoršenou kvalitou rodičovství**, což se projevuje větší mírou donucování ze strany matky a vyšším finančním příjmem. Autoři poukazují na to, že je zajímavé, že vyšší finanční příjem je zde rizikovým faktorem. Zároveň ale autoři vysvětlují, že je to v kombinaci s předešlými dvěma faktory, kdy matky po rozvodu musí více pracovat, aby děti finančně zabezpečily, což se poté odráží na jejich rodičovství a psychickém stavu (míra úzkostnosti a depresivních symptomů). U chlapců se pak tato kombinace faktorů jeví také jako prediktor míry agrese a agresivního chování.

2.3 Osobní pohoda dětí ve znovusložených rodinách v porovnání s ostatními typy rodin

Otázkou, jak se daří dětem ve znovusložených rodinách, se zabývalo mnoho studií. Brown (2010) poukazuje na to, že studie se obecně shodují v tom, že dětem se lépe po všech stránkách vede v rodinách vlastních, biologických a **dětem ve znovusložených rodinách se vede hůře v porovnání s ostatními typy rodin**, včetně rodin biologických, ale také rodin, kde děti žijí pouze s matkou (tzv. single mother rodiny). Na tento fakt poukazují i mnohé další studie, např. Robson (2010), O'Connor, Dunn, Jenkins, Pickering & Rashbash (2001),

Turunen (2013), Stefano & Cyr (2014). Sobotková (2001) říká, že i když je vytvoření nové rodiny velmi náročné, je to zároveň příležitost k seberozvoji.

Turunen (2013) říká, že **zhoršená osobní pohoda** je zjištěna u **dětí z rodin znovusložených** a také z těch, kde děti žijí pouze s matkou, v porovnání s dětmi z rodin biologických, ale také poukazuje na to, že tyto **rozdíly jsou malé**. Stefano a Cyr (2014) zase poukazují na to, že se může jednat o **zjednodušený závěr**, neboť se jedná pouze o skupinové porovnání, do kterého nejsou brány v úvahu další faktory, které mohou být skutečnými příčinami těchto rozdílů (např. fakt, že děti ze znovusložených rodin prožily rozvod rodičů). V jiné studii byly porovnávány výsledky analýzy dat zabývající se 33 indikátory osobní pohody u dětí ve znovusložených a vlastních rodinách. Studie se účastnilo asi 2700 párů adolescentních sourozenců. Tato studie zjistila, že při porovnávání jednotlivých typů rodin jsou takřka u všech indikátorů statisticky významné rozdíly mezi dětmi z rodin znovusložených a vlastních, zatímco při porovnání sourozenců (vlastních, nevlastních, polovičních) zůstává statisticky významná pouze třetina rozdílů, i když u dvou zbylých třetin indikátorů se dosažená míra rozdílů nelišila. Výsledky tak poukazují na to, že **ne všechny rozdíly lze vysvětlit typem rodiny**, ale že některé z nich jsou dány i **faktory spojenými s každou rodinou**, v tomto případě se autoři konkrétně zaměřily na vliv (ne)vlastního otce (Evenhouse & Reilly, 2004).

Brown (2010) ovšem také upozorňuje na to, že vztah mezi typem rodiny a osobní pohodou dětí se zdá být silnější u dětí bílé rasy v porovnání s dětmi rasy negroidní. Analýza třech studií, kde byly porovnávány děti z rodin původních a rodin znovusložených dokonce ukazuje, že mezi afroamerickými dětmi z rodin vlastních a znovusložených se neobjevují rozdíly v určitých indikátorech osobní pohody (míra depresivních symptomů, sebevědomí, konfliktnost). **Faktor rasové a kulturní** odlišnosti tak může být významný, nicméně bylo by třeba se touto otázkou dále zabývat (Adler-Baeder et al., 2010).

Magnuson a Berger (2009) tvrdí, že **změna rodiny** a přechod z jedné rodiny do jiné je vždy **spojena s nárůstem problémového chování** u dětí a výrazným **zhoršením výkonu ve škole**. Studie, kterou provedli Manning a Lamb (2003) poukazuje rovněž na to, že důležitým faktorem osobní pohody dětí je **rodinná stabilita** a také **počet vztahů matky**. Fakt, že počet vztahů matky ovlivňuje osobní pohodu dětí považují tito autoři za vysvětlení, proč se děti ve znovusložených rodinách mají hůře v porovnání s těmi z rodin, kde děti žijí pouze s matkou. Každá změna matčina partnera je spojena se zvýšením problémového chování. Určitými zprostředkujícími faktory přitom může být stres matky a také zhoršení

kvality péče matky (Osborne & McLanahan, 2007). Zvýšené problémové chování, hyperaktivita, ale také problémy s vrstevníky a nižší úroveň prosociálního chování se objevují už **u relativně malých dětí ve věku čtyř let**, které vyrůstají v rodinách znovusložených a v rodinách s jedním rodičem (Dunn, Deater-Deckard, Pickering, O'Connor, Golding & ALSPAC Study team, 1998).

Apel a Kaukinen (2008) na základě analýzy dat z národního longitudinálního průzkumu týkajícího se mládeže zjistili, že **adolescenti žijící ve znovusložených rodinách** vykazují neobvykle vysokou míru **antisociálního chování**. I Hofferth (2006) zjistil, že u dětí ze znovusložených rodin se objevuje více problémového chování a tyto děti mají také horší školní výsledky v porovnání s dětmi z rodin vlastních. Zároveň ale děti ve znovusložených rodinách nevykazují méně problémové chování v porovnání s dětmi, které žijí pouze s otcem. V rámci této studie byly analyzovány data z národně reprezentativní longitudinální studie od zhruba 1900 dětí ve věku 3-12 let. Ohledně vztahu rodičů a dětí a chování dětí odpovídali rodiče. Tato studie se přitom zaměřila zejména na vliv vztahu dětí s otcem, takže do této studie byly zapojeny vlastní biologické rodiny, rodiny znovusložené, a to jak ty, kde byl residenčním rodičem otec, tak matka, která žila s novým partnerem, tj. nevlastním otcem dětí. Zároveň do této studie byly zapojeny rodiny, kde děti žily pouze s otcem. Rozdíly mezi jednotlivými rodinami autor připisuje charakteristikám a zdrojům otců v rodinách. **Čas, který děti tráví s rodiči**, vysvětluje jen malou část výsledků, přičemž společně strávený čas se jeví jako důležitý faktor, který hraje roli při zjišťování problémového chování dětí. Při porovnání dětí biologických a nevlastních v rodinách znovusložených se častěji problémové chování objevovalo u dětí nevlastních, a to i při porovnání s polovičnými sourozenci (Hoffert, 2006).

Se zajímavým zjištěním přišli autoři Halpern-Meeekin a Tach (2008). Ti se ve své studii zaměřili na porovnání rodin biologických, znovusložených a nevlastních (v tomto kontextu se jedná o ty rodiny, kde žijí adoptované děti), přičemž do studie byl zapojen velký, národně - reprezentativní vzorek asi 1700 respondentů. Výsledky této studie rovněž poukazují na to, že **dětem ve znovusložených rodinách se vede hůře** v porovnání s dětmi z rodin biologických. Tyto děti dosahují horších výsledků ve školní úspěšnosti, vykazují vyšší míru delikventního chování a depresivních symptomů. Zajímavé ovšem je, že **hůře se vede i dětem, které mají ve znovusložené rodině oba své biologické rodiče**, tj. že se jedná o poloviční sourozence zbylých dětí, a to i přesto, že tyto děti měly dobré vztahy se svými rodiči. Autoři této studie rovněž poukazují na to, že zde není žádné vysvětlení pro tyto výsledky, neboť děti, které mají ve znovusložené rodině oba své biologické rodiče nezažily

nestabilitu dřívější rodiny jako to zažily děti, jejichž rodiče se rozvedli a poté založili novou rodinu. Tento fakt nelze vysvětlit ani ekonomickými faktory. Autoři proto tvrdí, že neschopnost vysvětlit tyto výsledky poukazuje na to, že tyto děti žijí v **jedinečné rodinné situaci, která zatím v odborné literatuře není dostatečně dobře prozkoumána.**

Hetherington (2003) analyzoval data ze tří longitudinálních studií, do kterých se dohromady zapojilo přes 1400 rodin a 2500 dětí, přičemž některé z nich byly zkoumány téměř 32 let. Všechny studie se zaměřovaly na studium manželství, rozvodu a také vzniku nových znovusložených rodin. Tyto studie zároveň využívaly stejný teoretický rámec a podobné způsoby měření a sbírání dat. Ve všech třech studiích byly znovusložené rodiny a děti, jejichž rodiče se rozvedli, porovnány s rodinami biologickými, vlastními. Hetherington (2003) ukazuje, že **pouze 20-25 % dětí v rodinách rozvedených a znovusložených vykazuje emoční problémy a problémy s chováním** (v porovnání s 10 % v rodinách vlastních). Stále ale 75 – 80 % dětí je bez těchto problémů. **Nejvíce konzistentní efekt**, který má rozvod rodičů a změna rodiny na děti je v oblasti **externalizovaných problémů**, sociální odpovědnosti a školní úspěšnosti. U preadolescentních dětí, jejichž rodiče jsou rozvedení, a dětí ze znovusložených rodin se často objevují problémy s agresí, neposlušnost, poruchy chování, problémové chování v třídním kolektivu a menší školní úspěšnost (Hetherington, 2003). U těchto dětí se také objevuje **zvýšené riziko internalizovaných problémů** jako jsou vyšší míra depresivních symptomů a úzkosti, nižší sebehodnocení. Autor ale upozorňuje, že souvislost mezi typem rodiny (rodinou strukturou) a internalizovanými problémy je slabší a méně konzistentní v porovnání s externalizovanými problémy (Hetherington, 2003). **Vliv rozvodu rodičů a změny rodiny má v průběhu času tendenci klesat**, přesto jsou ovšem děti v těchto rodinách a v této situaci zvýšeně ohrožené. Adolescenti vykazují **2x-3x vyšší riziko psychických problémů, problémů s chováním** (užívání návykových látek, brzká sexuální aktivita, rodičovství v brzkém věku, delikventní chování aj.). Hetherington (2003) ovšem poukazuje na to, že ač je zde toto riziko zvýšené, většina dětí a adolescentů, kteří prožili rozvod rodičů a vznik nové znovusložené rodiny, je schopna se s tím **velmi dobře vyrovnat** a v dospělosti se u nich neprojeví žádné důsledky. Jako důležitý faktor, který hraje významnou roli při vyrovnávání s touto situací, jsou **vztahy s členy rodiny** – zejména rodiči (případně prarodiči), ale také nevlastními rodiči či také učiteli. V dospívání poté hrají důležitou roli i vrstevnické vztahy.

2.4 Kvalita vztahů s rodiči, výchovné styly rodičů a osobní pohoda dětí

Hakvoort, Bos, Van Balen a Hermanns (2011) na základě výsledků své studie tvrdí, že pro osobní pohodu dětí **není důležitý typ rodiny**. Ke stejnému závěru dospěla i jiná studie, kde se rodina a její typy neukázaly jako prediktor osobní pohody dětí (Leme, Del Prette & Coimbra, 2015; Phillips, 2012). Jen malé rozdíly v rámci osobní pohody dětí napříč různými typy rodin se rovněž ukázaly ve studii, kterou provedl Turunen (2013). Mnohem **důležitější je kvalita vztahů v rodině** (Hakvoort, Bos, Van Balen & Hermanns, 2011; Turunen, 2013) a to **jaká je v rodině atmosféra, klima** (Phillips, 2012). Na tento fakt poukazují i jiné studie. Neméně důležitým faktorem, který ovlivňuje osobní pohodu dětí je i vztah mezi biologickými rodiči, kteří spolu už nežijí (Hakvoort et al., 2011).

Dle Bastaits a Mortelmans (2016) může při změně rodiny (tj. rozvodu a vytvoření znovusložené rodiny) jako protektivní faktor před negativními změnami v rámci osobní pohody působit **efektivní rodičovství**. Studie těchto autorů se zaměřila na vliv rodičovství na osobní pohodu dětí po rozvodu. Studie se účastnilo celkem 618 dvojic rodič-dítě. V této studii přitom byla zjišťována míra podpory a kontroly ze strany rodičů. U dětí byla zjišťována míra životní spokojenosti a sebevědomí. Studie zjistila, že **rodičovství hraje zprostředkující roli mezi strukturou rodiny a osobní pohodou dětí**. Studie rovněž zjistila, že **míra otcovské a mateřské podpory** je důležitým faktorem ovlivňujícím jak sebevědomí dětí, tak jejich životní spokojenost. Míra podpory ze strany matky se přitom napříč různými typy rodin příliš nelišila, ale pokud děti žily v rodinách pouze s matkou, tak podpora ze strany otce se velmi lišila v porovnání s rodinami, kde byl pouze otec či rodinami znosuloženými. Podpora ze strany otce tak po rozvodu záleží na novém uspořádání rodiny. Pokud otec žije i po rozvodu s dítětem ve společné domácnosti, má více možností pro podporu dítěte. Zatímco ti otcové, jejichž děti žijí po rozvodu s matkou a nevlastním otcem, vnímají tuto skutečnost jako konkurenci ze strany nevlastního otce. **Vliv kontroly** ze strany rodičů na sebevědomí dětí a jejich životní spokojenost zde **nebyl zaznamenán**. Bylo pouze zjištěno, že matky, které si po rozvodu najdou nového partnera své děti méně kontrolují.

Studie Love a Murdock (2004) se zaměřila přímo na studium attachmentu dětí k rodičům a vliv typu attachmentu na osobní pohodu dítěte. Z výsledků této studie vyplývá, že **děti ze znovusložených rodin měly méně bezpečnou vazbu s rodiči** v porovnání s dětmi z rodin biologických. Autoři si tento fakt vysvětlují mezigeneračním přenosem méně bezpečných typů attachmentu a stresory v důsledku změny rodiny. Autoři této studie rovněž attachment považují za zprostředkující faktor mezi typem rodiny a osobní pohodou dětí.

Jedna studie rovněž poukazuje na to, že například **vysoce kvalitní vztah** s matkou, ale i nevlastním otcem, může vést ke **zmírnění depresivních symptomů** u dětí ze znovusložených rodin. Kvalita vztahu zde byla zjištěna pomocí hodnocení 5 otázek na Lickertově škále 1-5 (např. Jak blízcí si jste s matkou, jak jsi spokojený se svým vztahem s matkou apod.) (Jensen & Harris, 2017). Tento fakt byl rovněž potvrzen studií zabývající se osobní pohodou dětí ve znovusložených rodinách ve Finsku. V této studii matky hodnotily vztahy v rámci znovusložené rodiny (matka-dítě, nevlastní otec-dítě, sourozenci) a problémy, které děti mají v oblasti sociální, psychické a kognitivní. Výsledky studie poukazují na to, že pokud se mezi jednotlivými členy znovusložených rodin objevovaly konflikty a problémy, měly děti potíže v oblasti psychické (úzkostnost, psychosomatické obtíže, impulsivita, ...) a sociální. Zároveň bylo zjištěno, že velmi důležitý je také vztah s neresidenčním otcem, který pozitivně ovlivňuje osobní pohodu dětí ve znovusložené rodině. Zajímavé přitom bylo, že **vztahy v rámci znovusložené rodiny** matky hodnotily lépe než **vztah dítěte s neresidenčním otcem**, přičemž vztah dětí s nevlastním otcem matky dokonce hodnotily nejlépe. Typ znovusložené rodiny (komplexní vs. jednoduchá) nebyl rozhodující a nebyla zde zjištěna souvislost s osobní pohodou dětí (Broberg, 2012).

Ukazuje se, že podstatný vliv mají zejména **výchovné styly a jejich aspekty**. Hetherington (2003) upozorňuje na to, že výchovný styl rodičů může být **důležitým protektivním či rizikovým faktorem**, který ovlivňuje přizpůsobení dětí nové rodinné situaci. Jako **nejlepší** se přitom jeví **autoritativní styl výchovy**, pro který je typická vysoká míra vřelosti, podpory a reakce na potřeby dětí, stejně jako přiměřená a odůvodněná kontrola a monitoring chování dětí. **Rodičovská kontrola** není zcela jednotně spjata s lepší úrovní života dospívajících. Naopak **vřelost** ve vztahu s biologickou matkou a neresidenčním otcem pozitivně souvisí s mnoha ukazateli spokojenosti dospívajících a je významnějším prediktorem v porovnání s rodičovskou kontrolou (Manning & Lamb, 2003).

Velmi častým modelem výchovných stylů, který je využíván je **model Baumrindové** (1971), který má dvě základní komponenty, kterými jsou **podpora** (*support*) a **kontrola** (*control*). Na základě kombinace těchto dvou komponent lze získat **4 základní výchovné styly**. Prvním stylem je styl **autoritářský** (*authoritarian-autocratic*), pro který je typická vysoká míra kontroly, ale nízká vřelost. Druhým stylem je styl **autoritativní** (*authoritative-reciprocal*) s vysokou mírou vřelosti i kontroly. Třetím stylem je styl **shovívavě-benevolentní** (*permissive - indulgent*), kdy je vysoká míra vřelosti, ale nízká

kontrola. Posledním stylem je styl **lhostejně-netečný** (indifferent-uninvolved), kdy je dosaženo nízké míry kontroly i vřelosti (Matoušková, 2015).

Fletcher, Walls, Cook, Madison a Bridges (2008) zjistili, že **děti nejvíce prospívají** a mají nejméně externalizovaných problémů v případě, že jejich matky uplatňují **autoritativní výchovný styl**. Ve studii, do které byly zapojeny děti z Rumunska, Ruska a Francie bylo zjištěno, že u autoritativního výchovného stylu děti skórovaly nejvýše v rámci životní spokojenosti a měly nejnižší míru depresivních symptomů, zatímco **autoritářský styl byl spojen s nejnižší životní spokojeností** u dětí a vysokou mírou depresivních symptomů (Gherasim, Brumariu & Alim, 2016, Kojanová, 2017). Stejný vliv autoritativního výchovného stylu byl potvrzen i v jiných studiích, kdy bylo zjištěno, že autoritativní styl výchovy souvisí s vyšším sebevědomím, vyšší mírou spokojeností a mírou štěstí a souvisí s nižší mírou depresivních symptomů. Naopak tomu bylo u stylu autoritářského (Raboteg-Saric & Sakic, 2014; Milevsky, Schlechter, Netter & Keehn, 2007). Stejně tak byl pozitivní vliv autoritativního stylu výchovy potvrzen i v rámci longitudinálního výzkumu, kdy se u dětí méně často objevovaly internalizované problémy, pokud jejich matky uplatňovaly autoritativní styl výchovy, zatímco u autoritářského stylu výchovy se méně často objevovaly v průběhu vývoje externalizované problémy (Williams et al., 2009). Byl potvrzen i dlouhodobý vliv stylů výchovy. Autoři Uji, Sakamoto, Adachi a Kitamura (2014) provedli studii, kdy asi 1300 dospělých zpětně hodnotilo výchovné styly rodičů. Autoři zjistili, že **autoritativní styl výchovy matky i otce pozitivně souvisely s duševním zdravím dětí v dospělosti**, zatímco autoritářský styl výchovy s duševním zdravím v dospělosti souvisel negativně.

Matoušková (2015) v rámci své diplomové práce na vzorku 27 dětí ze znovusložených rodin zjistila, že biologické matky a nevlastní otcové ve znovusložených rodinách využívají **silné a střední řízení** při porovnání v rámci české populace. U matek i nevlastních otců bylo nejčastější silné řízení. Emoční vztah matek a nevlastních otců se při porovnávání s českou populací významně nelišil. Nejčastěji se ovšem objevoval **negativní emoční vztah**. Nejčastěji se tak v rámci znovusložených rodin objevoval **autokratický výchovný styl**. V rámci daného vzorku znovusložených rodin se ani v jednom případě **neobjevila rodina s kladným vztahem a středním řízením**, což je považováno za optimální výchovný styl.

Vnímaná vřelost ze strany rodičů je významným **prediktorem osobní pohody dětí**. Vřelost ze strany rodičů byla v jedné studii pozitivně korelována s osobní pohodou u dětí, autoři ale hovoří o tom, že korelace v rámci jejich studie byla poměrně malá. Co se týče

rodičovské kontroly, bylo zjištěno, že kontrola ze strany otce souvisí s nižší mírou psychologické maladaptace (nižší míra depresivních symptomů, úzkostnosti apod.). Vysoká míra kontroly ze strany obou rodičů je ovšem spojena s nižší úrovní osobní pohody dětí (nižší kvalita života). U matek je vysoká míra kontroly spojena ještě se zhoršením vztahu s dětmi a zvýšeným problémovým chováním dětí. Autoři zároveň zjistili, že **rodiče mají vyšší potřebu kontrolovat** a zakazovat více svým dětem, pokud **sami sebe vnímají, že jako rodiče fungují méně**. Jako důležité se přitom jeví fakt, že typ znovusložené rodiny zde nehrál žádnou roli (Fine, Voydanoff & Donnelly, 1993).

Mnoho studií ukazuje, že **vztah s neresidenčním biologickým otcem** je pro osobní pohodu dětí ve znovusložené rodině **důležitý** (Hawkins, Amato & King, 2007; Amato & Gilbreth, 1999). Autoři Hawkins, Amato a King (2007) ovšem podporují **tzv. model efektu dítěte** (*child effects model*), který říká, že osobní pohoda dětí ve znovusložené rodině není dána zapojením a vztahem s biologickým neresidenčním otcem, ale že naopak toto **zapojení je dáno osobní pohodou dětí**. To znamená, že dle tohoto modelu se neresidenční biologičtí otcové více starají a zajímají o své děti, pokud nemají žádné problémy. Na téma vlivu neresidenčního otce na osobní pohodu dětí bylo provedeno mnoho studií. Autoři Amato a Gilbreth (1999) udělali metaanalýzu celkem 63 studií zabývajících se touto otázkou. Z této metaanalýzy vyplývá, že není tolik důležité, kolik času tráví neresidenční otcové se svými dětmi, ale hlavně to, jak spolu tráví čas. Dá se tak říct, že mnohem důležitější, než frekvence kontaktu je **důležitější kvalita vztahu dětí a jejich neresidenčního otce**. Frekvence kontaktu totiž nemusí znamenat, že děti mají se svým otcem dobrý vztah. Frekvence kontaktu se často v jednotlivých studiích ukazovala jako signifikantní prediktor osobní pohody dětí, vypočtená velikost efektu v rámci této metaanalýzy byla ovšem extrémně malá. V rámci této metaanalýzy se zároveň ukázalo, že důležitý je naopak **pocit blízkosti a autoritativní rodičovství**. Tyto dva faktory pozitivně ovlivňují úspěšnost dětí ve škole a souvisí se snížením internalizovaných a externalizovaných problémů u dětí. Velký vliv má přitom zejména míra autoritativního rodičovství ze strany otce. U tohoto faktoru byla totiž velikost účinku statisticky signifikantní jak pro úspěšnost ve škole, tak internalizované a externalizované problémy. Signifikantní byla velikost efektu i u faktoru blízkosti, a to rovněž pro školní úspěšnost, internalizované a externalizované problémy, hodnota velikosti efektu zde byla ovšem pouze malá (Amato & Gilbreth, 1999).

Model stylů výchovy Baumrindové (1971) ve své práci využili například autoři Crosbie - Burnett a Giles-Sims (1994), kteří zkoumali, jak **výchovné styly nevlastních**

rodičů ovlivňují adaptaci dětí v rodině. V rámci této studie došlo ale k přejmenování dvou stylů výchovy, neboť autoři se domnívají, že tyto dva vybrané styly po přejmenování lépe vyjadřují projevy ze strany nevlastních rodičů. **Styl shovívavě-benevolentní** autoři této studie nazvali jako **podporující** a **styl lhostejně-netečný** jako **nezúčastněný**. Nevlastní rodiče totiž mohou k výchově přistupovat zcela jinak, a to i vzhledem k tomu, že nemají vůči nevlastním dětem z právního hlediska žádné povinnosti jako rodiče vlastní. Proto se pohled na výchovu ze strany nevlastních rodičů může velmi lišit, a to jak v rámci rodiny samotné, tak i mezi rodinami (Matoušková, 2015). Zatímco někteří rodiče se nebudou do výchovy dětí chtít vůbec zapojit, jiní to mohou vnímat jako svoji povinnost. Autoři předpokládali, že ty výchovné styly, pro které je typické menší zapojení mohou být častější u nevlastních rodičů, ale také nemusí mít tak negativní vliv na děti a jejich adaptaci, osobní pohodu (Crosbie-Burnett & Giles-Sims, 1994; Matoušková, 2015). Do studie se zapojilo celkem 80 znovusložených rodin, z toho bylo 69 tzv. stepfather families a pouze 11 tzv. stepmother families. **Nejvíce zastoupen** byl celkově **styl podporující (shovívavě-benevolentní)**, poté následoval styl nezúčastněný (lhostejně - netečný), autoritativní a autoritářský. U nevlastních otců se nejčastěji objevoval styl podporující (shovívavě-benevolentní), poté nezúčastněný (lhostejně-netečný), styl autoritativní a autoritářský byly stejně časté. U nevlastních matek se nejčastěji objevoval styl podporující (shovívavě-benevolentní), poté nezúčastněný (lhostejně-netečný) a poté autoritativní. Autoritářský styl se u nevlastních matek v této studii neobjevil (Crosbie-Burnett & Giles-Sims, 1994; Matoušková, 2015). Autoři této studie také zjistili, že **nejlépe se dařilo dětem, pokud výchovný styl nevlastního rodiče byl styl podporující (shovívavě-benevolentním) a autoritativním**, přičemž míra přizpůsobení se u těchto dvou stylů statisticky významně nelišila. Nejnižší míra přizpůsobení byla spojena se stylem lhostejně-netečným, ačkoli autoři předpokládali, že bude spojena s autoritářským stylem. Míra přizpůsobení se mezi stylem autoritářským a lhostejně-netečným ovšem statisticky významně nelišila. Na základě toho je možné říct, že **míra přizpůsobení je spojena** zejména s odlišnou **mírou podpory a vřelosti** ze strany nevlastních rodičů, nikoli s mírou kontroly. Dětem se tedy lépe daří zejména pokud mají vřelého nevlastního rodiče, míra kontroly zde nehraje tak významnou roli. Děti zároveň lépe snáší kontrolu a uplatňování výchovných prostředků ze strany nevlastního rodiče, pokud je tento nevlastní rodič vřelý. Roli zde přitom nehrál typ znovusložené rodiny ani pohlaví (Crosbie-Burnett & Giles-Sims, 1994; Matoušková, 2015).

Longitudinální studie (Jensen, Lippold, Mills-Koonce & Fosco, 2017), které se účastnilo celkem 191 dětí ze znovusložených rodin se zaměřila na spojitost vztahů uvnitř znovusložené rodiny a jejich vliv na internalizované (úzkostnost, deprese) a externalizované problémy (problémové chování, užívání drog apod.). **Vyšší míra vřelosti** ve vztahu rodič – dítě má **pozitivní vliv na dítě**, tj. na internalizované a externalizované problémy. Zajímavé ovšem je, že **stejný účinek** má i **vztah s nevlastním rodičem**. Tento vztah může pozitivně ovlivňovat přizpůsobení dětí i v průběhu času, a to, pokud nevlastní rodič dává dítěti najevo lásku, respekt a vyhýbá se agresí a projevům hněvu. To že i vztah s nevlastním rodičem může pozitivně ovlivňovat osobní pohodu dětí ve znovusložených rodinách potvrzuje i studie autorů Yuan a Hamilton (2006), jejíž výsledky poukázaly na to, že kladný a vřelý vztah s nevlastním otcem ovlivňoval pozitivně osobní pohodu dětí. Studie zároveň ukázala, že vztah s nevlastním otcem osobní pohodu dětí ovlivňoval nejvíce, když měly děti také velmi dobrý vztah s matkou. Vztah s nevlastním otcem přitom nebyl nikterak ovlivněn vztahem s neresidenčním otcem dětí.

Jedna ze studií se zaměřila přímo na zkoumání vlivu nevlastního otce na osobní pohodu dítěte. Tato studie zkoumala, jestli je vyšší zapojení nevlastních otců (*father engagement*) (např. péče o děti, podílení se na aktivitách dětí, společné aktivity s dětmi apod.) spojeno s vyšší mírou osobní pohody. Této studii se účastnilo asi 1350 dětí, přičemž jejich matky hodnotily vztah dětí s nevlastním otcem (respektive father engagement), zdraví dětí a osobní pohodu (zjišťování úzkostnosti a deprese, agresivní chování, ...). Výsledky této studie ukázaly, že **zapojení nevlastního otce** do aktivit dětí a péče o ně má **pozitivní vliv na osobní pohodu dětí**. Autor studie rovněž zjistil, že na vztah dětí s nevlastním otcem nemá vliv vztah s neresidenčním biologickým otcem. **Vyšší zapojení nevlastního otce** je spojeno s méně problémovým chováním u dětí a jejich lepším zdravím. Autor této studie dokonce tvrdí, že zapojení nevlastního otce je stejně přínosné jako zapojení otce biologického, jehož zapojení má rovněž pozitivní vliv na osobní pohodu dětí ve znovusložené rodině (Bzostek, 2008).

Z longitudinální studie, která byla provedena na národně reprezentativním vzorku asi 1200 adolescentů vyplývá, že **vztah s nevlastním otcem** je poměrně důležitým **prediktorem fyzického zdraví adolescentů**, stejně jako vztah dětí a matky (Jensen & Harris, 2017). Studie provedená na malém vzorku 78 adolescentů jak z rodin nevlastních matek, tak z rodin nevlastních otců ukázala, že nejlepšími prediktory osobní pohody (operacionalizovaná jako štěstí) dětí ve znovusložených rodinách je komunikace s nevlastním otcem a sebevědomí dětí.

V rodinách nevlastních otců byla komunikace s nevlastním otcem dokonce jediným prediktorem osobní pohody dětí v těchto rodinách. V rodinách nevlastních matek to bylo sebevědomí dětí a také komunikace s rodičem, tedy vlastním otcem. Autoři tento fakt vysvětlují tak, že nevlastní matky ovlivňují osobní pohodu dítěte velmi málo, zatímco komunikace s otcem je pro děti velmi důležitá (Collins, Newman & McKenry, 1995).

2.5 Vztahy se sourozenci a osobní pohoda dětí ve znovusložené rodině

Existuje mnoho teorií o tom, jak sourozenci a struktura sourozeneckých vztahů v rodině ovlivňuje osobní pohodu dítěte. První z nich je **tzv. teorie ředění zdrojů** (*resource dilution theory*). Tato teorie říká, že **větší počet sourozenců vede ke snížení rodičovských zdrojů**, respektive jejich rozdělení mezi více dětí. To poté může **nepříznivě ovlivnit** blaho a **osobní pohodu** dětí. Tato teorie se používá zejména k vysvětlení rozdílů ve výsledcích vzdělávání mezi sourozenci (Blake, 1989; Yuan, 2009). Existují tři potenciaální mechanismy vysvětlující tuto teorie. Prvním z nich je, že rozdělení zdrojů rodičů může vést ke konfliktům a hádkám mezi sourozenci, což vede poté ke zhoršení duševního zdraví. Druhým potenciaálním vysvětlením je, že počet sourozenců může ovlivňovat duševní zdraví skrze kvalitu sourozeneckých vztahů, která může být horší vzhledem k vyššímu počtu sourozenců, neboť poté nezbyvá tolik času na budování vztahu s každým jednotlivým sourozencem. Třetím potenciaálním vysvětlením je to, že udržování více sourozeneckých vztahů může být stresující a v důsledku toho se může zhoršit duševní zdraví (Yuan, 2009). Tato teorie naopak opomíjí pozitivní vliv sourozenců, který spočívá zejména v sociální podpoře a který se odráží v rámci jiných sociálních vztahů, neboť sourozenecké vztahy podporují trénink sociálních dovedností, které lze uplatnit poté např. v rámci vztahů s vrstevníky (Downey & Condrón, 2004; Yuan, 2009). Dalšími teoriemi jsou **teorie neúplné institucionalizace** (*incomplete institutionalization*) a **biosociální perspektivy** (*biosocial perspective*), které říkají, že **mít nevlastní či poloviční sourozence má negativní důsledky na osobní pohodu adolescentů**. Podle teorie neúplné institucionalizace je to v důsledku toho, že ve znovusložených rodinách nejsou jasně a dostatečně definované normy a očekávání, což vede poté mezi nevlastními a polovičními sourozenci ve zvýšené míře ke konfliktům v porovnání se sourozenci vlastními (Cherlin, 1978; Yuan, 2009). Dle teorie biosociální perspektivy je biologická vazba základem vysoce kvalitních vztahů nejen mezi dětmi a rodiči, ale také mezi sourozenci. Jelikož mezi nevlastními sourozenci tato vazba chybí, jsou vztahy

mezi sourozenci nevlastními komplikované a konfliktní (Yuan, 2009). Podle **teorie sociálního učení** lze říct, že struktura mezi sourozenci může ovlivnit osobní pohodu adolescentů, neboť děti se učí od ostatních osob, včetně starších sourozenců (Bandura, 1977; Yuan, 2009).

Yuan (2009) předpokládá, že **sourozenecká struktura a kvalita sourozeneckých vztahů** jsou ve vzájemném vztahu a **společně ovlivňují osobní pohodu dětí**. Není ovšem jasné, zda sourozenecká struktura v rodině ovlivňuje kvalitu sourozeneckých vztahů a tím poté následně osobní pohodu, či zda sourozenecká struktura v rodině společně interaguje s kvalitou sourozeneckých vztahů, takže sourozenecká struktura zprostředkovává vliv kvality sourozeneckých vztahů a tím následně ovlivňuje osobní pohodu.

Právě na tuto otázku se Yuan (2009) zaměřil ve své studii, kdy využil data od asi 3000 dětí a dospívajících ve věku 11-20 let z národně-reprezentativní studie. Studie byla zaměřena na sourozenecké vztahy a zjišťována byla míra depresivních symptomů a osobní pohoda. Bylo zjištěno, že **struktura sourozenců** měla jen **malý vliv na duševní zdraví** respondentů. Zdá se ale, že **struktura sourozenců zprostředkovává** vztah mezi kvalitou sourozeneckých vztahů a duševním zdravím, neboť bylo například zjištěno, že počet vřelých interakcí vede ke snížení depresivních symptomů, pokud má jedinec pouze jednoho sourozence. Naopak když byl počet těchto interakcí u jedinců s více sourozenci vyšší, byla míra depresivních symptomů vyšší. Na základě výsledků této studie se tak zdá, že **kvalita sourozeneckých vztahů** může vést ke **zlepšení osobní pohody** zejména, pokud má **jedinec jednoho sourozence**. V této studii bylo také zjištěno, že **vliv** na vztah kvality sourozeneckých vztahů a duševního zdraví adolescentů má fakt, **zda se jedná o sourozence vlastní nebo nevlastní či poloviční**. Bylo zjištěno, že společně strávený čas se sourozenci má vliv na duševní zdraví zejména v tom případě, že se jedná o sourozence nevlastní či poloviční. Společně strávený čas má v takovémto případě větší vliv na kvalitu sourozeneckých vztahů. Zároveň se zdá, že duševní zdraví mladších i starších dětí je stejně ovlivňováno kvalitou sourozeneckých vztahů (Yuan, 2009).

V rámci sourozeneckých vztahů byly zkoumány zejména dvě dimenze – **agresivita/konflikty a vřelost**. **Vlivem sourozeneckých konfliktů** na osobní pohodu dítěte, respektive na internalizované či externalizované problémy, se zabývalo poměrně hodně studií. V případě, že jsou konflikty mezi sourozenci **konstruktivní**, mohou se v nich rovněž sourozenci **naučit sociálním dovednostem** (Dirks, Persram, Recchia & Howe, 2015). Jinak se ale studie shodují převážně v tom, že **konflikty** mezi

sourozenci a **agresivita** mají **negativní dopad** na osobní pohodu a psychické zdraví jedince a zvyšují míru internalizovaných a externalizovaných problémů (Tucker, Finkelhor, Turner & Shattuck, 2013). Ve studii, které se účastnilo celkem 360 dětí byly porovnávány „agresivní“ děti a děti „neagresivní“. Bylo zjištěno, že vztahy mezi sourozenci, pro které je typická vysoká míra konfliktů a velmi nízká míra pozitivních aspektů, vede ke zvýšené agresivitě (Aguilar, O'Brien, August, Aoun & Hektner, 2001). V jiné studii, které se účastnili jednovaječná i dvojvaječná dvojčata, sourozenci vlastní, poloviční i nevlastní (celkem 780 respondentů) bylo zjištěno, že vysoká míra agresivity mezi sourozenci je prediktorem externalizovaných problémů (lhaní, neposlušnost vůči rodičům, podvádění, ...) u adolescentů (Natsuaki, Ge, Reiss & Neiderhiser, 2009). **Vysoká míra destruktivních konfliktů a agresivity** mezi sourozenci tak může vést k tomu, že se u nich rozvine delikventní chování či vysoká míra agresivity. **Sourozenecký vztah** tak může sloužit jako **tréninkové pole i v negativním směru**. Více konfliktů mezi sourozenci je tak spojeno s **většími externalizovanými problémy** (Slomkowski, Rende, Conger, Simons & Conger, 2001; Buist, Deković & Prinzie, 2013).

Stejně tak je **zvýšená míra konfliktů a agresivity** mezi sourozenci spojena s **vyšší mírou internalizovaných problémů**. Longitudinální studie, které se účastnilo celkem 133 sourozeneckých párů, prokázala, že pokud se v průběhu času sníží míra konfliktů mezi sourozenci, sníží se i míra depresivních symptomů. Naopak pokud se konflikty mezi sourozenci začnou objevovat častěji, zvýší se míra depresivních symptomů (Richmond, Stocker & Rienks, 2005). V jedné studii bylo například prokázáno, že nízká míra konfliktů mezi sourozenci (vlastními) je spojena s nižší mírou depresivních symptomů, zatímco nižší skóre v rámci intimity mezi sourozenci je spojeno s **horšími sociálními kompetencemi** v rámci vrstevnických vztahů a **zvýšenou mírou depresivních symptomů**. Nutné je ovšem podotknout, že zde se jednalo pouze o sourozence vlastní (Kim, McHale, Crouter & Osgood, 2007). Jiná studie zjistila, že míra konfliktů mezi sourozenci může být prediktorem vysoké úzkostnosti v pozdějším věku (Stocker, Burwell, & Briggs, 2002).

Jedna ze studií zjistila, že pokud je ve znovusložené rodině **poloviční sourozenec**, objevuje se **u ostatních dětí problémové chování** (Strow & Strow, 2008). Jiná studie se zabývala vlivem přítomnosti polovičního sourozence na copingové strategie, odložení sexuální aktivity a užívání návykových látek. Studie se účastnilo celkem 736 adolescentů z vlastních i znovusložených rodin, přičemž asi polovina z nich měla polovičního sourozence. Bylo zjištěno, že mezi biologickými a nevlastními dětmi ve znovusložených rodinách nebyly

významné rozdíly. Zajímavé zjištění ovšem bylo, že ty **děti, které neměly polovičního sourozence** v průměru více **odkládaly sexuální aktivitu** na pozdější věk, **méně užívaly návykové látky** a zároveň využívaly **lepší copingové strategie** (Harcourt et al., 2015).

Buist a Vermande (2014) provedli výzkum na 1670 dětech, kdy do škol distribuovali dotazníky týkající se sourozeneckých vztahů a poté dotazníky zjišťující míru problémového chování, deprese, úzkostnosti, agresivity, akademické úspěšnosti, sociálních kompetencí a sebehodnocení. Bylo zjištěno, že **děti s konfliktními sourozeneckými vztahy** (vysoká míra konfliktů, nízká míra vřelosti) vykazovali signifikantně **více internalizovaných a externalizovaných problémů**, nižší míru školní úspěšnosti, horší sociální dovednosti a měly horší sebehodnocení v porovnání s dětmi s harmonickými sourozeneckými vztahy (vysoká vřelost, nízká míra konfliktů). **Děti s afektivně-intenzivními sourozeneckými vztahy** (nadprůměrná míra vřelosti a konfliktů) vykazovali **méně agresivních projevů a lepší sociální kompetence** než děti s konfliktními sourozeneckými vztahy. Tato zjištění poukazují na to, že rozdílné typy sourozeneckých vztahů mají dopad na různé aspekty přizpůsobení u dětí. **Harmonické sourozenecké vztahy** (vysoká vřelost, nízká míra konfliktů) jsou **pro přizpůsobení nejvýhodnější**. Konflikty mezi sourozenci v kombinaci s nedostatkem vřelosti u sourozenců mají negativní dopad na přizpůsobení.

Druhou často zkoumanou dimenzí sourozeneckých vztahů je **vřelost**. Vřelost mezi sourozenci a její účinky jsou vysvětlovány pomocí **teorie attachmentu**, podle které málo bezpečná vazba má negativní dopady na jedince a může souviset s úzkostností, depresí, obtížemi v sociálních interakcích apod. Zajímavé je, že bylo zjištěno, že **vřelost** mezi sourozenci **může mít i negativní dopady**, může souviset s problémovým chováním (Buist et al., 2013). Výsledky jiné studie poukazují na to, že vřelé sourozenecké vztahy mohou být **protektivním faktorem** při prožívání stresujících životních událostí a vzniku internalizovaných problémů jako je deprese a úzkost. Vřelost v rámci sourozeneckých vztahů ale není protektivním faktorem před externalizovanými problémy (Gass, Jenkins & Dunn, 2007).

Buist, Deković a Prinzie (2013) provedli metaanalýzu 34 studií, jejíž výsledky říkají, že více vřelosti a méně konfliktů v sourozeneckých vztazích souvisí s menší mírou internalizovaných problémů, stejně jako s nižší mírou externalizovaných problémů a problémů s chováním, přičemž velikost efektu byla u internalizovaných i externalizovaných problémů zhruba stejná.

2.6 Pocit příslušnosti k rodině a osobní pohoda dětí ve znovusložených rodinách

Poměrně zajímavé je podívat se na **koncept pocitu příslušnosti k rodině** (tzv. *family belonging*). Jedná se o **pocit, že jedinec patří k rodině**, že se o něj rodina zajímá, je jí přijímán a pochopen. Tento pocit je důležitý pro **utváření identity** a jednou z vůbec prvních skupin, ve které má jedinec tento pocit zažívat je právě rodina (Erikson, 1964). Pocit příslušnosti k rodině se jeví jako velmi důležitý **protektivní faktor** proti rizikovému chování u adolescentů a dětí (Resnick et al., 1997), proti kouření (Scal, Ireland & Borowsky, 2003) a sebevražednému chování (Borowsky, Ireland & Resnick, 2001). Lze tak říct, že tento pocit určitým způsobem **přispívá k osobní pohodě dětí v rodině**, a to i v té znovusložené.

Leake (2007) se své studii zaměřil na **faktory, které mohou ovlivňovat pocit příslušnosti k rodině**. Studie se účastnilo celkem 60 adolescentů. Byly zkoumány demografické faktory (věk, pohlaví), vliv vztahů rodičů vlastních i nevlastních. Nejsilnějším prediktorem pocitu příslušnosti k rodině byl **vztah s rodičem vlastním**, ale **také nevlastním** ve znovusložené rodině, respektive spokojenost s těmito vztahy. Zdá se ovšem, že vztah s neresidenčním rodičem nemá vliv na pocit příslušnosti k rodině. **Žádné charakteristiky jedince** jako věk a pohlaví neměly vliv. Ani typ znovusložené rodiny neměl vliv na pocit příslušnosti k rodině. Pokud mělo ovšem dítě ve znovusložené rodině i **nevlastní sourozence**, pocit příslušnosti k rodině byl nižší. Možné vysvětlení je, že přítomnost nevlastního sourozence vede k přerozdělování zdrojů rodičů, jako je čas a energie, mezi více dětí, a v důsledku toho poté klesá pocit příslušnosti k rodině. Možným vysvětlením v případě této studie je rovněž to, že větší pozornost je věnována potřebám mladších sourozenců (nevlastních), které měli všichni participanti v této studii. Autor této studie poukazuje na to, že je třeba tento koncept více prozkoumat.

Na faktory, které ovlivňují pocit příslušnosti k rodině se zaměřila i studie autorů King a Boyd (2016). Studie využila data z národního reprezentativního výzkumu z let 1994-1995, přičemž autoři analyzovali data pouze od několika tisíc adolescentů vyrůstajících v biologických rodinách. V biologických rodinách se jako nejdůležitější faktor ovlivňující pocit příslušnosti k rodině jeví **vztah s matkou a vztah s otcem**, přičemž oba hrají stejně významnou roli nezávisle na sobě. Nepřímo je pocit příslušnosti k rodině ovlivněn i **vztahem mezi rodiči** samotnými a to tak, že kvalita vztahu mezi rodiči je korelována se vztahem mezi dítětem a matkou a dítětem a otcem, které přímo ovlivňují pocit příslušnosti k rodině. Kvalita vztahu byla zjišťována pomocí blízkosti, společných aktivit a vzájemné komunikace.

V jiné studii se stejní autoři zaměřili na to, jak adolescenti vnímají pocit příslušnosti k rodině v rámci rodin znovusložených. Autoři využili data ze stejného národně reprezentativního výzkumu jako ve studii předešlé, ovšem v tomto případě se zaměřili na adolescenty ze znovusložených rodin o celkovém počtu asi 2000. Jako nejsilnější prediktory se v tomto případě ukázaly **vztah s matkou a vztah s nevlastním otcem**, přičemž vztah s matkou se jeví jako prediktor silnější. Vztah mezi matkou a nevlastním otcem ovšem s pocitem příslušnosti k rodině (znovusložené) nijak nesouvisel. Zajímavé bylo, že hispánské děti vykazovaly vyšší míru pocitu příslušnosti k rodině v porovnání s dětmi bělošskými a afroamerickými, ačkoli neměly lepší vztahy s rodiči. Tento výsledek může být dán silnějšími přesvědčeními o rodinných povinnostech v rámci hispánské kultury. Zároveň adolescenti z rodin s nižšími příjmy vykazovali vyšší míru pocitu příslušnosti k rodině. Nepřímo byl pocit příslušnosti k rodině ovlivněn rovněž **počtem vlastních sourozenců** v rodině (King, Boyd & Thorsen, 2015).

Opět stejní autoři se v následující studii zaměřili na otázku, zda je **pocit příslušnosti k rodině** (*family belonging*) **prediktorem osobní pohody dětí**. Autoři opět využili data z longitudinální národně reprezentativní studie, přičemž využili data od zhruba 16 600 adolescentů z různých typů rodin (vlastní, znovusložené i rodiny s jedním rodičem). Jako indikátory osobní pohody autoři zvolili depresivní symptomy, delikventní chování, školní prospěch, užívání návykových látek (alkohol, tabák, marihuana). Autoři rovněž analyzovali míru blízkosti ve vztahu adolescentů s rodiči. Pocit příslušnosti k rodině byl měřen pomocí 4 otázek (Jak moc ti rodina rozumí? Jak moc si v rodině užíváte zábavy? Jak moc ti tvá rodina věnuje pozornosti? Jak moc by si chtěl opustit domov?), které respondenti hodnotili na pětibodové škále. Výsledky ukazují, že **mezi dětmi z různých typů rodin existují rozdíly v míře prožívaného pocitu příslušnosti k rodině. Děti z rodin vlastních, biologických vykazují vyšší míru tohoto pocitu v porovnání s dětmi z rodin znovusložených a z rodin, kde je pouze jeden rodič (zde byl pocit příslušnosti k rodině nejnižší)**. Autoři poukazují na to, že nelze jednoznačně říct, který z faktorů související s typem rodiny (absence jednoho z biologických rodičů, komplexita či charakter nově složené rodiny, aj.) je příčinou tohoto výsledku (King, Boyd & Pragg, 2017).

Výsledky rovněž ukázaly, že **pocit příslušnosti k rodině je silným prediktorem osobní pohody dětí napříč různými typy rodin**, a to takřka u všech měřených indikátorů osobní pohody. Vyšší míra pocitu příslušnosti k rodině souvisí s nižší mírou depresivních symptomů a užíváním alkoholu napříč všemi typy rodin. U zbylých čtyř faktorů (delikventní

chování, školní prospěch, užívání tabáku a marihuany) byly zjištěny rozdíly napříč rodinnými typy, přičemž **silnějším prediktorem** byl pocit příslušnosti k rodině u těchto čtyř indikátorů osobní pohody **u dětí z rodin biologických**. Autoři se domnívají, že tento fakt může být dán tím, že v rámci jiných rodinných typů nemusí být tak silně propojeny vztahy s rodiči, pocit příslušnosti k rodině a pocit jednoty, který pramení z toho, že jedinec žije ve stabilním rodinném prostředí. Tyto tři faktory jsou dle autorů silně propojeny a silně se vzájemně ovlivňují. V rodinách znovusložených a rodinách s jedním rodičem nemusí být některé z těchto faktorů tolik rozvinuté, a v důsledku toho se tolik vzájemně neovlivňují. Proto pocit příslušnosti k rodině nemusí být v některých případech tak významným prediktorem osobní pohody jako u dětí v jiných typech rodin (King et al., 2017).

Silným prediktorem osobní pohody dětí je rovněž blízkost ve vztahu rodič-dítě, nicméně tato **spojitost mezi blízkostí ve vztahu s rodičem a osobní pohodou dětí je částečně zprostředkována skrze pocit příslušnosti k rodině**. Autoři tvrdí, že to, proč vztah rodičů a dětí ovlivňuje osobní pohodu dětí je dán tím, že vztahy s rodiči ovlivňují pocit příslušnosti k rodině. Vztah s rodiči je přitom zcela klíčový faktor ovlivňující pocit příslušnosti k rodině (King et al., 2017).

2.7 Aktuální pohled na osobní pohodu dětí ve znovusložené rodině

Poměrně zásadním příspěvkem ke studiu otázky, jak se daří dětem ve znovusložených rodinách je článek od autorů Anderson a Greene (2013). Tito autoři se zaměřili na to, jakým způsobem je vlastně celá tato problematika zkoumána a jak jsou interpretovány výsledky jednotlivých studií. Jako první problém související s touto problematikou je **volba referenčního bodu**, tj. skupiny, se kterou budou děti ze znovusložených rodin porovnávány. Velmi často se stává, že **děti ze znovusložených rodin jsou porovnávány s těmi dětmi, které žijí se svými biologickými rodiči**. Vlastní, biologické rodiny jsou ale často považovány za ideál, kterého nemusí být dosaženo a děti v těchto rodinách jsou **špatným referenčním bodem**, neboť neprožily rozvod/rozchod rodičů. Rozdíly mezi dětmi tak nemusejí být dány typem rodiny, ale samotným rozchodem rodičů. Autoři doporučují nikoli srovnání mezi jednotlivými typy rodin, ale naopak porovnání dětí před vznikem znovusložené rodiny a po vzniku, aby bylo možné zjistit, jak je přechod do nové rodiny ovlivnil. Autoři ale také zmiňují, že pro taková srovnání je nutný velký vzorek, který bude sledován longitudinálně, což je často velice náročné.

Autoři rovněž zmiňují, že je potřeba se vždy v rámci tohoto tématu, stejně jako u jiných studií, zaměřit na **výběr vzorku**, a to, jakým způsobem jsou **definovány a měřeny koncepty**, kterými se studie zabývá. V neposlední řadě je nutné se zaměřit i na **design výzkumu**. V souvislosti s tím se v rámci tohoto tématu nejčastěji objevují dva typy výzkumu. Prvním z nich je **výzkum provedený na velkém, populačním a reprezentativním vzorku** čítajícím většinou několik tisíc respondentů. V těchto případech se nejčastěji jedná o velké národně - reprezentativní výzkumy a data z nich mohou využít nejrůznější výzkumníci. Nutné je si ale uvědomit, že v tomto případě se nejedná primárně o výzkumy zaměřené na znovusložené rodiny, proto data neposkytují odpovědi na mnohé velmi specifické výzkumné otázky, ale spíše obecnější. Druhým nejčastějším typem výzkumu je **longitudinální studie** využívající více metod a informací, které se většinou zaměřují na lokální, místní vzorky respondentů se zhruba 100–400 respondenty. Tyto studie se většinou zaměřují na pohled více členů rodiny a intenzivní studium dané problematiky (Anderson & Greene, 2013).

Autoři rovněž poukazují na to, že **interpretace výsledků studií** nemusí vždy zcela odrazet to, jak se dětem ve znovusložených rodinách daří. V souvislosti s tím autoři uvádějí příklady závěrů, které lze učinit na základě výsledků metaanalýzy autora Amato (1994):

- Děti ve znovusložených rodinách jsou zvýšeně ohrožené problémovým chováním.
- Většina dětí ve znovusložených rodinách nemá vážnější obtíže.
- Značný počet dětí ve znovusložených rodinách je lépe přizpůsoben než děti z rodin biologických.

Výše zmíněné závěry byly udělány v rámci jedné studie, přesto jsou poměrně protichůdné. Všechny závěry jsou ovšem pravdivé. Autoři poukazují na to, že ač jsou výsledky a rozdíly signifikantní, je stále nutné podívat se na konkrétní výsledky, neboť přestože, jsou děti zvýšeně ohrožené problémovým chováním právě ve znovusložených rodinách, jedná se pouze o 20 % dětí z těchto rodin, zatímco 80 % z nich nevykazuje žádnou zvýšenou míru problémového chování. Zároveň se problémové chování u dětí ze znovusložených rodin objevuje častěji než u dětí z rodin vlastních a děti ze znovusložených rodin jsou tak více ohrožené než děti z rodin vlastních. Autoři takto nechtějí upozornit na bezvýznamnost statistického testování, spíše se snaží upozornit na to, že odpovědět na otázku, jak se daří dětem ve znovusložených rodinách není jednoduché, ale naopak velmi

komplikované a je nutné se na danou problematiku dívat **více komplexněji** (Anderson & Greene, 2013).

Výzkumná část

3. Výzkumný projekt

Pro dosažení výzkumného cíle a nalezení odpovědí na výzkumné otázky byl zvolen kvantitativní výzkumný design. Výzkum byl proveden pomocí online dotazníkového šetření. Toto dotazníkové šetření bylo doplněno třemi otevřenými otázkami ohledně vnímání znovusložené rodiny, jejího vzniku a vlivu na daného respondenta. Jedná se tak o **kvantitativní výzkum, který byl doplněn kvalitativně** – odpověďmi na otevřené otázky.

3.1 Cíle výzkumného projektu

V rámci literárně-přehledové části byly popsány a shrnuty poznatky současných výzkumů, které se zabývají vztahy ve znovusložených rodinách, jejich souvislostmi a vlivem na osobní pohodu dítěte.

Přestože výzkumů na toto téma je poměrně hodně, jejich výsledky nejsou vždy jednotné a není tak zcela jasné, jak mohou vztahy mezi jednotlivými členy znovusložených rodin působit na osobní pohodu dítěte. V České republice na toto téma nebylo provedeno mnoho výzkumů. Z těchto důvodů zde nebudou formulovány konkrétní výzkumné hypotézy, ale pouze výzkumné otázky.

Cílem této práce je podrobněji prozkoumat vztahy mezi členy znovusložených rodin, a to jak vztahy mezi rodiči a dětmi, tak mezi sourozenci. Cílem je také zjistit, jak tyto vztahy souvisí s osobní pohodou a pocitem příslušnosti k rodině dětí v těchto rodinách. Na základě stanovení cíle výzkumu je možné formulovat výzkumné otázky.

3.2 Předpoklady a výzkumné otázky

Předpoklad a výzkumná otázka 1

Výzkumné studie ukazují, že po rozpadu původní rodiny a vzniku znovusložené rodiny dochází ke změně výchovných postojů rodičů. Zároveň se ukazuje, že nevlastní rodiče zaujímají vůči dětem různé výchovné postoje, styly a využívají jiné styly výchovy než rodiče biologičtí.

Výzkumná otázka 1: Jaké výchovné styly převažují u biologických rodičů a nevlastních rodičů ve znovusložených rodinách? Liší se biologičtí a nevlastní rodiče v tom, jaké výchovné styly využívají?

Předpoklad a výzkumná otázka 2

Vztahy mezi sourozenci vlastními, poloviční a nevlastními mají svá specifika a liší se v míře vřelosti, konfliktů, vzájemné pomoci. Předpokladem je, že tyto rozdíly se projeví a vztahy mezi sourozenci vlastními a polovičními si budou podobné více než vztahy mezi sourozenci vlastními a nevlastními či polovičními a nevlastními.

Výzkumná otázka 2: Existují rozdíly v míře vřelosti, konfliktů a relativního statutu/moci mezi sourozenci vlastními, polovičními a nevlastními ve znovusložených rodinách? Pokud ano, jak se vztahy mezi jednotlivými typy sourozenců liší?

Předpoklad a výzkumná otázka 3

Ukazuje se, že děti ve znovusložených rodinách vykazují více internalizovaných a externalizovaných problémů, které slouží jako ukazatele osobní pohody. Zároveň bylo ale zjištěno, že klíčovým faktorem působícím na osobní pohodu není samotný typ rodiny, ale vztahy uvnitř rodin. Předpokladem je, že bude nalezena souvislost mezi osobní pohodou a vztahy s biologickým i nevlastním rodičem a zároveň mezi osobní pohodou a vztahy se všemi typy sourozenců v rodině.

Výzkumná otázka 3: Jak souvisí vztahy mezi jednotlivými členy znovusložených rodin s osobní pohodou dětí v těchto rodinách?

Předpoklad a výzkumná otázka 4

Pocit příslušnosti k rodině může být důležitým faktorem ovlivňujícím to, jak se jednotliví členové rodiny v rodině cítí. Vzhledem k tomu, že vztahy mezi jednotlivými členy působí na osobní pohodu, lze předpokládat, že bude rovněž nalezena souvislost mezi pocitem příslušnosti k rodině a vztahy mezi jednotlivými členy rodiny. To potvrzují i výzkumy.

Výzkumná otázka 4: Jak vztahy mezi jednotlivými členy znovusložených rodin souvisí s pocitem příslušnosti k rodině (tzv. *family belonging*) u dětí?

Předpoklad a výzkumná otázka 5

Pocit příslušnosti k rodině (tzv. *family belonging*) se ukazuje být jedním z prediktorů osobní pohody dětí v rodinách. Lze tedy předpokládat, že tento fakt bude potvrzen i na základě dat.

Výzkumná otázka 5: Jak pocit příslušnosti k rodině souvisí s osobní pohodou dítěte v rodině?

3.3 Metody získávání dat

V rámci výzkumu byla použita **série dotazníků**, které zjišťují vztahy mezi jednotlivými členy rodin a osobní pohodu dítěte. Dotazníky se týkaly **tří základních oblastí – rodiče, sourozenci a osobní pohoda**. V úvodu byly anamnestické otázky týkající se jak jedince (pohlaví, věk, velikost obce/města), tak týkající se rozpadu rodiny původní a vzniku znovusložené rodiny. Kompletní sestavu dotazníků je možné nalézt v příloze č. 1.

Pro zjišťování kvality vztahů mezi rodiči a dětmi a mezi nevlastními rodiči a dětmi byl zvolen **Dotazník pro zjišťování způsobů výchovy v rodině** (Čáp & Boschek, 1994). Jedná se o 40 položkový dotazník, který pracuje se čtyřmi základními komponentami, jejichž kombinací vznikají dvě základní dimenze výchovného stylu rodičů – **emoční vztah a výchovné řízení**. Na základě těchto dvou dimenzí je poté možné posoudit výchovný styl rodičů a celkový výchovný styl v rodině. Tento dotazník pracuje s tzv. modelem devíti polí, respektive devíti styly výchovy rodičů (Čáp & Boschek, 1994). Tento model je možné nalézt v příloze č. 2. Test - retestová reliabilita dotazníku se pohybuje mezi hodnotami 0,74 - 0,86. Interní konzistence se pohybuje mezi hodnotami 0,59 - 0,82.

Pro zjišťování kvality vztahu mezi sourozenci byl použit **Dotazník sourozeneckých vztahů**, který byl vytvořen v rámci mé bakalářské práce (Němcová, 2018). Dotazník má celkem 30 položek a obsahuje tři škály, které pokrývají dimenze sourozeneckého vztahu. Jedná se o škálu **vřelosti/důvěrnosti**, **škálu relativního statusu/moci** a **škálu konfliktů a rivality**. Podrobnější informace o sestavení dotazníku a jeho koncepci je možné najít v mé bakalářské práci (Němcová, 2018). **Dotazník není standardizovaný** a nejsou tak známy jeho psychometrické vlastnosti. V současné době není v České republice žádný standardizovaný dotazník týkající se sourozeneckých vztahů.

Pro zjišťování osobní pohody byla zvolena škála **Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale**, dále jen MSLSS (Huebner, 1994; Huebner & Furlong, 2016). Jedná se

o škálu, která zjišťuje spokojenost dětí a dospívajících ve věku 8–18 let v pěti různých oblastech, kterými jsou rodina, kamarádi, škola, životní prostředí a sebepojetí. Vzhledem k tomu, že respondenti hodnotili svoji osobní pohodu retrospektivně, domnívám se, že věkové omezení v tomto případě není zásadním problémem. Autoři uvádí, že vnitřní konzistence této škály a test-retestová reliabilita se pohybují mezi 0,7 – 0,9. Autoři uvádí, že konvergentní a diskriminační validita byla prokázána korelacemi s jinými škálami osobní pohody, ale rovněž s výpověďmi rodičů a učitelů. **Tato škála není v České republice standardizována**, proto bylo nutné ji přeložit. Bylo proto využito **zpětného překladu**, kdy byla nejprve škála přeložena do češtiny a poté zpět do angličtiny profesionálním lektorem. Původní anglická verze a zpětný anglický překlad byly poté porovnány a na základě toho došlo k finální úpravě a překladu položek do češtiny. V rámci výzkumu, který je součástí této diplomové práce nebyla zjišťována spokojenost v rámci oblasti životní prostředí, a to z toho důvodu, že tato oblast se vzdaluje cíli výzkumného šetření. Jednotlivé položky MSLSS jsou hodnoceny na šestibodové škále, ale v rámci tohoto výzkumného šetření byla využita pouze čtyřbodová hodnotící škála, která byla součástí původní verze MSLSS. Čtyřbodovou škálu považuji za srozumitelnější pro respondenty. Navíc i ostatní dotazníky, které respondenti vyplňovali, obsahují tři nebo čtyřbodové škály. Čtyřbodová škála v rámci MSLSS tak odpovídá konceptu ostatních dotazníků.

Na závěr série dotazníků byly přidány **čtyři otázky, které zjišťují míru pocitu příslušnosti k rodině** (tzv. *family belonging*). Tyto otázky jsou hodnoceny na pětibodové škále a byly převzaty z výzkumu autorů King, Boyd a Pragg (2017). Tyto otázky zněly:

- Jak moc si myslíš, že Ti tvá rodina rozumí?
- Jak moc si spolu se svou rodinou užíváš zábavy?
- Jak moc Ti tvá rodina věnuje pozornost?
- Jak moc by si chtěl/a opustit domov?

Všechny dotazníky byly mírně poupraveny, respektive znění jednotlivých otázek bylo převedeno do času minulého. **Dotazníky byly doplněny třemi otevřenými otázkami**, které zněly:

- Jak jste vnímal/a samotný vznik znovusložené rodiny? Jaké jste měl/a pocity?
- Změnil se Váš vztah s Vašimi rodiči či sourozenci? Jak jste vnímal/a nevlastního rodiče?

- Krátce prosím napište, jak danou znovusloženou rodinu nyní vnímáte, zda Vás nějak pozitivně či negativně ovlivnila, jak jste se v této rodině cítila a proč. Jak byste danou znovusloženou rodinu charakterizoval/a?

3.4 Výběr výzkumného souboru a sběr dat

Cílovou skupinou byli **mladí dospělí ve věku 18-24 let, kteří vyrůstali ve znovusložené rodině alespoň určitou část svého života do 18 let.** Jiná omezení a podmínky pro výběr cílové skupiny zde nebyly. Respondenti **retrospektivně hodnotili** vztahy a svoji osobní pohodu v rámci znovusložené rodiny. Věkové rozpětí bylo zvoleno tak, aby neuběhlo velké množství času od doby, kdy respondenti vyrůstali ve znovusložené rodině a celou situaci si ještě dobře vybavovali. Zároveň se jedná o věk, kdy mnozí respondenti mohli ještě v dané znovusložené rodině žít. V případě, že někdo nesplnil podmínku věku a vyrůstání ve znovusložené rodině, byl při zpracování dat z výzkumu vyloučen.

Samotný dotazník byl vytvořen pomocí platformy Google Forms, který umožňuje online vyplňování dotazníků. Dotazník byl zcela automatizovaný a na základě jednotlivých odpovědí respondentů dále respondenty vedl k vyplnění jednotlivých dotazníků, které byly využity.

Sběr dat probíhal od 20.4.2020 do 4.5.2020 online prostřednictvím sociálních sítí (zejména prostřednictvím sociální sítě Facebook), kde byl dotazník sdílen a zveřejněn. Sběr dat probíhal **příležitostným** (namátkovým) **výběrem**, kdy byl dotazník sdílen na sociálních sítích a osoby, kterých se výzkumné šetření týkalo, měly možnost dotazník vyplnit. Sběr dat probíhal rovněž **lavinovým výběrem** (metoda snowball), a to v případech, kdy byl dotazník zaslán konkrétním jedincům splňujícím kritéria pro vyplnění dotazníku s prosbou o jeho sdílení mezi další potenciální respondenty.

Před samotným vyplňováním dotazníku si respondenti přečetli podmínky pro vyplňování dotazníku, specifikaci daného výzkumu, pokyny k vyplňování dotazníků a také byli seznámeni s pojmy jako znovusložená rodina, vlastní/nevlastní rodiče a vlastní/poloviční/nevlastní sourozenec. V případě, že by některý z respondentů vyrůstal v několika znovusložených rodinách (např. v důsledku toho, že měl jeho biologický rodič více partnerů po rozpadu původní rodiny), byl respondent instruován, aby se zaměřil na poslední vytvořenou znovusloženou rodinu, ve které žil. Respondenti mohli rovněž vyplnit dotazník

o dvou sourozencích, s kterými trvale žili ve znovusložené rodině. Nesmělo se však jednat o dva sourozence stejného typu.

Vzhledem k tomu, že respondenty byli mladí dospělí ve věku 18-24 let, nebylo třeba informovaného souhlasu. **Sběr dat probíhal anonymně**, respondenti nikde neuváděli svá jména ani jiné údaje, na jejichž základě by je bylo možné identifikovat. Data byla rovněž zpracovávána anonymně a jednotlivé dotazníky dostaly čísla, podle kterých je bylo možné zpracovávat. Na závěr dotazníku mohli respondenti uvést kontakt v případě, že chtěli být seznámeni s výsledky výzkumného šetření.

4. Výzkumný soubor

V rámci dotazníkového šetření vyplnilo dotazník celkem 321 osob. 23 z nich bylo vyřazeno, neboť nevyrostaly ve znovusložené rodině. 27 osob nesplňovalo věkovou podmínku a 7 dotazníků bylo vyřazeno, protože daní respondenti nepochopili a neakceptovali instrukce. 27 dotazníků pocházelo od respondentů vyrůstajících ve střídavé péči. Rovněž tyto dotazníky byly vyřazeny, neboť se jedná o specifický případ, kdy dítě může žít v jedné či dvou znovusložených rodinách zároveň.

Celkový počet analyzovaných dotazníků byl 237. Z celkového počtu respondentů bylo 164 žen (69,2 %) a 73 mužů (30,8 %). Věkový průměr respondentů byl 21,8 let (SD=1,64). 117 respondentů uvedlo, že stále v dané znovusložené rodině žije, zatímco 120 respondentů v dané rodině již nežilo.

Další charakteristiky výzkumného souboru je možné nalézt v následujících tabulkách. Tabulka č. 1 zobrazuje příčiny rozpadu původní rodiny. V tabulce č. 2 je možné nalézt typ znovusložené rodiny, ve které respondenti žili a četnost výskytu v rámci výzkumného souboru. V tabulce č. 3 je možné nalézt průměrný věk a směrodatnou odchylku věku při rozpadu původní biologické rodiny, vzniku znovusložené rodiny a délku života jedince v rámci dané znovusložené rodiny.

Příčina	N	%
Rodiče se rozvedli	214	90,3
Jeden z rodičů zemřel	18	7,6
Rodiče spolu nikdy nežili	2	0,8
Otec není znám	2	0,8
Jeden z rodičů je homosexuál	1	0,4

Tab. 1 Příčiny vzniku znovusložené rodiny

Typ rodiny	N	%
S biologickou matkou a nevlastním otcem	207	87,3
S biologickým otcem a nevlastní matkou	29	12,2
S biologickým otcem a jeho partnerem	1	0,4

Tab. 2 Typ znovusložené rodiny

	Průměr	SD	Před narozením (N)	Neznámo (N)
Věk při rozpadu biologické rodiny	7,3	4,4	5	0
Věk při vzniku znovusložené rodiny	10,1	4,5	0	2
Délka soužití v rámci znovusložené rodiny	9,8	4,9	0	1

Tab. 3 Věk při rozpadu rodiny, vzniku znovusložené rodiny a délka života jedince v rámci znovusložené rodiny

Celkem 214 respondentů uvedlo, že má nějakého sourozence (vlastního, polovičního či nevlastního). Pouze ale **190 respondentů žilo s někým ze sourozenců ve společné domácnosti**. V rámci jednotlivých rodin žili respondenti v různé sourozenecké struktře, která byla dána konkrétní kombinací sourozenců v rodině (viz Tab. 4). Respondenti vyplnili dotazníky celkem o 302 sourozencích. Vzhledem k tomu, že při zadávání dotazníku nebyla kladena žádná omezení pro vyplňování dotazníku o sourozenci, bylo nutné při zpracování dat vyřadit ty dotazníky o sourozencích, mezi kterými byl věkový rozdíl větší než 6 let. Vyřazení bylo nutné vzhledem k tomu, že jednotlivé položky v rámci Dotazníku sourozeneckých vztahů nejsou relevantní v případech, kdy je mezi sourozenci příliš velký věkový rozdíl, což bylo reflektováno i samotnými respondenty. Po vyřazení tak zůstalo celkem **145 sourozenců**. Počty sourozenců je možné nalézt v tabulce č. 5.

Kombinace sourozenců v rodině	N (%)
Pouze vlastní	51 (26,8 %)
Pouze poloviční	65 (34,2 %)
Pouze nevlastní	15 (7,9 %)
Vlastní, poloviční	29 (15,3 %)
Vlastní, nevlastní	21 (11,1 %)
Poloviční, nevlastní	4 (2,1 %)
Vlastní, poloviční, nevlastní	5 (2,6 %)
Celkem	190

Tab. 4 Kombinace sourozenců v rodině a rozdělení jednotlivých kombinací

Typ sourozence	Celkový počet sourozenců	Počet sourozenců po vyřazení
Vlastní	118	91
Poloviční	123	20
Nevlastní	61	34
Celkem	302	145

Tab. 5 Počet sourozenců, o kterých byl vyplněn dotazník

5. Výsledky

5.1 Statistické zpracování dat

Vyhodnocení dotazníků a skórování jednotlivých položek probíhalo dle jejich běžného vyhodnocování. Skórování a postup vyhodnocování jednotlivých dotazníků je možné nalézt v příloze č. 3.

Statistické zpracování a vyhodnocování dat probíhalo pomocí programů Microsoft Excel 2010 a Jamovi 0.9.5.17. Jedna z otázek byla zároveň analyzována pomocí online statistického kalkulátoru www.socscistatistics.com. Pro testování dat byla zvolena **hladina významnosti $\alpha=0,05$** , která se běžně využívá při statistickém testování. Při testování bylo vždy využito **dvoustranného testování**. Jednotlivé statistické metody, které byly zvoleny pro analýzu, je možné nalézt u výsledků jednotlivých výzkumných otázek. Data nebyla normálně rozložena, proto bylo využito neparametrických testů.

5.2 Výsledky výzkumných otázek

VÝZKUMNÁ OTÁZKA Č. 1

Jaké výchovné styly převažují u biologických rodičů a nevlastních rodičů ve znovusložených rodinách? Liší se biologičtí a nevlastní rodiče v tom, jaké výchovné styly využívají?

V rámci **výchovných stylů biologických rodičů** ve znovusložených rodinách se nejčastěji celkově objevoval **výchovný styl č. 8**, pro který je typický extrémně kladný vztah a slabé řízení. Druhým nejužívanějším stylem u biologických rodičů byl **styl č. 1**, pro který je typický záporný emoční vztah a silné nebo střední řízení. Tyto dva styly jsou tedy zcela protichůdné.

U **biologických matek** byl rovněž nejčastějším výchovným stylem **styl č. 8** a poté **styl č. 1**. U **biologických otců** byl nejčastěji využíván výchovný **styl č. 1** a poté výchovný **styl č. 2**, pro který je typický záporný emoční vztah a slabé řízení. Zastoupení jednotlivých výchovných stylů u biologických rodičů je možné nalézt v tabulce č. 6. Tabulky č. 7 a 8 poté ukazují četnosti v rámci jednotlivých typů emočního vztahu a řízení u biologických rodičů.

Styl výchovy	Biologická matka (N=207)	Biologický otec (N=30)	Celkem (N=237)
1	31 (15 %)	9 (30 %)	40 (16,9 %)
2	16 (7,7 %)	6 (20 %)	22 (9,3 %)
3	22 (10,6 %)	4 (13,3 %)	26 (11 %)
4	9 (4,4 %)	0	9 (3,8 %)
5	29 (14 %)	4 (13,3 %)	33 (13,9 %)
6	30 (14,5 %)	3 (10 %)	33 (13,9 %)
7	6 (2,9 %)	1 (3,3 %)	7 (3 %)
8	45 (21,7 %)	2 (6,7 %)	47 (19,8 %)
9	19 (9,2 %)	1 (3,3 %)	20 (8,4 %)

Tab. 6 Výchovné styly biologických rodičů ve znovusložených rodinách

Emoční vztah	Biologická matka (N=207)	Biologický otec (N=30)	Celkem (237)
Extrémně kladný	72 (34,8 %)	7 (23,3 %)	79 (33,3 %)
Kladný	47 (22,7 %)	3 (10 %)	50 (21,1 %)
Záporně-kladný (střední)	19 (9,2 %)	1 (3,33 %)	20 (8,4 %)
Záporný	69 (33,3)	19 (63,3 %)	88 (37,1 %)

Tab. 7 Typy emočního vztahu u biologických rodičů

Řízení	Biologická matka (N=207)	Biologický otec (N=30)	Celkem (237)
Rozporné	28 (13,5 %)	5 (16,7 %)	33 (13,9 %)
Silné	39 (18,8 %)	8 (26,7 %)	47 (19,8 %)
Slabé	102 (49,3 %)	12 (40 %)	114 (48,1 %)
Střední	38 (18,4 %)	5 (16,7 %)	43 (18,1 %)

Tab. 8 Typy řízení u biologických rodičů

U nevlastních rodičů se nejčastěji celkově objevoval **výchovný styl č. 1**, s typickým záporným emočním vztahem a silným či středním řízením, a poté **výchovný styl č. 8**. V případě **nevlastních otců** byl nejčastějším stylem výchovy **styl č. 1** a poté **styl č. 8**. U **nevlastních matek** byl nejčastějším výchovným stylem rovněž **styl č. 1** a druhým nejčastějším **styl č. 2**. Zastoupení výchovných stylů nevlastních rodičů ve znovusložených rodinách je možné nalézt v tabulce č. 9. Tabulky č. 10 a 11 ukazují četnosti v rámci jednotlivých typů emočního vztahu a řízení u nevlastních rodičů.

Styl výchovy	Nevlastní otec (N=208)	Nevlastní matka (N=29)	Celkem (N=237)
1	48 (23,1 %)	15 (51,7 %)	63 (26,6 %)
2	31 (15 %)	5 (17,2 %)	36 (15,2 %)
3	11 (5,3 %)	1 (3,5 %)	12 (5,1 %)
4	3 (1,4 %)	0	3 (1,3 %)
5	17 (8,2 %)	0	17 (7,2 %)
6	16 (7,7 %)	2 (6,7 %)	18 (7,6 %)
7	1 (0,5 %)	0	1 (0,4 %)
8	47 (22,6 %)	4 (13,8 %)	51 (21,5 %)
9	34 (16,4 %)	2 (6,7 %)	36 (15,2 %)

Tab. 9 Výchovné styly nevlastních rodičů ve znovusložených rodinách

Emoční vztah	Nevlastní otec (N=208)	Nevlastní matka (N=29)	Celkem (237)
Extrémně kladný	60 (28,8 %)	5 (17,2 %)	65 (27,4 %)
Kladný	25 (12,1 %)	1 (3,5 %)	26 (11 %)
Záporně-kladný (střední)	34 (16,4 %)	2 (6,9 %)	36 (15,2 %)
Záporný	89 (42,8 %)	21 (72,4 %)	110 (46,4 %)

Tab. 10 Typy emočního vztahu u nevlastních rodičů

Řízení	Nevlastní otec (N=208)	Nevlastní matka (N=29)	Celkem (237)
Rozporné	14 (6,7 %)	1 (3,5 %)	15 (6,3 %)
Silné	44 (21,2 %)	11 (37,9 %)	55 (23,2 %)
Slabé	119 (57,2 %)	13 (44,8 %)	132 (55,7 %)
Střední	31 (14,9 %)	4 (13,8 %)	35 (14,8 %)

Tab. 11 Typy řízení u nevlastních rodičů

Chí-kvadrát test nezávislosti našel významné rozdíly mezi biologickými a nevlastními rodiči ve využívaných výchovných stylech ($p < 0,001$). Byla proto provedena následná analýza, kdy byly porovnány četnosti v rámci jednotlivých výchovných stylů u rodičů biologických a u rodičů nevlastních. K tomu bylo využito online kalkulátoru na webové stránce <https://www.socscistatistics.com/tests/ztest/default.aspx>.

Bylo zjištěno, že **biologičtí rodiče používají více výchovný styl č. 3 ($p=0,016$), styl č. 4 ($p=0,037$), styl č. 5 ($p=0,013$), styl č. 6 ($p=0,037$) v porovnání s rodiči nevlastními. Naopak biologičtí rodiče používají méně výchovný styl č. 1 ($p=0,009$), styl č. 2 ($p < 0,00001$), styl č. 8 ($p < 0,00001$) a styl č. 9 ($p=0,017$) v porovnání s rodiči nevlastními. Statisticky významný rozdíl nebyl nalezen pouze v rámci výchovného stylu č. 7 ($p=0,555$). Výsledek celkové analýzy této otázky je možné lze nalézt v příloze č. 4.**

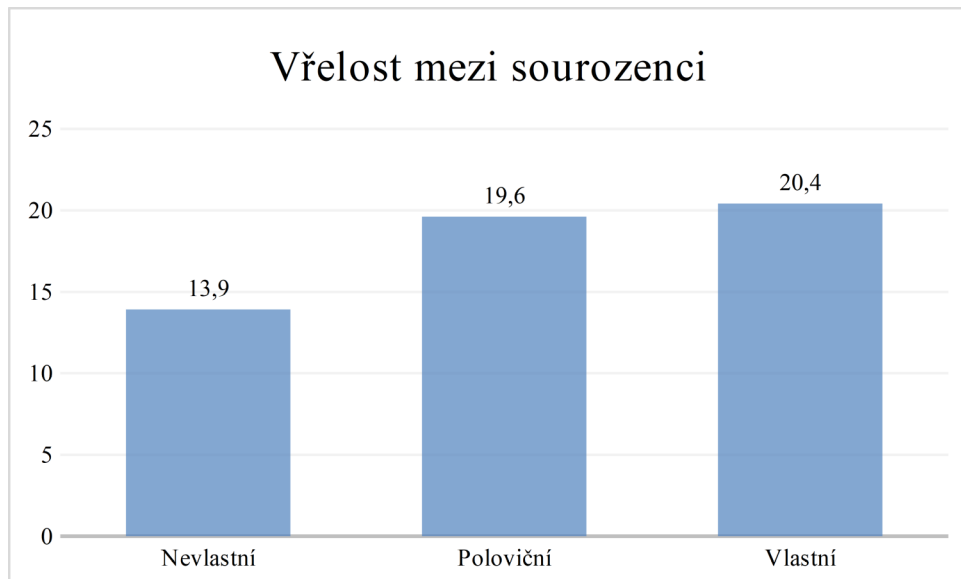
Je tak možné říct, že **biologičtí rodiče a rodiče nevlastní využívají při vzájemném srovnání rozdílné výchovné styly, respektive některé využívají významně častěji, zatímco jiné významně méně. Biologičtí rodiče častěji využívají výchovné styly, pro které je typický spíše kladný nebo extrémně kladný emoční vztah** s různým typem řízení (styly č. 4, 5, 6), zatímco **výchovné styly nevlastních rodičů** jsou typické spíše **záporným emočním vztahem** (styl č. 1 a 2) či **záporně-kladným** emočním vztahem (styl č. 9). Zajímavé ovšem je, že biologičtí rodiče využívají rovněž více výchovný styl č. 3, pro který je typický záporný emoční vztah a rozporné řízení, a naopak rodiče nevlastní využívají výchovný styl č. 8, kde je emoční vztah extrémně kladný a řízení slabé.

VÝZKUMNÁ OTÁZKA Č. 2

Existují rozdíly v míře vřelosti, konfliktů a relativního statutu/moci mezi sourozenci vlastními, polovičními a nevlastními ve znovusložených rodinách? Pokud ano, jak se vztahy mezi jednotlivými typy sourozenců liší?

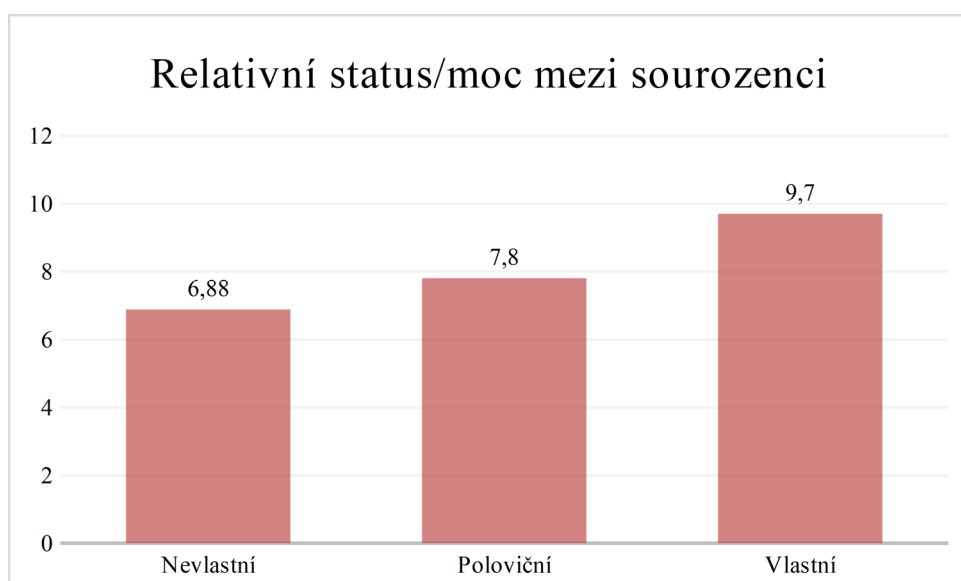
Pomocí Kruskal-Wallisova testu byly porovnány tři typy sourozenců v rámci jednotlivých dimenzí sourozeneckých vztahů (vřelost, relativní status/moc a konflikty). **Významný rozdíl byl nalezen v rámci všech tří dimenzí** (vřelost – $p=0,002$; relativní status/moc – $p=0,019$; konflikty – $p < 0,001$). Byly proto provedeny následné post-hoc testy.

V rámci dimenze vřelost se ukázalo, že **vztahy s nevlastními sourozenci** byly hodnoceny jako **méně vřelé v porovnání se sourozenci polovičními** ($p=0,034$) i **vlastními** ($p < 0,001$). Vztahy se sourozenci polovičními nebyly hodnoceny jako vřelejší či méně vřelé v porovnání se vztahy se sourozenci vlastními ($p=0,845$). Průměrné hodnoty vřelosti mezi jednotlivými typy sourozenců zobrazuje graf č. 1.

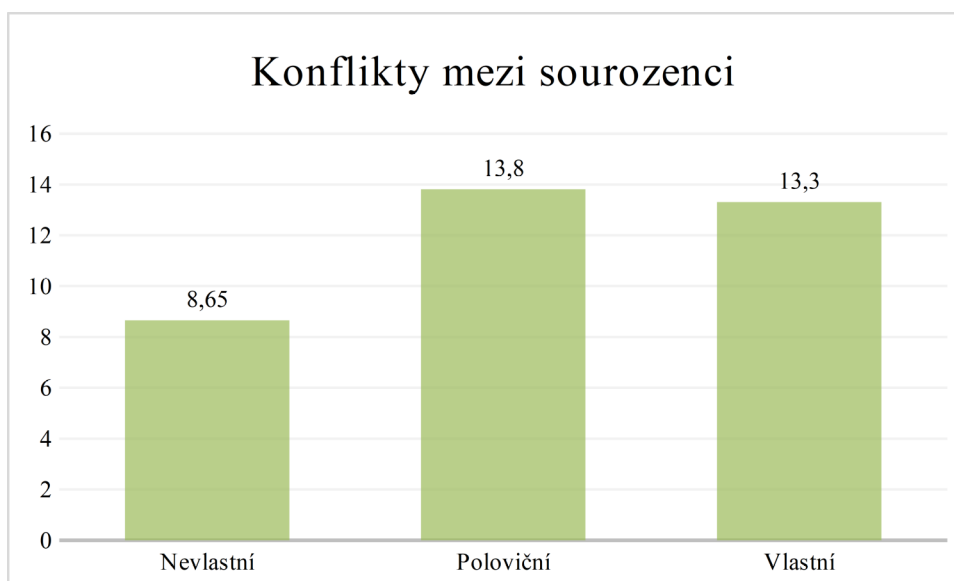
Graf 1 Vřelost mezi jednotlivými typy sourozenců

V rámci dimenze **relativní status/moc** vykazovali **nevlastní sourozenci** dle hodnocení respondentů **nižší míru relativního statusu/moci v porovnání se sourozenci vlastními** ($p=0,012$), ale ne při porovnání se sourozenci polovičními ($p=0,993$). **Poloviční sourozenci** respondentů **nevykazovali v porovnání se sourozenci vlastními** statisticky významně **nižší či vyšší míru relativního statusu/moci** ($p=0,078$). Nejvyšší míra relativního statusu/moci tak byla mezi sourozenci vlastními, přičemž tato míra byla statisticky významně vyšší v porovnání se sourozenci polovičními i nevlastními. Průměrné hodnoty relativního statusu/moci mezi jednotlivými typy sourozenců jsou zobrazeny v grafu č. 2.

Graf 2 Relativní status/moc mezi jednotlivými typy sourozenců

V rámci dimenze **konflikty** byly **vztahy s nevlastními sourozenci hodnoceny jako méně konfliktní v porovnání se sourozenci polovičními ($p=0,006$) i vlastními ($p < 0,001$)**. V hodnocení konfliktnosti ve vztahu sourozenců polovičních a vlastních nebyl nalezen významný rozdíl ($p=0,721$). Průměrně dosažené hodnoty v dimenzi konflikty mezi jednotlivými typy sourozenců jsou zobrazeny v grafu č. 3.

Graf 3 Konflikty mezi jednotlivými typy sourozenců

Lze konstatovat, že **vztahy sourozenců polovičních a vlastních jsou si více podobné. Vztahy mezi sourozenci polovičními a vlastními byly hodnoceny jako relativně stejně vřelé a konfliktní**, přičemž v porovnání se vztahy mezi nevlastními sourozenci jsou vztahy mezi sourozenci polovičními a vlastními hodnoceny jako vřelejší a konfliktnější. **Mezi sourozenci nevlastními byla jak nejnižší míra vřelosti, tak konfliktů i relativního statutu/moci.**

Všechny statistické analýzy k výzkumné otázce č. 2 je možné nalézt v příloze č. 5.

VÝZKUMNÁ OTÁZKA Č. 3

Jak souvisí vztahy mezi jednotlivými členy znovusložených rodin s osobní pohodou dětí v těchto rodinách?

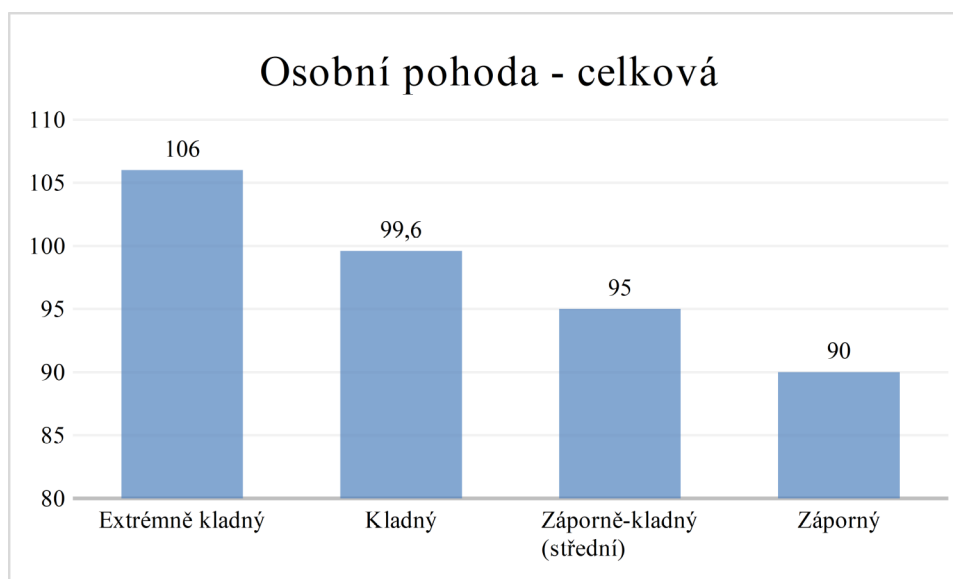
V rámci této otázky budou výsledky popsány nejdříve pro rodiče biologické, poté pro rodiče nevlastní a poté pro sourozence. Výsledky jsou doplněny grafy, které vždy zobrazují osobní pohodu (celkovou i v rámci jednotlivých dimenzí) v souvislosti s emočním vztahem,

řízením či výchovným stylem biologických rodičů a nevlastních rodičů. Statistické analýzy k této otázce lze nalézt v příloze č. 6.

Biologičtí rodiče – emoční vztah

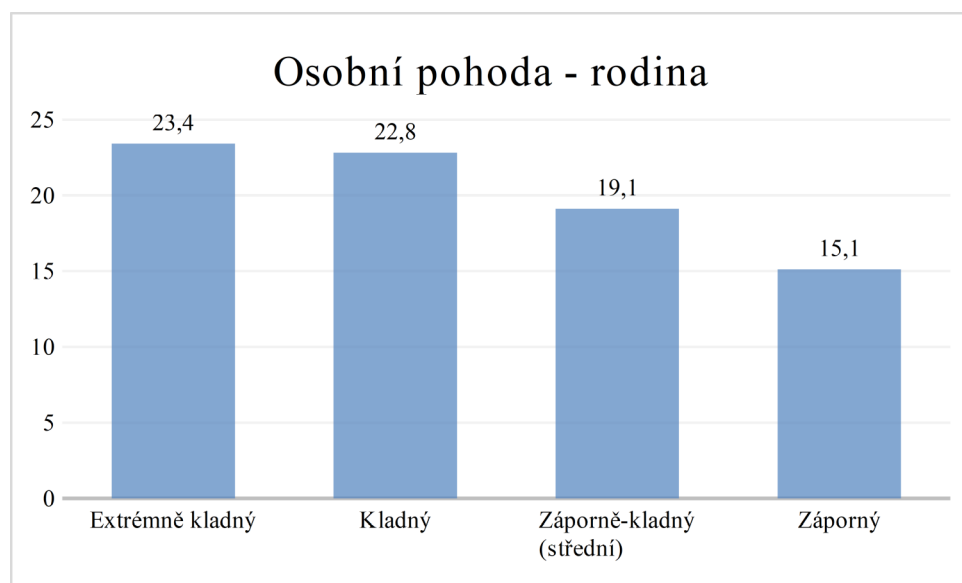
Pomocí Kruskal-Wallisova testu bylo zjišťováno, zda se celková osobní pohoda dětí a osobní pohoda v rámci jednotlivých dimenzí liší mezi jednotlivými typy emočního vztahu s biologickým rodičem. **Statisticky významný výsledek byl zaznamenán v rámci celkové osobní pohody ($p < 0,001$) i všech jejích dimenzí (rodina – $p < 0,001$; kamarádi – $p = 0,001$; škola – $p = 0,009$; sebepojetí – $p < 0,001$).**

Post-hoc analýza ukázala, že **průměrně nejvyšší celkové osobní pohody** děti dosahovaly, pokud s biologickým rodičem měly **extrémně kladný vztah** (viz Graf 4). **Statisticky významně se lišila celková osobní pohoda při porovnávání extrémně kladného vztahu s kladným** emočním vztahem ($p=0,003$), se **záporně-kladným (středním)** emočním vztahem ($p < 0,001$) i **záporným** emočním vztahem ($p < 0,001$). Při porovnání s těmito všemi třemi typy byla spokojenost při extrémně kladném vztahu významně vyšší. **Statisticky významně se lišila celková osobní pohoda i při porovnání kladného a záporného** emočního vztahu ($p < 0,001$), přičemž u kladného emočního vztahu byla spokojenost významně vyšší.

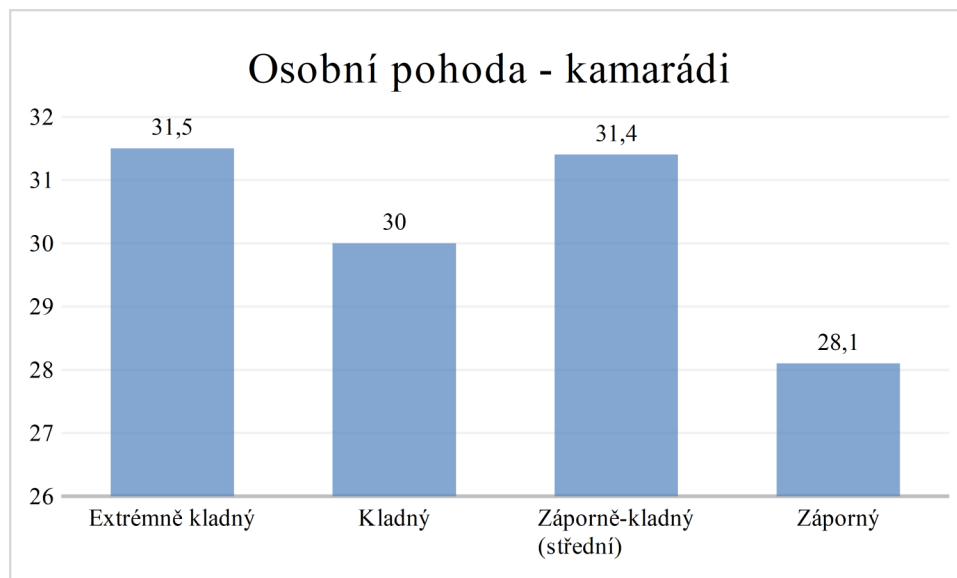
Graf 4 Celková osobní pohoda v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s biologickým rodičem

Při post-hoc analýze v rámci **dimenze rodina** bylo zjištěno, že statisticky **významných rozdílů** bylo dosaženo při porovnání **extrémně kladného** emočního vztahu se **záporně - kladným (středním)** ($p < 0,001$) a **záporným** emočním vztahem ($p < 0,001$). Významný rozdíl byl i při porovnání kladného emočního vztahu se záporně-kladným (středním) ($p < 0,001$) a záporným vztahem ($p < 0,001$) a také při srovnání záporně-kladného (středního) a záporného emočního vztahu ($p < 0,001$). **Děti, které mají se svým biologickým rodičem extrémně kladný či kladný emoční vztah jsou v rámci rodiny spokojenější než ty děti, které mají se svým biologickým rodičem vztah střední nebo záporný.** Průměrnou osobní pohodu v rámci dimenze rodina je možné opět vidět na následujícím grafu.

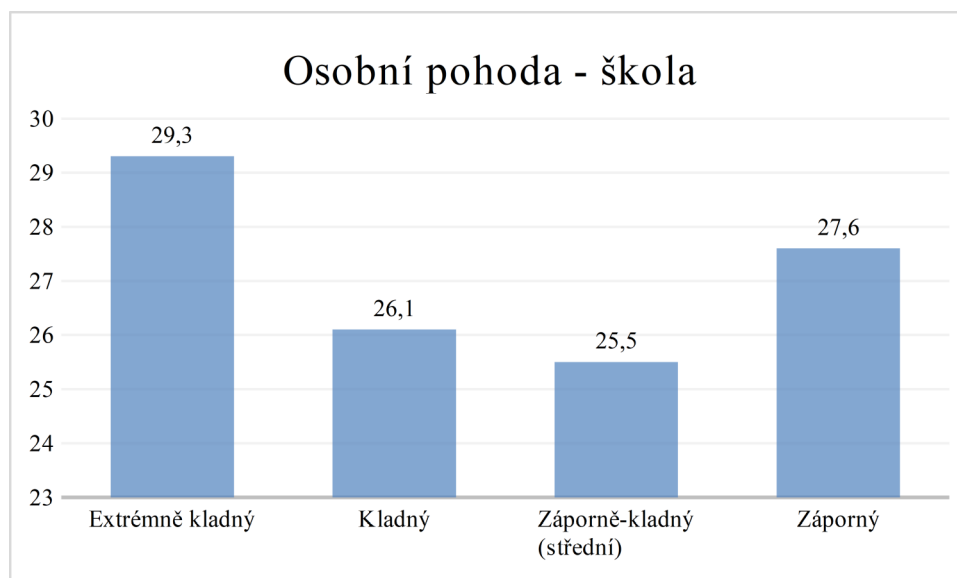
Graf 5 Osobní pohoda v rámci dimenze rodina v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s biologickým rodičem

V rámci **dimenze kamarádi** byl **statisticky významný rozdíl pouze při porovnání extrémně kladného** emočního vztahu s kladným ($p=0,036$) a **záporným emočním** vztahem ($p < 0,001$). Děti, které mají se svým biologickým rodičem extrémně kladný vztah, dosahují vyšších hodnot osobní pohody v rámci dimenze kamarádi než ty, které mají se svým biologickým rodičem vztah kladný nebo záporný. Průměrná osobní pohoda v této dimenzi byla takřka stejně vysoká u vztahu extrémně kladného a záporně-kladného (středního). Zajímavé je, že významný rozdíl nebyl zaznamenán při porovnání emočního vztahu záporně-kladného (středního) s kladným ($p=0,36$) a záporným ($p=0,076$).

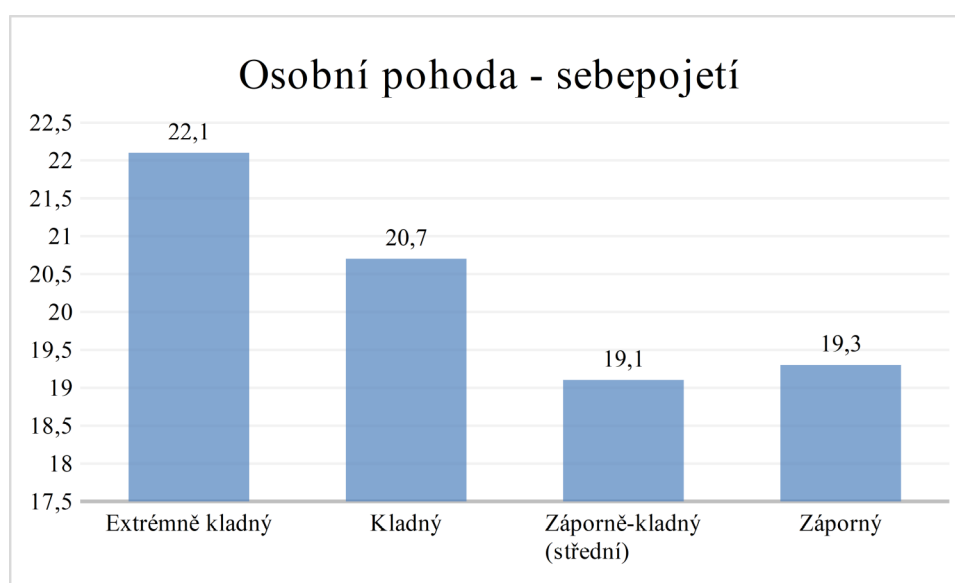
Graf 6 Osobní pohoda v rámci dimenze kamarádi v souvislosti s typem emočního vztahu s biologickým rodičem

V rámci **dimenze škola** byl významný rozdíl při porovnání **extrémně kladného s kladným** emočním vztahem ($p=0,006$), **záporně-kladným** (středním) emočním vztahem ($p=0,015$) a **záporným** emočním vztahem ($p=0,028$). Ve všech případech byla osobní pohoda vyšší v případě extrémně kladného emočního vztahu. Zajímavé je, že průměrně druhá nejvyšší osobní pohoda v rámci této dimenze byla v souvislosti se záporným emočním vztahem.

Graf 7 Osobní pohoda v rámci dimenze škola v souvislosti s typem emočního vztahu s biologickým rodičem

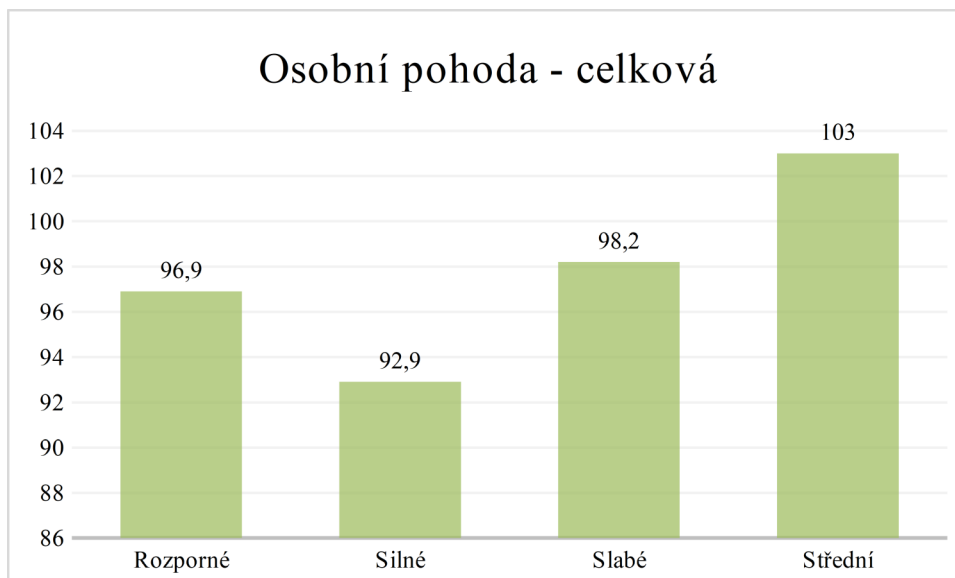
Při post-hoc analýze osobní pohody v rámci **dimenze sebepojetí** bylo zjištěno, že **významné rozdíly jsou při porovnání extrémně kladného** emočního vztahu se **záporně - kladným** (středním) ($p=0,015$) a **záporným** emočním vztahem ($p < 0,001$), kdy byla spokojenost u extrémně kladného vztahu významně vyšší v obou případech. Významný byl rozdíl rovněž při porovnání kladného a záporného emočního vztahu ($p=0,041$). Rovněž v případě kladného emočního vztahu byla i zde osobní pohoda v této dimenzi vyšší v porovnání se vztahem záporným. **Nejvyšší osobní pohoda v této dimenzi byla zaznamenána v souvislosti s extrémně kladným emočním vztahem a následně kladným emočním vztahem.**

Graf 8 Osobní pohoda v rámci dimenze sebepojetí v souvislosti s typem emočního vztahu s biologickým rodičem

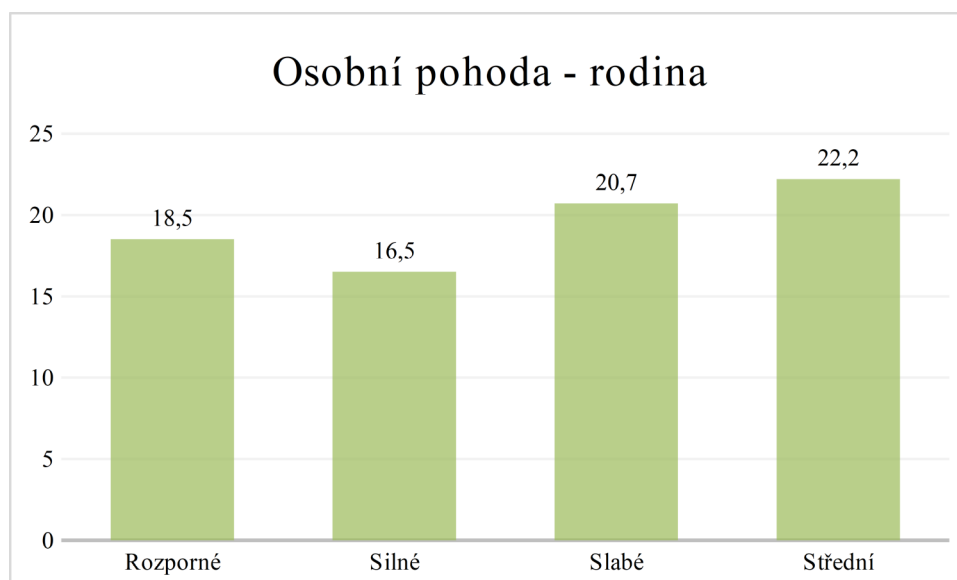
Biologičtí rodiče – řízení

Dále bylo pomocí Kruskal-Wallisova testu zjišťováno, jak se osobní pohoda liší v souvislosti s různými typy řízení biologických rodičů. **Významné výsledky byly zaznamenány v rámci celkové osobní pohody** ($p=0,017$) a **dimenzí rodina** ($p < 0,001$) a **škola** ($p=0,016$). Následná post-hoc analýza ukázala, že v rámci **celkové osobní pohody** byly **významné rozdíly nalezeny při porovnání silného řízení se slabým** ($p=0,047$) a **středním** řízením ($p=0,002$). V obou případech byla celková osobní pohoda u silného řízení významně nižší. Jiné významné rozdíly zde nebyly nalezeny.

Graf 9 Celková osobní pohoda v souvislosti s typem řízení biologického rodiče

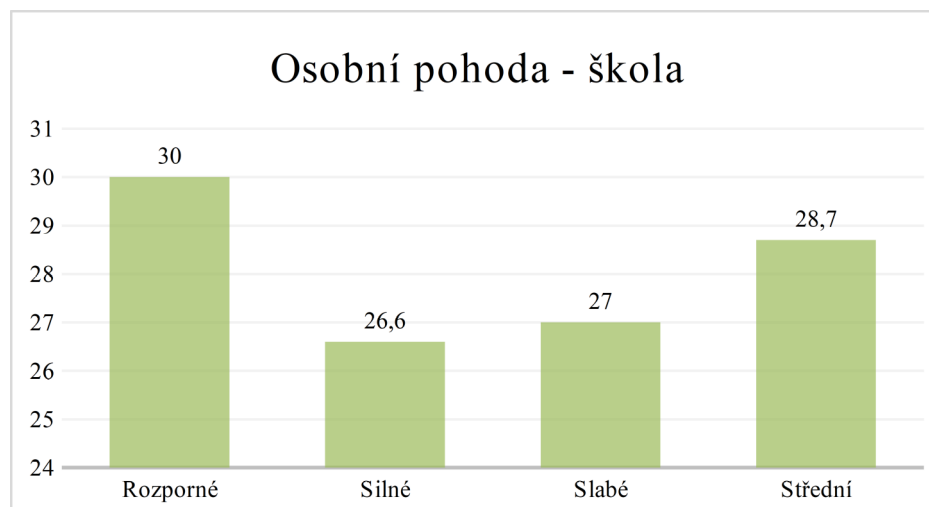
V rámci **dimenze rodina** bylo při post-hoc analýze zjištěno, že statisticky významný rozdíl je při **porovnání rozporného a středního řízení** ($p=0,005$). V případě rozporného řízení byla osobní pohoda výrazně nižší než u řízení středního. Rozdíl byl poté nalezen také při **srovnání silného řízení se slabým** ($p < 0,001$) a **středním řízením** ($p < 0,001$), kdy v obou případech byla u silného řízení osobní pohoda v rámci této dimenze významně nižší.

Graf 10 Osobní pohoda v rámci dimenze rodina v souvislosti s typem řízení biologického rodiče

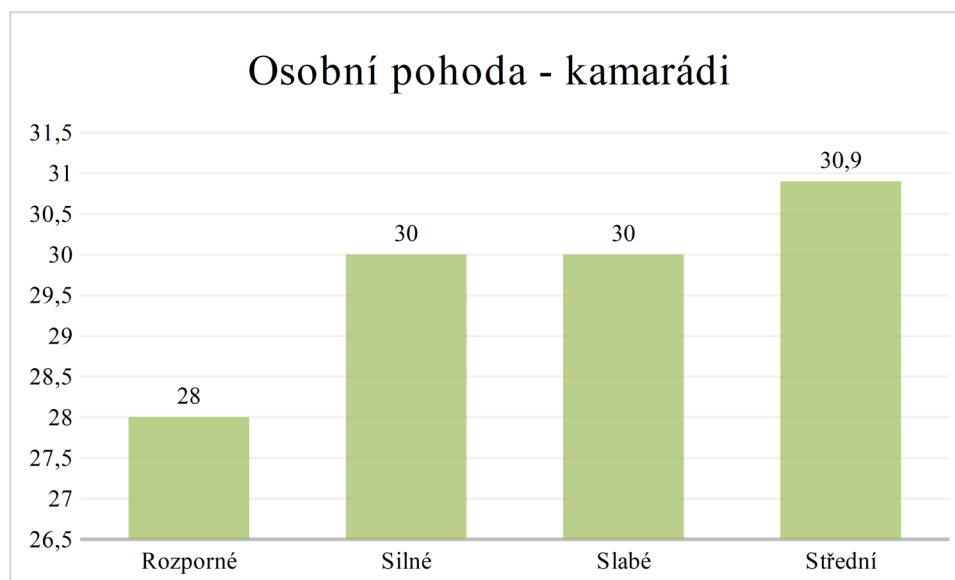
V rámci **dimenze škola** byl zjištěn statisticky významný rozdíl v osobní pohodě při porovnání **rozporného řízení se silným** ($p=0,008$) a **slabým řízením** ($p=0,007$), přičemž

u rozporného řízení byla osobní pohoda v rámci této dimenze výrazně vyšší než u řízení slabého a silného.

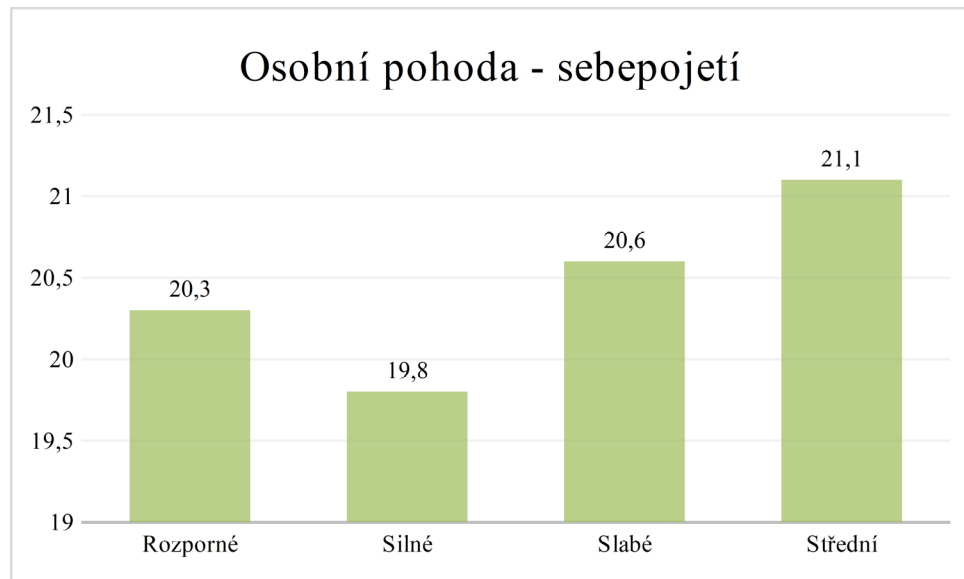

Graf 11 Osobní pohoda v rámci dimenze škola v souvislosti s typem řízení biologického rodiče.

Průměrné hodnoty osobní pohody v rámci dimenzí kamarádi a sebepojetí je možné vidět na grafech č. 12 a 13. Rozdíly v rámci těchto dimenzí ovšem nebyly statisticky významné, jak bylo zmíněno výše.

Graf 12 Osobní pohoda v rámci dimenze kamarádi v souvislosti s typem řízení biologického rodiče.

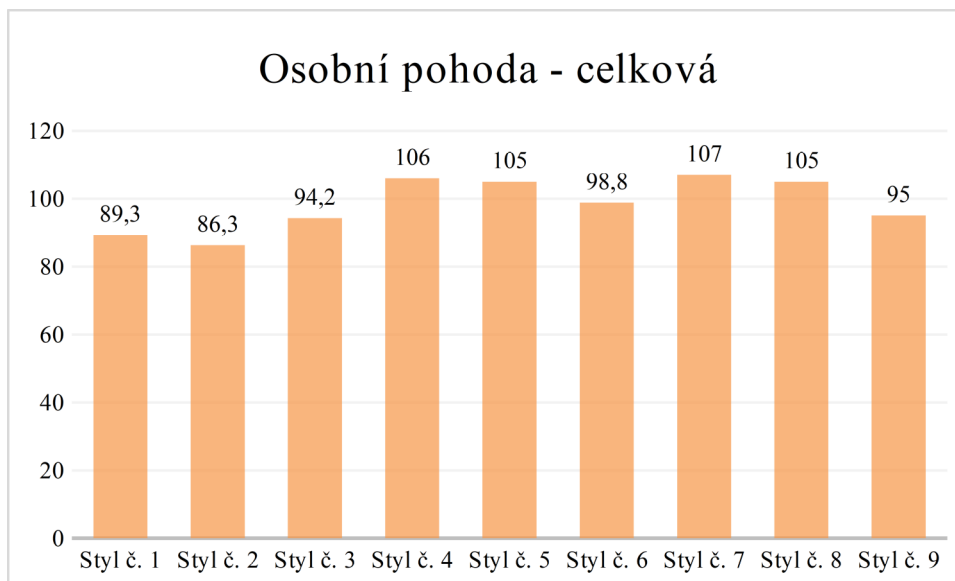

Graf 13 Osobní pohoda v rámci dimenze sebezpojetí v souvislosti s typem řízení biologického rodiče.

Biologičtí rodiče – výchovné styly

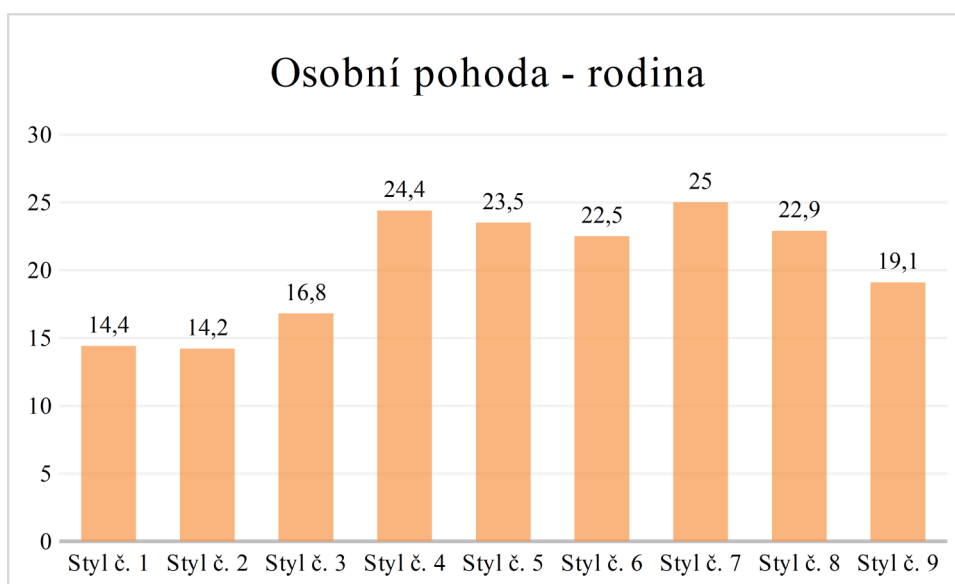
Rovněž pomocí Kruskal-Wallisova testu bylo zjišťováno, zda se liší osobní pohoda dětí celkově a v rámci jednotlivých dimenzí v souvislosti s jednotlivými výchovnými styly biologických rodičů, přičemž **statisticky významné rozdíly byly prokázány jak v rámci celkové osobní pohody** ($p < 0,001$), **tak i všech jejích dimenzí** (rodina – $p < 0,001$; kamarádi – $p = 0,02$; škola – $p = 0,013$; sebezpojetí – $p = 0,017$).

Z post-hoc analýzy vyplývá, že **celková osobní pohoda je nižší v případě, že biologický rodič využívá výchovný styl, pro který je typický záporný emoční vztah** (styly č. 1, 2, 3) či **záporně-kladný emoční vztah** (styl č. 9), **zatímco, když je vztah kladný nebo extrémně kladný** (styly č. 4, 5, 6, 7, 8) **je celková osobní pohoda dětí vyšší**. Rozdíly byly poté nalezeny i při porovnání stylu č. 5 (kladný nebo extrémně kladný emoční vztah s rodičem, střední řízení) v porovnání se stylem č. 6, (kladný emoční vztah, slabé řízení). U stylu č. 5 byla celková osobní pohoda vyšší v porovnání se stylem č. 6. Graf č. 9 ukazuje průměrnou celkovou osobní pohodu v souvislosti s jednotlivými výchovnými styly biologických rodičů. Podrobnou post-hoc analýzu, včetně p-hodnot je možné nalézt v příloze č. 6.

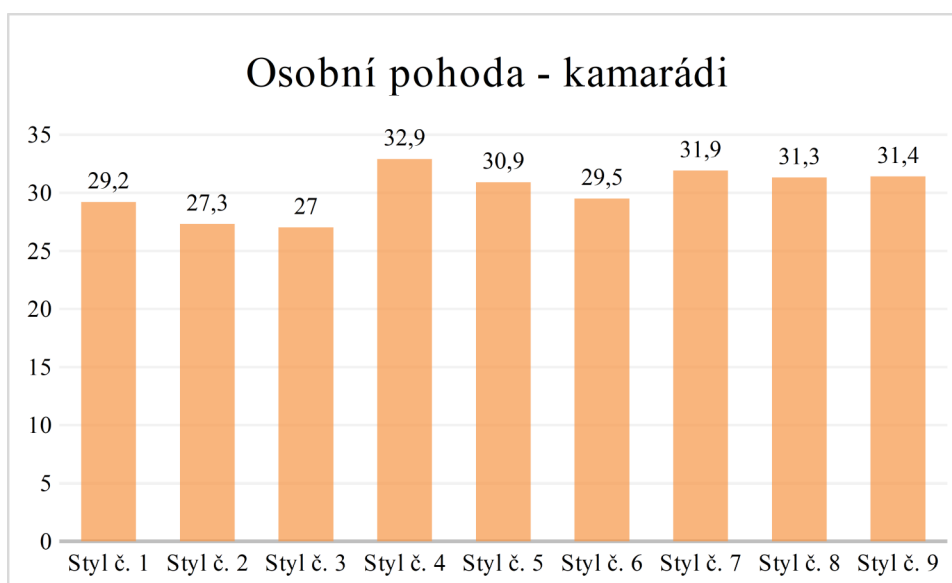
Graf 14 Celková osobní pohoda v rámci jednotlivých výchovných stylů biologických rodičů

V rámci **dimenze rodina** je možné vidět stejný trend jako u celkové osobní pohody. Osobní pohoda dětí v rámci této dimenze byla vyšší u stylů, kde byl kladný či extrémně kladný emoční vztah (styl č. 4, 5, 6, 7, 8) s biologickým rodičem oproti stylům, kde byl emoční vztah záporný či záporně-kladný (styl č. 1, 2, 3, 9) a mezi těmito styly byly prokázány i statisticky významné rozdíly. U stylu č. 9 byla naopak prokázána významně vyšší osobní pohoda v rámci této dimenze při porovnání se styly č. 1 a 2. Podrobnou post-hoc analýzu, včetně p-hodnot je opět možné nalézt v příloze č. 6.

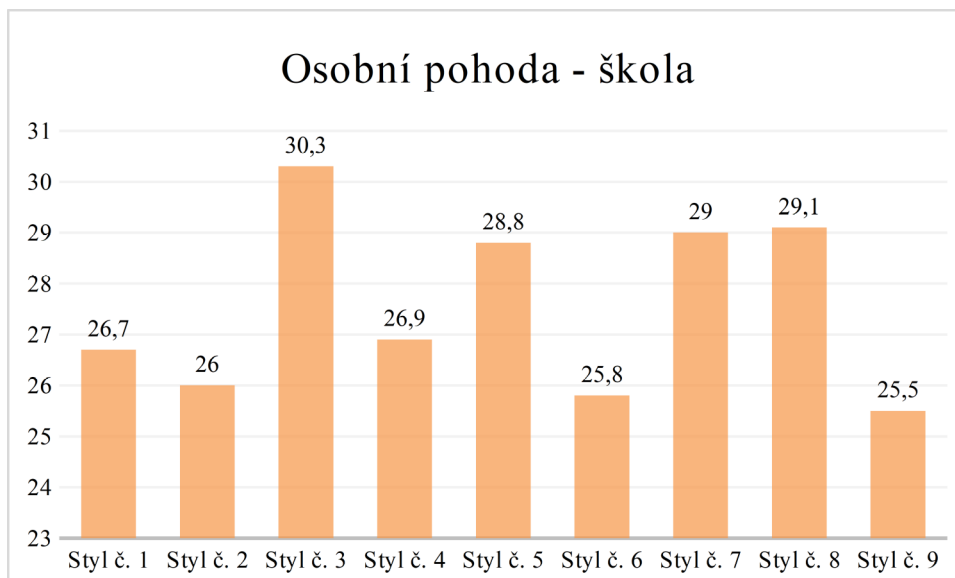
Graf 15 Osobní pohoda v rámci dimenze rodina v souvislosti s výchovnými styly biologických rodičů

V rámci dimenze kamarádi bylo nalezeno podstatně méně významných rozdílů mezi jednotlivými výchovnými styly. Dá se přitom říct, že **i zde jde opět vidět podobný trend jako v předchozích dvou případech**. Osobní pohoda v rámci stylů č. 2 a 3 (záporný emoční vztah) byla nižší v porovnání se styly č. 4, 5 a 8 (kladný či extrémně kladný vztah). U stylu č. 6 (kladný emoční vztah a slabé řízení) byla rovněž osobní pohoda v této dimenzi výrazně nižší při porovnání se stylem č. 8. Podrobnou post-hoc analýzu, včetně p-hodnot je možné nalézt v příloze č. 6.

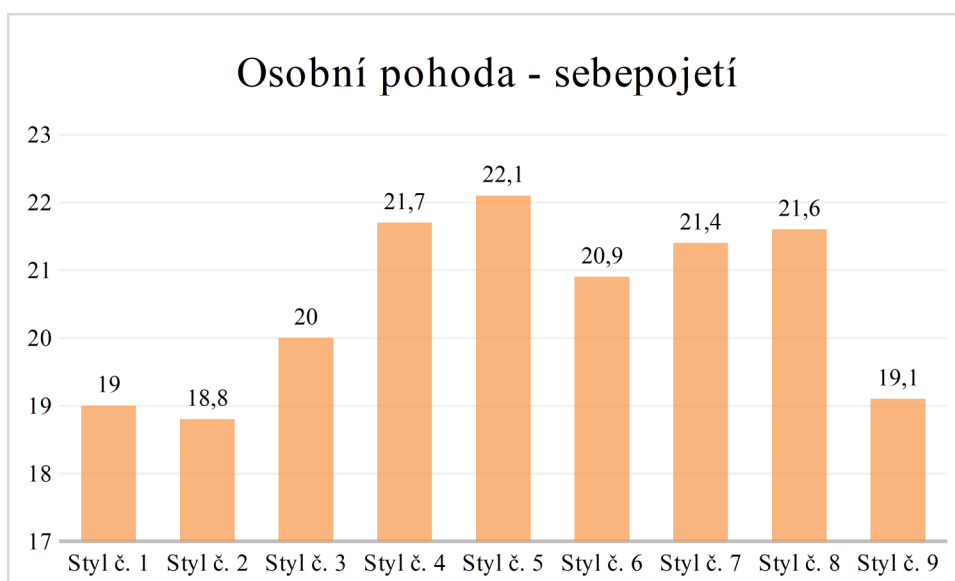
Graf 16 Osobní pohoda v rámci dimenze kamarádi v souvislosti s výchovnými styly biologických rodičů

V rámci dimenze škola děti dosahovaly nejvyšší osobní pohody v souvislosti s výchovným stylem č. 3, pro který je typický záporný emoční vztah a rozporné řízení, což je poměrně zajímavé zjištění. Srovnatelně vysoké hodnoty osobní pohody v této dimenzi děti takové dosahovaly v souvislosti s výchovnými styly č. 5 (kladný nebo extrémně kladný emoční vztah a střední řízení), č. 7 (kladný nebo extrémně kladný emoční vztah a rozporné řízení) a č. 8 (extrémně kladný emoční vztah a slabé řízení). **Rozdíly byly přitom nalezeny mezi styly č. 1 a 2 (typický je záporný emoční vztah), kde byla míra osobní pohody nižší v porovnání se styly č. 3, 5, 8. U stylu č. 9 (záporně-kladný emoční vztah) byla výrazně nižší osobní pohoda v porovnání se styly č. 3, 5 a 8.** U výchovného stylu č. 6 byla osobní pohoda v rámci této dimenze nižší v porovnání s výchovným stylem č. 8 a stylem č. 3. Podrobnou post-hoc analýzu, včetně p-hodnot je možné nalézt v příloze č. 6.

Graf 17 Osobní pohoda v rámci dimenze škola v souvislosti s výchovnými styly biologických rodičů

V rámci dimenze sebepojetí byly výrazné rozdíly nalezeny při porovnání stylů č. 1 a 2 (záporný emoční vztah) se styly č. 5 a 8 (kladný nebo extrémně kladný emoční vztah), kdy u stylů č. 5 a 8 byla osobní pohoda dětí vyšší než u stylů č. 1 a 2. Rozdíl byl nalezen i při porovnání stylu č. 3 (záporný emoční vztah a rozporné řízení) a č. 5, u stylu č. 3 byla přitom osobní pohoda nižší. Poslední rozdíl byl nalezen při porovnání stylu č. 5 a 9 (záporně kladný emoční vztah), kdy u stylu č. 9 bylo sebepojetí rovněž nižší. Podrobnou post-hoc analýzu, včetně p-hodnot je možné nalézt v příloze č. 6.

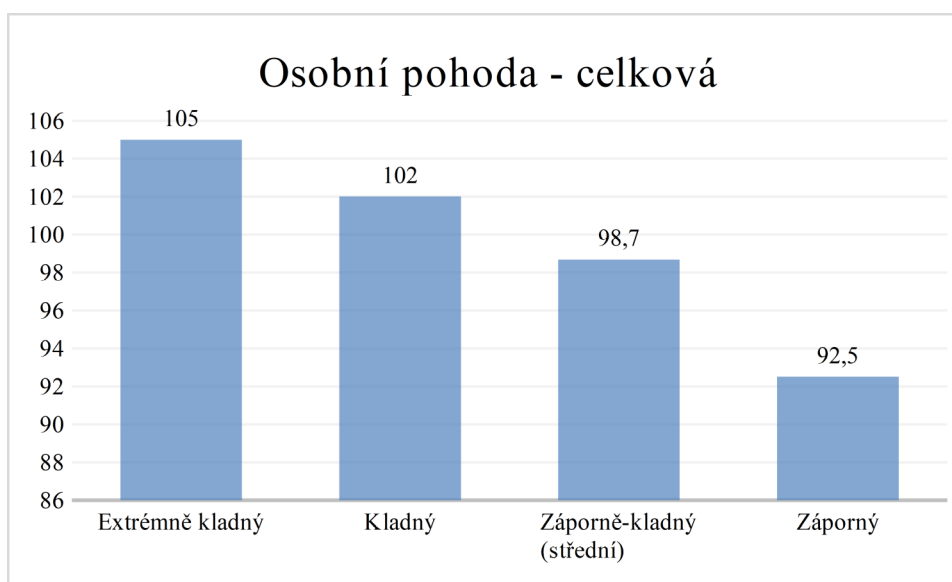

Graf 18 Osobní pohoda v rámci dimenze sebepojetí v souvislosti s výchovnými styly biologických rodičů

Nevlastní rodiče – emoční vztah

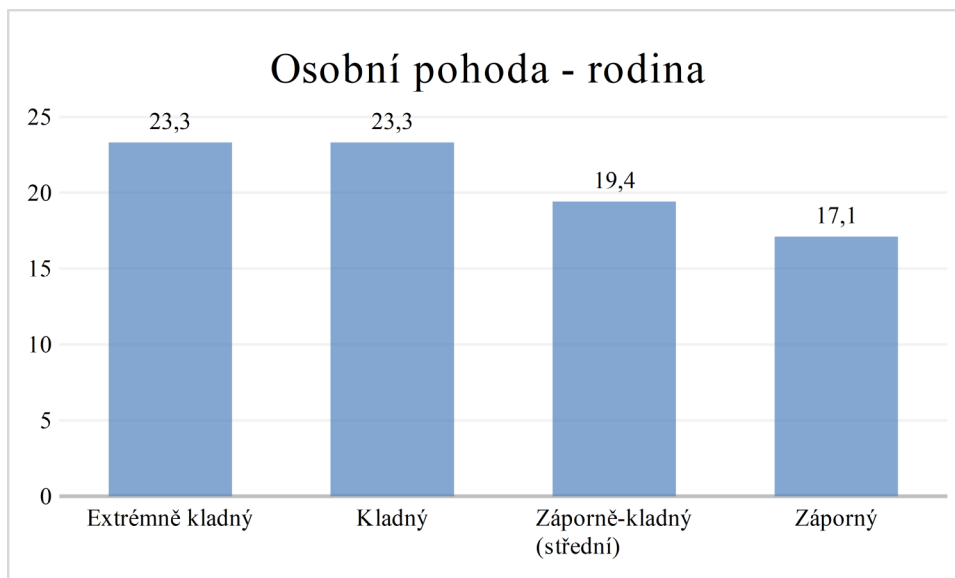
Všechny analýzy byly rovněž u nevlastních rodičů prováděny pomocí Kruskal - Wallisova testu. **Bylo zjištěno, že rozdíly v celkové osobní pohodě dětí ($p < 0,001$) a dimenzích rodina ($p < 0,001$), kamarádi ($p = 0,027$) a sebepojetí ($p = 0,047$) souvisí s odlišným emočním vztahem s nevlastním rodičem.**

Celková osobní pohoda byla **u extrémně kladného emočního vztahu vyšší v porovnání s emočním vztahem záporně-kladným (středním) ($p=0,032$) a záporným ($p < 0,001$).** **U kladného emočního vztahu byla celková osobní pohoda rovněž vyšší v porovnání se záporným emočním vztahem ($p=0,002$).** Rovněž **u záporně-kladného (středního) emočního vztahu byla celková osobní pohoda vyšší v porovnání se záporným emočním vztahem ($p=0,025$).** Průměrné hodnoty celkové osobní pohody v rámci jednotlivých typů emočního vztahu nevlastních rodičů zobrazuje následující graf.

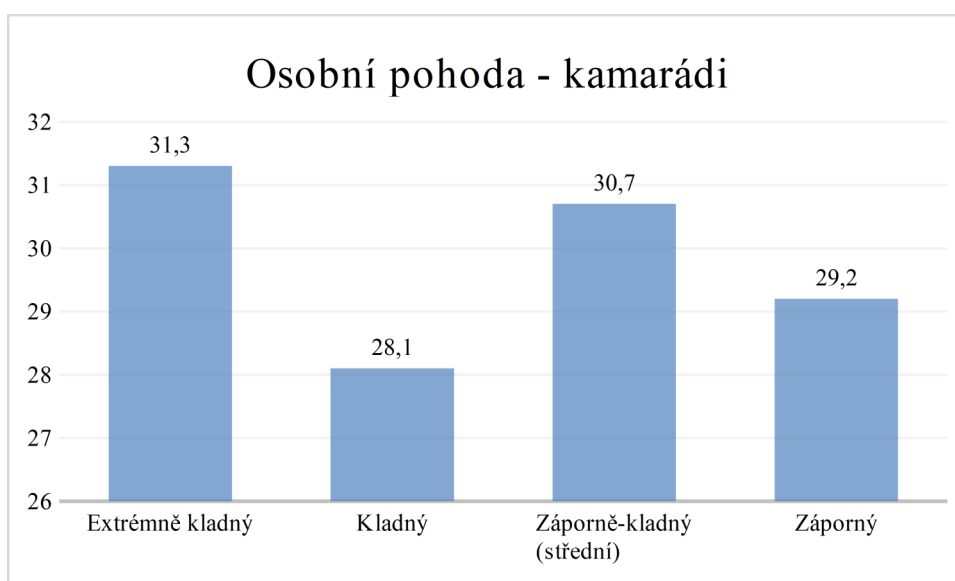
Graf 19 Celková osobní pohoda v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s nevlastním rodičem

V rámci **dimenze rodina** byly nalezeny rozdíly v osobní pohodě při porovnání **extrémně kladného** emočního vztahu se **záporně-kladným (středním) ($p < 0,001$)** a **záporným** emočním vztahem ($p < 0,001$). V obou případech byla osobní pohoda v dimenzi rodina **vyšší u extrémně kladného emočního vztahu.** **Vyšší byla osobní pohoda i při porovnání kladného** emočního vztahu se vztahem **záporně-kladným (středním) ($p=0,004$)** a **záporným ($p < 0,001$).** **U záporně-kladného (středního) emočního vztahu byla osobní pohoda v rámci této dimenze vyšší v porovnání se vztahem záporným ($p=0,02$).**

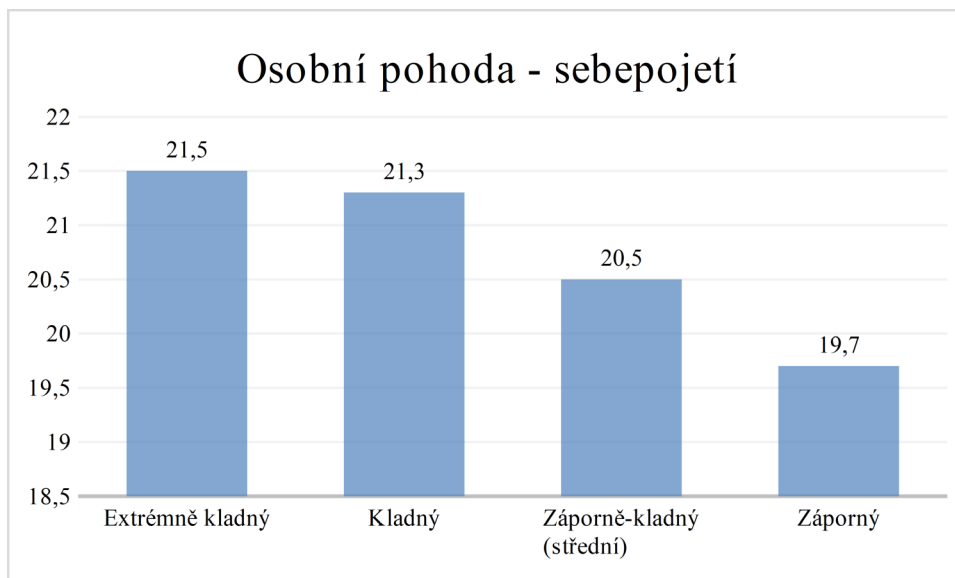
Graf 20 Osobní pohoda v rámci dimenze rodina v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s nevlastním rodičem

V rámci **dimenze kamarádi** byla osobní spokojenost **vyšší u extrémně kladného** vztahu v porovnání se stylem **kladným** ($p=0,03$) a **záporným** ($p=0,008$). Jiné rozdíly zaznamenány nebyly.

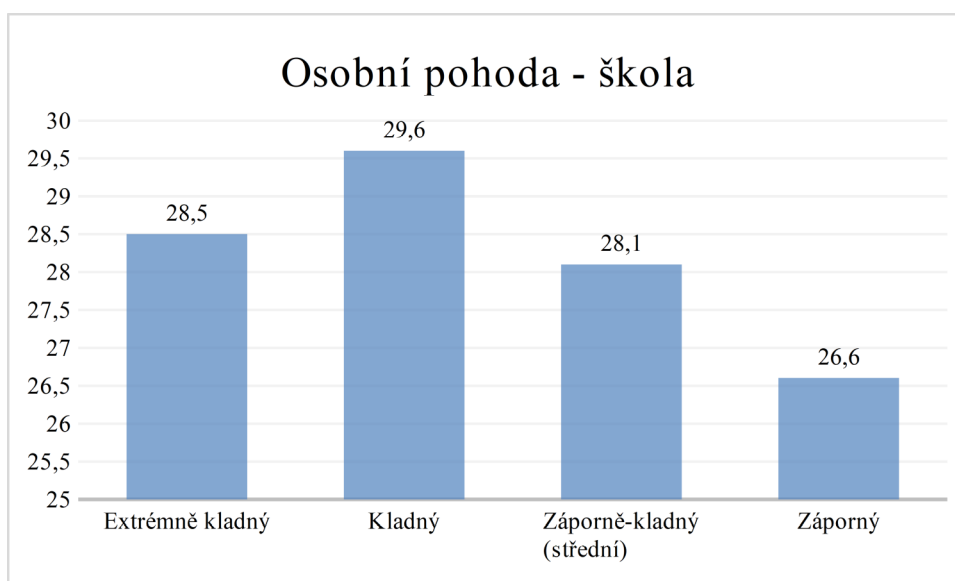
Graf 21 Osobní pohoda v rámci dimenze kamarádi v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s nevlastním rodičem

V rámci **dimenze sebepojetí** byl nalezen **rozdíl v osobní pohodě pouze při porovnání extrémně kladného a záporného** emočního vztahu ($p=0,009$), přičemž osobní pohoda byla u extrémně kladného emočního vztahu výrazně vyšší.

Graf 22 Osobní pohoda v rámci dimenze sebepojetí v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s nevlastním rodičem

Průměrné hodnoty v rámci dimenze škola v souvislosti s typem emočního vztahu s nevlastním rodičem ukazuje graf č. 23. Zde nebyly nalezeny významné rozdíly.

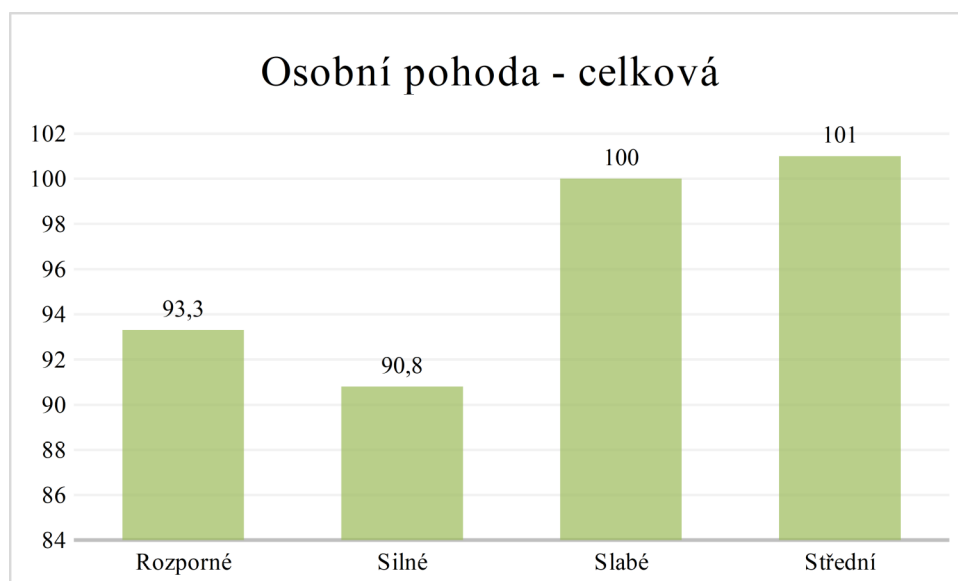
Graf 23 Osobní pohoda v rámci dimenze škola v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s nevlastním rodičem

Nevlastní rodiče – řízení

Při analyzování řízení nevlastních rodičů byly zjištěny statisticky **významné rozdíly pouze u celkové osobní pohody** ($p < 0,001$) a **dimenze rodina** ($p < 0,001$).

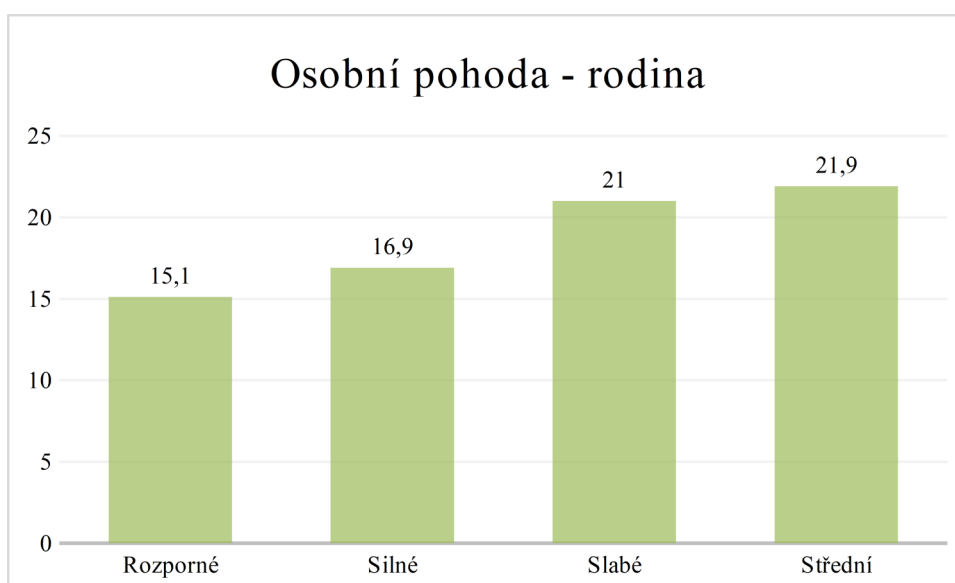
U celkové osobní pohody byl **rozdíl u rozporného a slabého řízení** ($p=0,043$), kdy u **slabého řízení** byla celková osobní pohoda **výrazně vyšší**. **Výrazně nižší** celková osobní

pohoda byla **u silného řízení při porovnání se slabým** ($p < 0,001$) a **středním řízením** ($p = 0,007$).

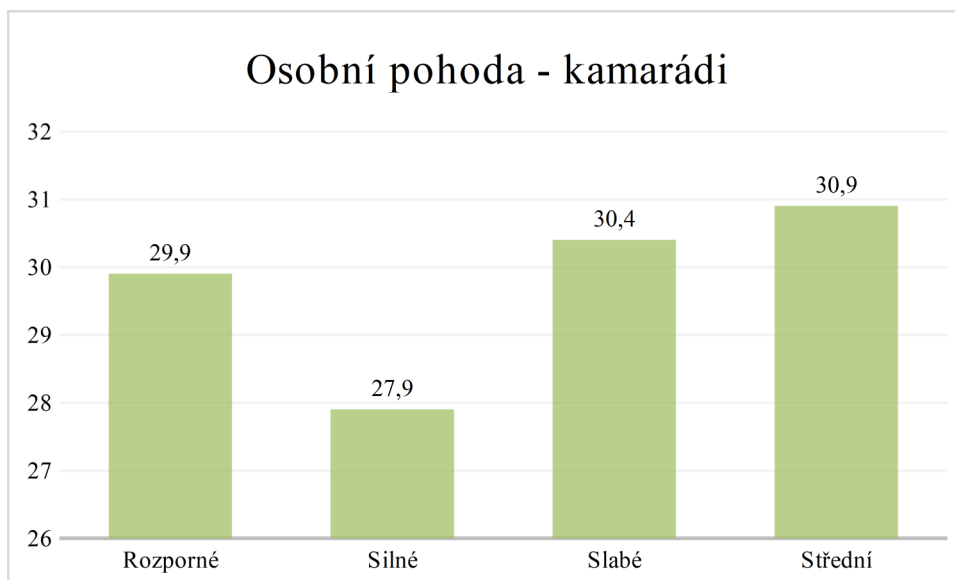
Graf 24 Celková osobní pohoda v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče

V **dimenzi rodina** byla **osobní pohoda nižší**, pokud řízení nevlastního rodiče bylo **rozporné** v porovnání s řízením **slabým** ($p = 0,001$) a **středním** ($p = 0,001$). **Nižší osobní pohoda** v této dimenzi byla rovněž **u řízení silného** v porovnání s řízením **slabým** ($p < 0,001$) a **středním** ($p < 0,001$).

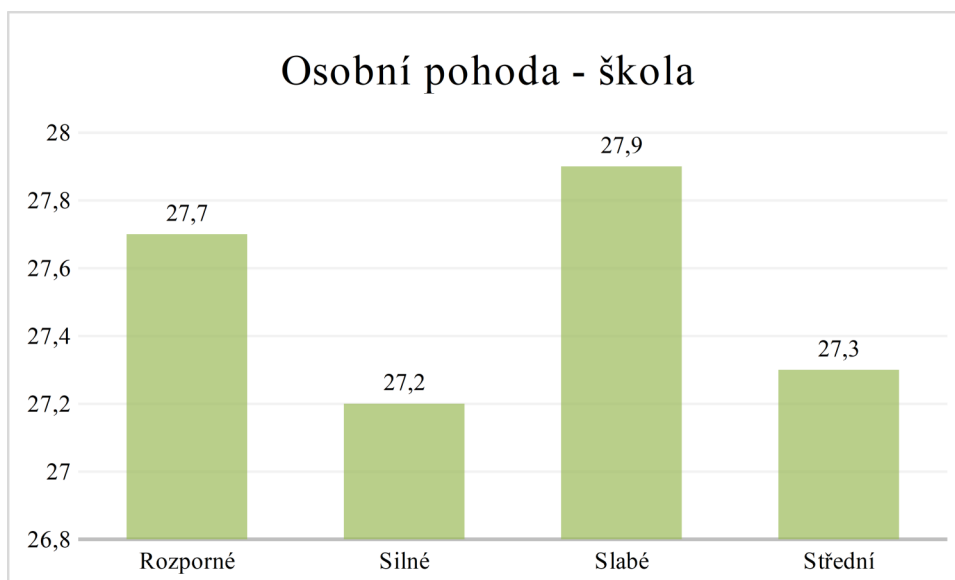

Graf 25 Osobní pohoda v rámci dimenze rodina v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče

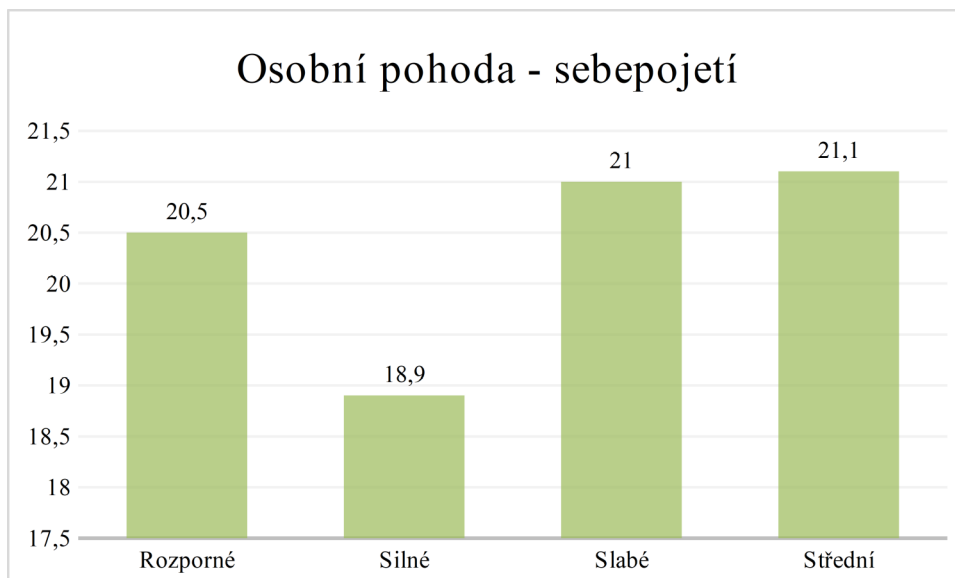
Na následujících grafech je možné vidět průměrné hodnoty osobní spokojenosti ve zbylých dimenzích – kamarádi, škola, sebepjetí v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče. V těchto dimenzích ale nebyly nalezeny statisticky významné rozdíly v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče.

Graf 26 Osobní pohoda v rámci dimenze kamarádi v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče

Graf 27 Osobní pohoda v rámci dimenze škola v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče

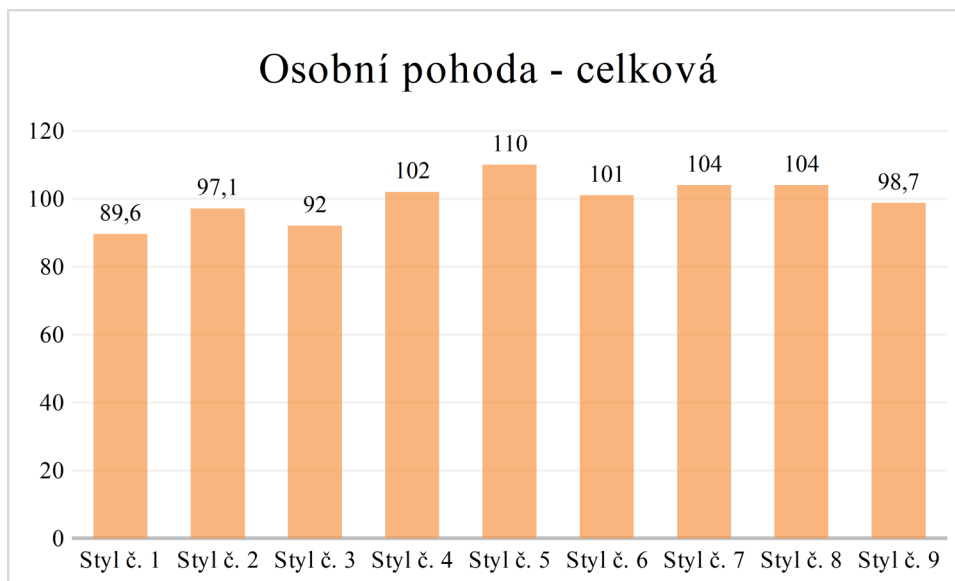

Graf 28 Osobní pohoda v rámci dimenze sebepojetí v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče

Nevlastní rodiče – výchovné styly

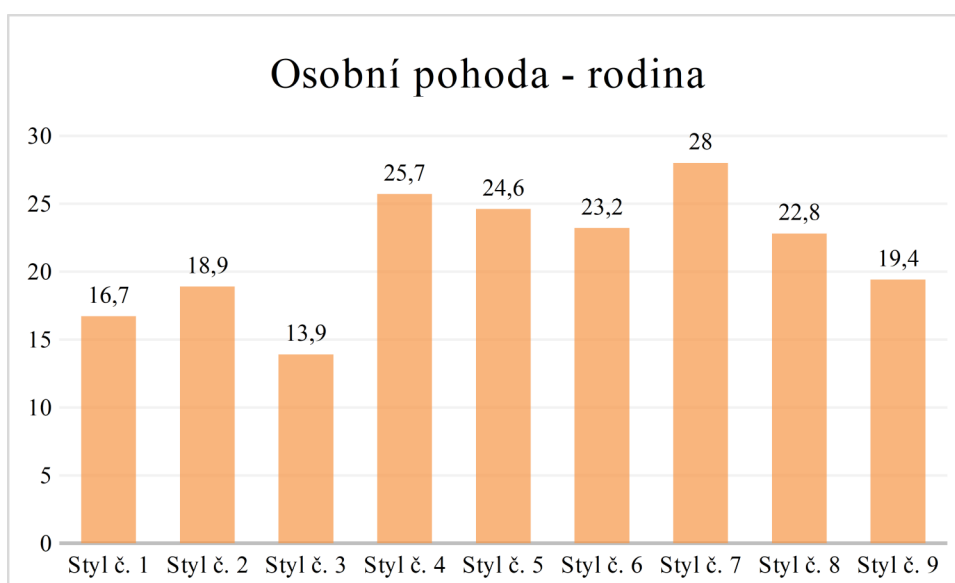
V rámci jednotlivých výchovných stylů byly nalezeny **rozdíly v celkové osobní pohodě** ($p < 0,001$) a **dimenzích rodina** ($p < 0,001$) a **kamarádi** ($p = 0,008$).

Celková osobní pohoda byla nižší u stylů č. 1, 2 a 3, pro který je typický záporný emoční vztah **v porovnání se styly č. 5 a 8**, pro které je naopak typický extrémně kladný nebo kladný emoční vztah. U stylu č. 1 byla také celková osobní pohoda významně nižší v porovnání se styly č. 2 (záporný emoční vztah a slabé řízení), č. 6 (kladný emoční vztah a slabé řízení) a č. 9 (záporně-kladný emoční vztah). Celková osobní pohoda byla vyšší i u stylu č. 5 při porovnání se stylem č. 9. Podrobnou post-hoc analýzu, včetně p-hodnot je možné nalézt v příloze č. 6.

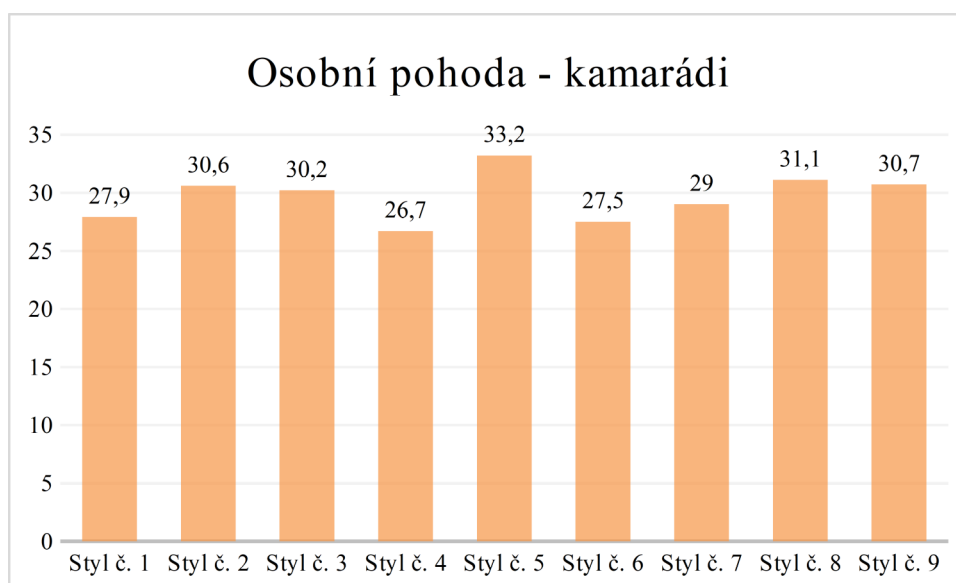
Graf 29 Celková osobní pohoda v souvislosti s výchovným stylem nevlastního rodiče

U **dimenze rodina** byla **osobní pohoda nižší u stylů č. 1, 2 a 3** (záporný emoční vztah) **v porovnání se styly č. 4, 5, 6 a 8** (extrémně kladný a kladný emoční vztah). U stylu č. 1 (záporný emoční vztah a silné nebo střední řízení) byla osobní pohoda v této dimenzi nižší i v porovnání se stylem č. 2 (záporný emoční vztah a slabé řízení) a také se stylem č. 9 (záporně - kladný emoční vztah). U stylu č. 2 byla osobní pohoda v této dimenzi vyšší při srovnání se stylem č. 3 (záporný emoční vztah a rozporné řízení). U stylu č. 3 byla poté osobní pohoda nižší v porovnání se stylem č. 9. U stylů č. 4, 5, 6 a 8 byla osobní pohoda v této dimenzi vyšší v porovnání se stylem č. 9. Podrobnou post-hoc analýzu, včetně p-hodnot je možné nalézt v příloze č. 6.

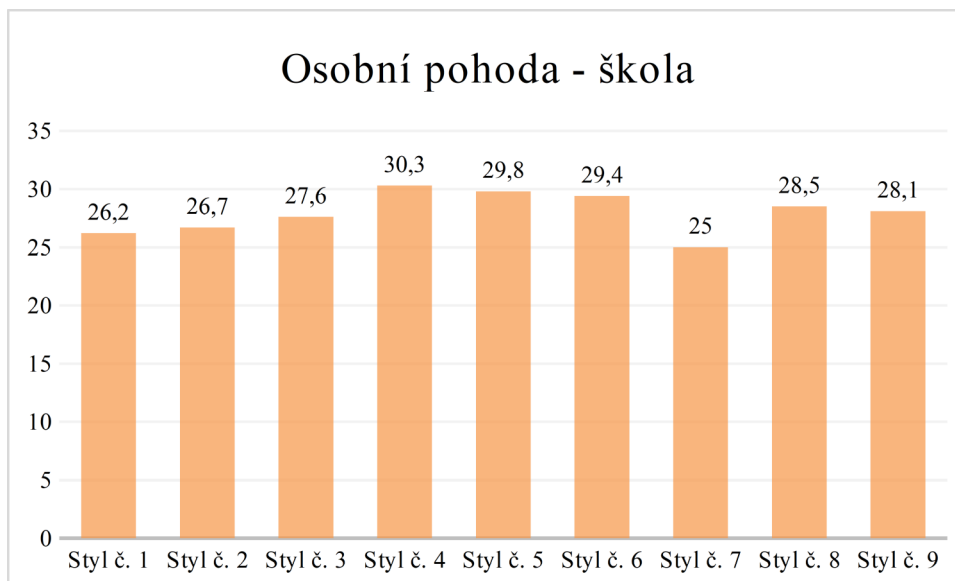
Graf 30 Osobní pohoda v rámci dimenze rodina v souvislosti s výchovným stylem nevlastního rodiče

V dimenzi osobní pohody kamarádi bylo nalezeno jen několik málo významných rozdílů v souvislosti s výchovným stylem nevlastního rodiče. U stylu č. 1 byla v této dimenzi zaznamenána nižší osobní pohoda v porovnání se styly č. 5, 8 a 9. U stylu č. 5 byla osobní pohoda v této dimenzi vyšší při porovnání se stylem č. 6. A u stylu č. 6 byla zaznamenána nižší osobní pohoda v porovnání se stylem č. 8. Podrobnou post-hoc analýzu, včetně p-hodnot je možné nalézt v příloze č. 6.

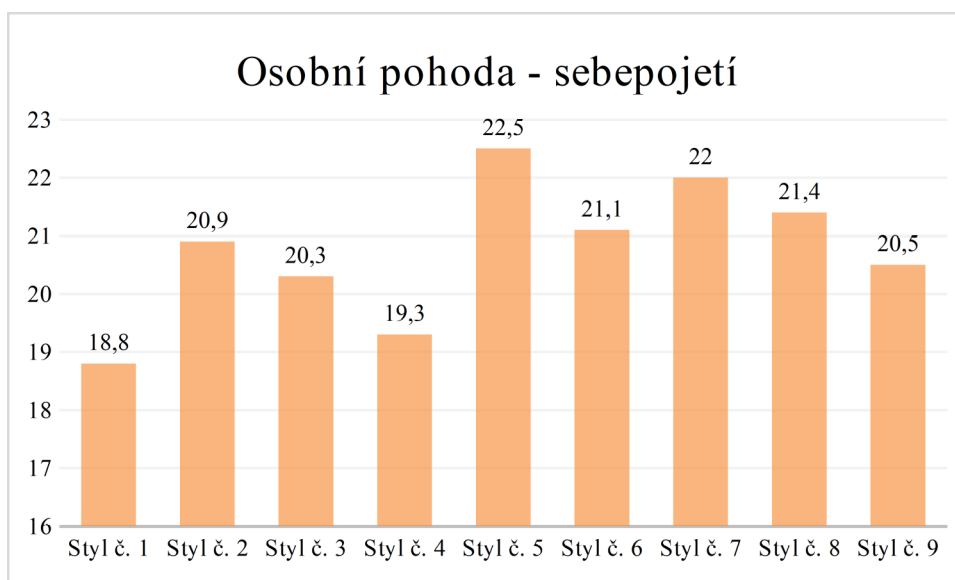

Graf 31 Osobní pohoda v rámci dimenze kamarádi v souvislosti s výchovným stylem nevlastního rodiče

Následující grafy zobrazují osobní pohodu ve zbylých dvou dimenzích (škola a sebepojetí), ve kterých nebyly nalezeny významné rozdíly.

Graf 32 Osobní pohoda v rámci dimenze škola v souvislosti s výchovným stylem nevlastního rodiče

Graf 33 Osobní pohoda v rámci dimenze sebedojetí v souvislosti s výchovným stylem nevlastního rodiče

Sourozenci

Pomocí Kruskal-Wallisova testu bylo zkoumáno, zda se lišila osobní pohoda respondentů v souvislosti s jednotlivými typy sourozenecké struktury v rodině, tj. v souvislosti s tím, s jakými sourozenci respondenti v rodině žili (viz Tab. 4). Statisticky významné rozdíly nebyly nalezeny jak v celkové osobní pohodě ($p=0,992$), tak ani v žádné z jejich dimenzí (rodina – $p=0,857$; kamarádi – $p=0,567$; škola – $p=0,685$; sebedojetí – $p=0,896$). Podrobná analýza viz Příloha č. 6.

Pomocí Pearsonovy korelace bylo zjišťováno, jak jednotlivé dimenze sourozeneckého vztahu souvisí s celkovou osobní pohodou a jejími jednotlivými dimenzemi.

Signifikantní korelace byly nalezeny mezi vřelostí a celkovou osobní pohodou, dimenzí rodina, kamarádi a sebepojetím. Mírná korelace přitom byla u komponenty kamarádi ($r=0,193$), sebepojetí ($r=0,259$) a celkové osobní pohody ($r=0,369$). U komponenty rodina byla nalezena střední korelace ($r=0,433$).

Korelace dimenze konflikty byla signifikantní pouze s dimenzí rodina. Tato korelace byla pouze mírná ($r= -0,262$). U ostatních dimenzí ani u celkové osobní pohody korelace v tomto případě signifikantní nebyly a rovněž samotné korelace byly velmi slabé (kamarádi: $r= -0,078$; škola: $r= 0,046$; sebepojetí: $r= -0,077$; celková osobní pohoda: $r= -0,148$).

Korelace dimenze relativní status/moc s žádnou z dimenzí osobní pohody ani s celkovou osobní pohodou nebyly signifikantní a korelace byly velmi slabé. Všechny podrobné analýzy je možné nalézt v příloze č. 6.

Následně byla provedena regresní analýza pro celkovou osobní pohodu a její komponenty. Jako prediktory byly použity jednotlivé dimenze sourozeneckého vztahu. **Celkové množství vysvětlené variance celkové osobní pohody bylo 13,9 %.** Významný informační přínos přitom měla pouze dimenze vřelost ($p < 0,001$), dimenze relativní status/moc ($p=0,848$) a konflikty ($p=0,530$) neměly významný informační přínos pro vysvětlení variance. Model byl na základě F-testu signifikantní ($p < 0,001$).

U dimenze osobní pohody rodina je možné pomocí charakteristik sourozencích vztahů vysvětlit 20,9 % celkové variance. Největší informační přínos přitom měla dimenze vřelost ($p < 0,001$). U dimenze konflikty ($p=0,087$) a relativní status/moc ($p=0,986$) nebyl informační přínos významný. Model byl na základě F-testu signifikantní ($p < 0,001$).

U komponenty kamarádi bylo možné pomocí sourozeneckých vztahů vysvětlit jen velmi malou část variance a to 3,85 %. Významný informační přínos přitom neměla ani jedna z dimenzí sourozeneckých vztahů (vřelost – $p=0,055$; relativní status/moc – $p=0,748$; konflikty – $p=0,667$). Tento model nebyl na základě F-testu signifikantní ($p=0,136$).

Rovněž u komponenty škola bylo pomocí dimenzí sourozeneckého vztahu možné vysvětlit velmi malé množství celkové variance, pouze 1,04 %, přičemž ani jedna z dimenzí sourozeneckého vztahu neměla významný vliv v daném regresním modelu (vřelost – $p=0,298$; relativní status/moc – $p=0,954$; konflikty – $p=0,453$). Model nebyl na základě F-testu signifikantní ($p=0,687$).

U **poslední komponenty osobní pohody – sebepojetí, bylo pomocí charakteristik sourozeneckých vztahů možné vysvětlit celkem 6,75 % celkové variance.** Významný informační přínos přitom měla pouze dimenze vřelost ($p=0,006$). Dosažené p-hodnoty u zbylých dimenzí byly: relativní status/moc – $p=0,762$ a konflikty – $p=0,837$. Model byl na základě F-testu signifikantní ($p=0,020$).

Shrnutí výsledků v rámci výzkumné otázky č. 3

Shrneme-li výsledky, je možné říct, že **emoční vztah s biologickým rodičem souvisí s osobní pohodou dítěte ve znovusložené rodině. Obecně a zjednodušeně lze říct, že pokud je vztah s rodičem kladný či extrémně kladný, je i osobní pohoda dítěte vyšší v porovnání s emočním vztahem záporně-kladným a záporným.** To platí zejména v případech celkové osobní pohody a dimenzí rodina a sebepojetí. V rámci dimenze kamarádi byla srovnatelně vysoká osobní pohoda u emočního vztahu extrémně kladného a záporného, ale statisticky významný rozdíl byl pouze u extrémně kladného emočního vztahu v porovnání se vztahem kladným a záporným. U dimenze škola byl významný rozdíl pouze při srovnání extrémně kladného emočního vztahu se zbývajícími typy. Druhá nejvyšší průměrná hodnota osobní pohody u dimenze škola byla v souvislosti se záporným emočním vztahem. V rámci těchto dvou dimenzí může být osobní pohoda ovlivněna významně i jinými faktory, které nemusí nijak souviset s rodinou.

Rozdílly v osobní pohodě v souvislosti s řízením ze strany biologických rodičů byly nalezeny pouze u celkové osobní pohody a jejích dimenzí rodina a škola. **Zde lze obecně říct, že pokud je řízení slabé či střední, je osobní pohoda dětí vyšší než u řízení silného či rozporného.** U dimenze škola byla ovšem vyšší průměrná osobní pohoda zaznamenána v souvislosti s rozporným řízením při srovnání s řízením silným a slabým. I zde je rovněž možné, že osobní pohoda v rámci této dimenze souvisí s jinými faktory mimo rodinu.

Z pohledu výchovných stylů biologických rodičů lze říct, že **významnější je pro osobní pohodu dětí emoční vztah s biologickým rodičem než řízení.** Obecně lze říct, že rozdílly mezi výchovnými styly se stejným emočním vztahem, ale rozdílnými typy řízení nebyly tak časté a objevovaly se ojediněle. Výsledky ukazují, že **osobní pohoda dětí je nižší, pokud je pro výchovný styl biologického rodiče typický záporný emoční vztah, zatímco u výchovných stylů s kladným či extrémně kladným emočním vztahem je osobní pohoda vyšší.**

Stejné trendy je rovněž možné sledovat i v souvislosti s nevlastními rodiči, a to jak u emočního vztahu, tak u řízení a celkového výchovného stylu. Rozdíly v osobní pohodě v rámci dimenze škola nebyly nalezeny v souvislosti s emočním vztahem s nevlastními rodiči. U dimenze kamarádi byla srovnatelná osobní pohoda u extrémně kladného a záporně-kladného emočního vztahu. U dimenze sebezpojetí byl nalezen rozdíl pouze při srovnání extrémně kladného a záporného emočního vztahu. V souvislosti s odlišnými typy řízení nevlastních rodičů byly nalezeny rozdíly pouze u celkové osobní pohody a dimenze rodina. Přičemž trendy byly stejné jako u biologických rodičů. V souvislosti s výchovnými styly nevlastních rodičů byly nalezeny rozdíly pouze v celkové osobní pohodě a dimenzích rodina a kamarádi, a i zde byly stejné trendy jako u biologických rodičů. Lze tak říct, že trendy jsou sice stejné jako u rodičů biologických, ale v menším rozsahu.

Nebyla nalezena souvislost osobní pohody s typem sourozenecké struktury v rodině. Charakteristiky sourozeneckých vztahů (obecně) **vysvětlují 13,9 % variance celkové osobní pohody a 20,9 % variance osobní pohody v rámci dimenze rodina**, což je v kontextu psychologického výzkumu **poměrně velká část vysvětlené variance**. V rámci dimenze sebezpojetí vysvětlovaly charakteristiky sourozeneckých vztahů velmi malé procento variance, ale model zde byl signifikantní, stejně jako v případě celkové osobní pohody a dimenze rodina. U zbylých dvou dimenzí osobní pohody bylo procento vysvětlené variance velmi malé a modely nebyly signifikantní. Charakteristiky sourozeneckých vztahů v rámci těchto dimenzí nesouvisely s osobní pohodou. **Souvislost osobní pohody a sourozeneckých vztahů byla přítom v podstatě pouze s vřelostí mezi sourozenci.** Dá se také říct, že pokud už vztahy sourozenců souvisí s osobní pohodou dítěte, není důležitý typ sourozeneckého vztahu, ale spíše míra vřelosti mezi sourozenci.

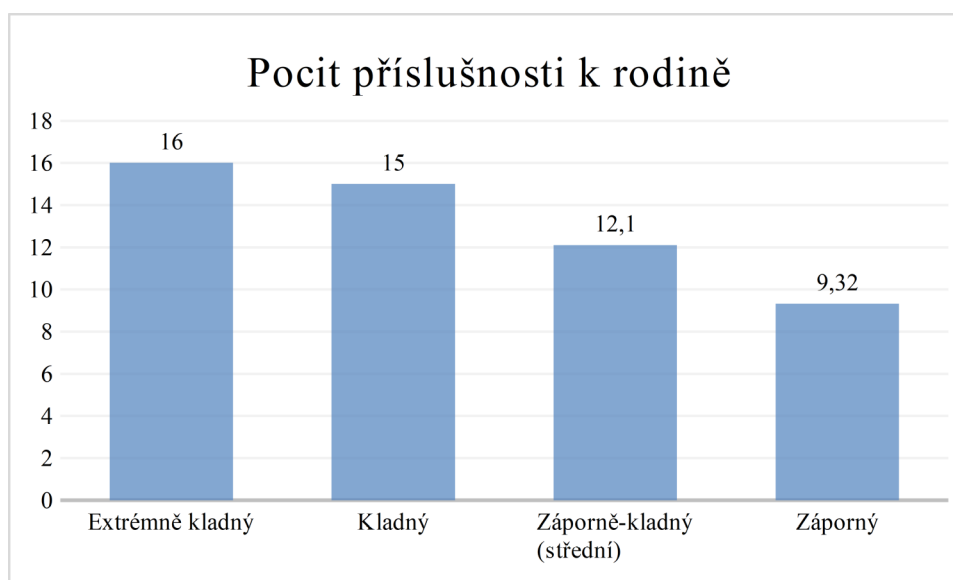
VÝZKUMNÁ OTÁZKA Č. 4

Jak vztahy mezi jednotlivými členy znovusložených rodin souvisí s pocitem příslušnosti k rodině (tzv. *family belonging*) u dětí?

Stejně jako u předchozí otázky, budou i zde výsledky popisovány postupně – nejdříve skrze vztah s biologickými rodiči, poté s rodiči nevlastními a následně sourozenci. Podrobnou statistickou analýzu lze nalézt v příloze č. 7.

Biologičtí rodiče

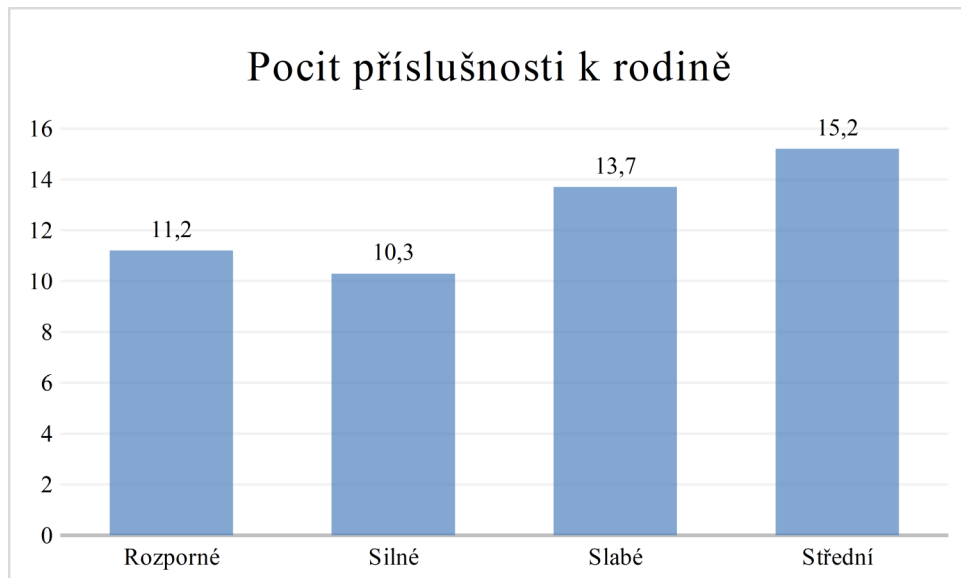
Pomocí Kruskal-Wallisova testu bylo zjištěno, že **míra pocitu příslušnosti k rodině se liší v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s biologickým rodičem** ($p < 0,001$). Následná post-hoc analýza ukázala, že děti cítí nejvyšší míru příslušnosti k rodině, pokud mají se svým biologickým rodičem extrémně kladný vztah. **Pocit příslušnosti k rodině byl vyšší u dětí, které měly se svým biologickým rodičem extrémně kladný vztah v porovnání s těmi, které měly se svým biologickým rodičem vztah kladný** ($p = 0,026$), **záporně-kladný (střední)** ($p < 0,001$) i **záporný** ($p < 0,001$). Rovněž větší míra pocitu příslušnosti k rodině byla v případě, že vztah s biologickým rodičem byl kladný v porovnání se vztahem záporně-kladným (středním) ($p = 0,002$) a záporným ($p < 0,001$). Rovněž u záporně-kladného (středního) emočního vztahu byl pocit příslušnosti k rodině větší v porovnání se vztahem záporným ($p = 0,004$).

Graf 34 Pocit příslušnosti k rodině v souvislosti s typem emočního vztahu s biologickým rodičem

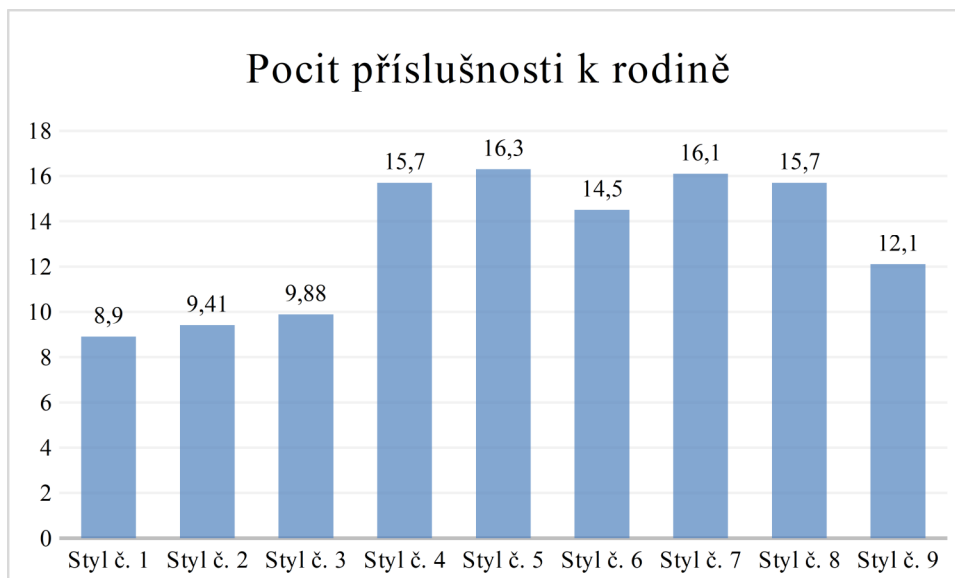
Rovněž zde bylo pomocí Kruskal-Wallisova testu zjištěno, že **míra pocitu příslušnosti k rodině se liší v závislosti na typu řízení biologického rodiče** ($p < 0,001$). Rozdíly byly nalezeny při **porovnání rozporného řízení s řízením slabým** ($p = 0,002$) a **středním** ($p < 0,001$), přičemž **u rozporného řízení byl pocit příslušnosti k rodině v obou případech nižší**. Rovněž **nižší míra pocitu příslušnosti k rodině byla u silného řízení v porovnání s řízením slabým** ($p < 0,001$) a **středním** ($p < 0,001$). Míra pocitu příslušnosti

k rodině byla nejvyšší u řízení slabého a středního a mezi těmito dvěma typy řízení nebyl nalezen významný rozdíl v míře pocitu příslušnosti k rodině ($p=0,06$).

Graf 35 Pocit příslušnosti k rodině v souvislosti s typem řízení biologického rodiče

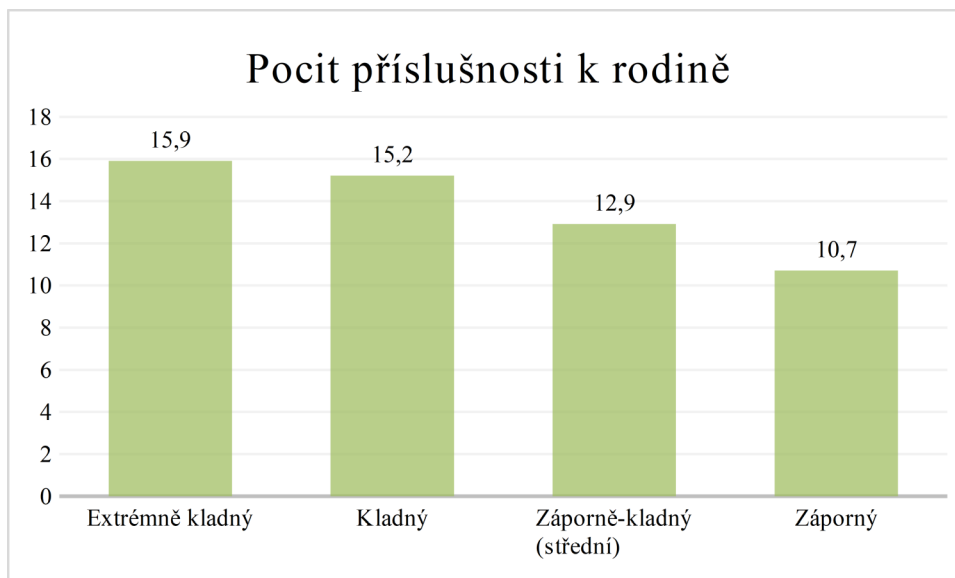
I u výchovných stylů se pomocí Kruskal-Wallisova testu ukázalo, že **míra pocitu příslušnosti k rodině se liší v závislosti na stylech výchovy biologického rodiče** ($p < 0,001$). Nejnižší míra pocitu příslušnosti k rodině byla u těch výchovných stylů, pro které je typický záporný emoční vztah (výchovné styly č. 1, 2, 3) a poté záporně-kladný emoční vztah (styl č. 9). **U výchovných stylů č. 1, 2, 3 byla míra pocitu příslušnosti k rodině významně nižší v porovnání se styly č. 4, 5, 6, 7 a 8**, což jsou výchovné styly, pro které je typický kladný či extrémně kladný emoční vztah. U stylů č. 1 a 2 byla také míra pocitu příslušnosti k rodině nižší v porovnání se stylem č. 9. U stylů č. 4, 5, 6, 7 a 8 byla naopak míra pocitu příslušnosti k rodině významně vyšší v porovnání s výchovným stylem č. 9. Rozdíl byl nalezen i při porovnání stylů č. 5 (kladný nebo extrémně kladný emoční vztah a střední řízení), kde byla míra pocitu příslušnosti k rodině průměrně vyšší v porovnání se stylem č. 6 (kladný emoční vztah a slabé řízení). Nižší míra pocitu příslušnosti k rodině byla poté nalezena u stylu č. 6 v porovnání se stylem č. 8 (extrémně kladný emoční vztah a slabé řízení). Nejvyšší míra pocitu příslušnosti k rodině byla u výchovného stylu č. 5, č. 7 a stylů č. 4 a 8. Podrobná analýza včetně p-hodnot je v příloze č. 7.

Graf 36 Pocit příslušnosti k rodině v souvislosti s výchovným stylem biologického rodiče

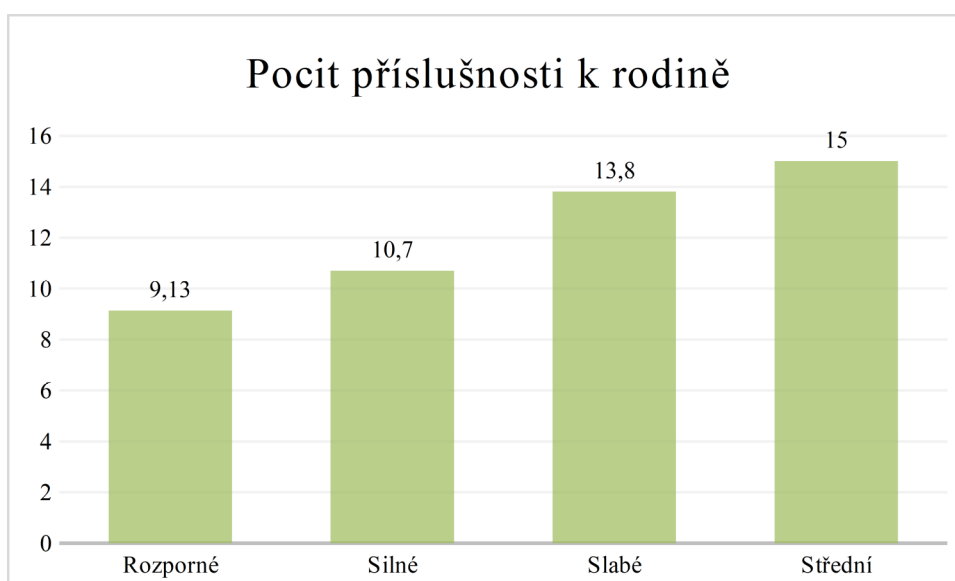
Nevlastní rodiče

Rovněž v souvislosti s různými typy emočního vztahu s nevlastním rodičem se pomocí Kruskal-Wallisova testu ukázaly rozdíly v míře pocitu příslušnosti k rodině ($p < 0,001$). Nejvyšší míra pocitu příslušnosti k rodině byla u extrémně kladného emočního vztahu s nevlastním rodičem a poté u kladného emočního vztahu. Míra pocitu příslušnosti k rodině byla **statisticky významně vyšší u extrémně kladného vztahu v porovnání se vztahem **záporně-kladným** (středním) ($p < 0,001$) a **záporným** ($p < 0,001$). Rovněž u **kladného** emočního vztahu byla míra pocitu příslušnosti k rodině vyšší v porovnání se **záporně-kladným** (středním) ($p = 0,038$) a **záporným emočním vztahem** ($p < 0,001$). Rovněž u záporně-kladného (středního) emočního vztahu byla míra pocitu příslušnosti k rodině vyšší v porovnání se vztahem záporným ($p = 0,006$).**

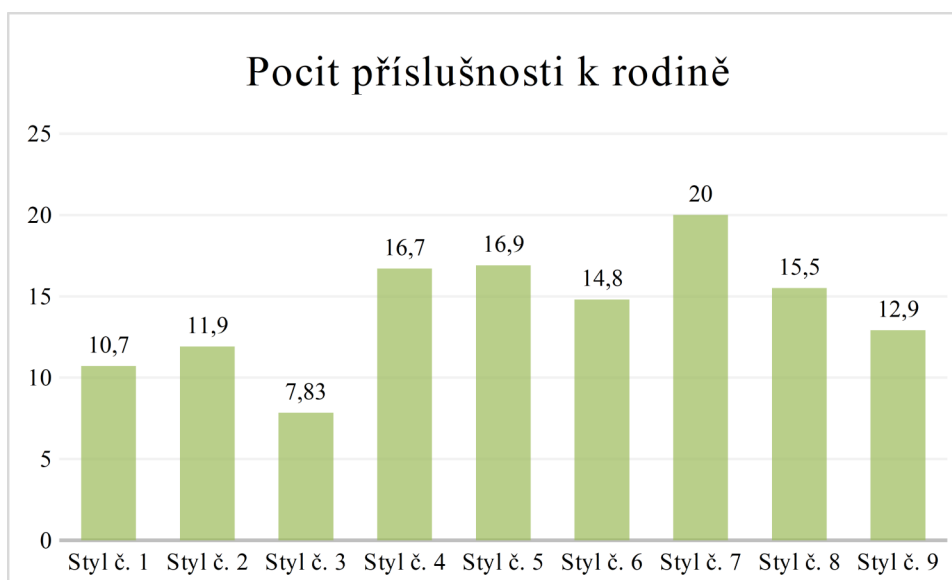
Graf 37 Pocit příslušnosti k rodině v souvislosti s typem emočního vztahu s nevlastním rodičem

Rovněž v souvislosti s typem řízení nevlastních rodičů byla zjištěna odlišná míra pocitu příslušnosti k rodině ($p < 0,001$). Nejvyšší míra pocitu příslušnosti k rodině byla spojena se středním řízením nevlastního rodiče, zatímco nejnižší míra byla u rozporného řízení. **U rozporného řízení byla míra pocitu příslušnosti k rodině statisticky významně nižší v porovnání s řízením slabým ($p=0,001$) a středním ($p=0,001$).** Rovněž **u silného řízení byla míra pocitu příslušnosti k rodině nižší v porovnání s řízením slabým ($p < 0,001$) i středním ($p < 0,001$).** Mezi rozporným a silným řízením nebyl nalezen významný rozdíl ($p=0,075$) a rovněž ani mezi řízením slabým a středním ($p=0,113$).

Graf 38 Pocit příslušnosti k rodině v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče

V souvislosti s výchovnými styly nevlastních rodičů byly rovněž nalezeny pomocí Kruskal-Wallisova testu rozdíly v míře pocitu příslušnosti k rodině ($p < 0,001$). Stejně jako u rodičů biologických byla nejnižší míra pocitu příslušnosti k rodině spojena s výchovnými styly č. 1, 2 a 3, kde je typický záporný emoční vztah. U těchto stylů byla míra pocitu příslušnosti k rodině statisticky významně nižší v porovnání se styly č. 4, 5, 6 a 8, pro které je typický kladný nebo extrémně kladný emoční vztah. U stylů č. 1 (silné řízení) a 2 (slabé řízení) byla míra pocitu příslušnosti k rodině rovněž vyšší v porovnání se stylem č. 3 (rozporné řízení). U stylu č. 1 a 3 byl pocit příslušnosti k rodině nižší také při srovnání se stylem č. 9 (záporně-kladný emoční vztah). U stylu č. 5 byl naopak pocit příslušnosti k rodině významně vyšší v porovnání se stylem č. 9.

Graf 39 Pocit příslušnosti k rodině v souvislosti s výchovným stylem nevlastních rodičů

Sourozenci

Pomocí Kruskal-Wallisova testu **nebyly nalezeny významné rozdíly v pocitu příslušnosti k rodině v souvislosti se sourozeneckou strukturou v rodině** ($p=0,430$).

Pomocí Pearsonovy korelace bylo zjištěno, že existuje **středně silná korelace mezi dimenzí vřelost a pocitem příslušnosti k rodině** ($r=0,449$). **Mírná korelace byla nalezena u dimenze konflikty a pocitu příslušnosti k rodině** ($r= -0,235$). Dimenze relativní status/moc významně s pocitem příslušnosti k rodině nekorelovala ($r=-0,024$).

Následně byla provedena regresní analýza, kde jako prediktory byly použity dimenze sourozeneckých vztahů. **Pomocí charakteristik sourozeneckých vztahů lze vysvětlit**

celkem 21,7 % celkové variance pocitu příslušnosti k rodině. Přičemž statisticky významný informační přínos měla pouze dimenze vřelost ($p < 0,001$). U dimenzí relativní status/moc ($p = 0,492$) a konflikty ($p = 0,309$) informační přínos významný nebyl. Model byl na základě F - testu signifikantní ($p < 0,001$).

Shrnutí výsledků v rámci výzkumné otázky č. 4

I zde se objevují podobné trendy jako u předchozí výzkumné otázky. Lze říct, že vztah s biologickým i nevlastním rodičem má souvislost s pocitem příslušnosti k rodině. Pokud je tento vztah kladný či extrémně kladný, je pocit příslušnosti k rodině vyšší.

Řízení biologických i nevlastních rodičů opět vykazuje stejný trend jako u předchozí otázky a pocit příslušnosti k rodině je vyšší, pokud je řízení ze strany biologických i nevlastních rodičů slabé nebo střední.

Rovněž u výchovných stylů biologických i nevlastních rodičů byl potvrzen stejný trend jako u předchozí otázky. Pocit příslušnosti k rodině byl vyšší, pokud výchovné styly biologických a nevlastních rodičů byly typické kladným či extrémně kladným emočním vztahem. Rozdíly v pocitu příslušnosti k rodině v souvislosti s výchovnými styly se stejným emočním vztahem, ale rozdílnými typy řízení byly opět ojedinělé.

Ani zde nebyla nalezena souvislosti s typem sourozenecké struktury. V případě charakteristik sourozeneckých vztahů byla větší souvislost pouze u dimenze vřelost, což se následně odrazilo i v provedené regresní analýze, kde **dimenze vřelost byla jedinou charakteristikou, která měla významný informační přínos** pro vysvětlení celkové variance pocitu příslušnosti k rodině. **Celkové množství vysvětlené variance pomocí charakteristik sourozeneckých vztahů bylo 21,7 %.**

VÝZKUMNÁ OTÁZKA Č. 5

Výzkumná otázka 5: Jak pocit příslušnosti k rodině souvisí s osobní pohodou dítěte v rodině?

Za účelem zjištění odpovědi na tuto otázku byla provedena Pearsonova korelace pocitu příslušnosti k rodině a celkové osobní pohody a jejích jednotlivých dimenzí. Korelace s celkovou osobní pohodou i jejími jednotlivými dimenzemi byla ve všech případech statisticky významná (viz Tab. 12). **U dimenze rodina byla nalezena silná korelace s pocitem příslušnosti k rodině a u celkové osobní pohody byla tato korelace střední.** U ostatních komponent byla korelace s pocitem příslušnosti k rodině mírná.

Korelace	r	p-hodnota
Dimenze rodina	0,864	<0,001
Dimenze kamarádi	0,224	<0,001
Dimenze škola	0,183	0,005
Dimenze sebepojetí	0,344	<0,001
Celková osobní pohoda	0,564	<0,001

Tab. 12 Korelace pocitu příslušnosti k rodině s celkovou osobní pohodou a jejími komponentami

5.3 Odpovědi na otevřené otázky

OTÁZKA Č. 1

V rámci výzkumného dotazníkového šetření byly respondentům položeny rovněž tři otevřené otázky zaměřené na vznik, vztahy a zpětné hodnocení celé znovusložené rodiny. První otázka zněla: *Jak jste vnímal/a samotný vznik znovusložené rodiny? Jaké jste měl/a pocity?*

Odpovědi na tuto otázku byly poměrně pestré a vystihují celou škálu pocitů a emocí, které mohou v souvislosti se vznikem znovusložené rodiny děti zažívat. Velmi často byly popisovány emoce jako **vztek**, **smutek** („*Cítila jsem vztek a smutek*“; „*Měla jsem vztek na matku a nesnášela nevlastního otce*“). **Někteří respondenti rovněž popisovali, že nikdo s nimi celou situaci řádně neprobral**, a právě v souvislosti s tím pociťovali vztek. Respondenti rovněž často uváděli, že **vznik znovusložené rodiny vnímali jako zradu**. Pro ilustraci uvádíme několik konkrétních odpovědí:

„10leté dítě to bere jako zradu.“

„Zrada, nenávisť, dno.“

„Bylo to nefér, bez mého schválení, promluvení si a bez mého názoru.“

„Vnímala jsem to jako podraz, po tom, co mama umřela si otec za chvíli našel novou ženu.“

Někteří respondenti ovšem rovněž uvedli, že rozpad původní rodiny vnímali jako nutný, a to zejména kvůli problémům mezi rodiči. Jedna z respondentek uvedla: *„Byla jsem ráda, že šli naši od sebe; soužití s novým člověkem bylo divné, ale jsem za to ráda nakonec.“* Jiná respondentka situaci hodnotila takto: *„Rozhodně je aktuální situace lepší než v době, kdy byli mí rodiče spolu (před rozvodem).“*

Následný vznik znovusložené rodiny pak vnímali spíše pozitivně v porovnání se situací v rodině původní. Častý a zcela pochopitelný zde byl **stesk po biologickém rodiči**, s kterým dítě po rozpadu rodiny původní nežilo. S tím bylo velmi často spojeno i počáteční **vnímání nového nevlastního rodiče jako cizince**, se kterým respondenti nechtěli společně bydlet. Vše ilustrují následující citované odpovědi:

„Bylo to poměrně nepříjemné. Najednou s námi bydleli pro mne cizí lidé. Nesouhlasila jsem s tím, aby se k nám potomci matčina přítele nastěhovali, marně.“

„Byla jsem dítě a nechtěla jsem, aby u nás byl pro mě, v tu dobu, cizí pán. Chtěla jsem, aby s námi byl taťka.“

„Zpočátku jsem to nesla špatně, chtěla jsem zpátky svého biologického tátu, ale postupem času se to spravilo.“

Pro některé respondenty byl vznik znovusložené rodiny překvapením či šokem. Jedna respondentka příchod nevlastního otce do rodiny okomentovala takto: *„Když si mamka domů přivedla otčima, byly jsme se sestrou překvapené, ale ne proti (a žije s námi dodnes od svých 11 let). Byly jsme zvyklé od vlastního otce, který měl hodně partnerek.“* Jiný respondent popsal své pocity a reakci na novou rodinu takto: *„Spíše vykuleně než negativně (bylo mi 8 a čas jsem dal trávil s oběma rodiči, jen odděleně).“*

V souvislosti se samotným vznikem nové rodiny tyto respondenti popisovali zmatek a nepochopení, a to v souvislosti s tím, že jim rodiče celou situaci nevysvětlili a neprobrali to s nimi (*„Zpočátku jsem tomu nerozuměla a nechápala to“*; *„Nejdřív sem to nechápal a byl smutný a nastvany ale časem se to vše vylepsilo a vyjasnilo a dnes sem za to moc rád“*). Jeden z respondentů popsal celou situaci podrobněji: *„Moc jsem to nechápal, protože jsem byl malý, bylo to jako začít bydlet s novým strejdou, nikdo Vám toho moc nevysvětlil, prostě Vám představili nového pana, který se vám snažil zalíbit a hrát si s Vámi, takže to bylo fajn, ale takové malé dítě moc nechápe, proč tam vlastně nemůže být i tatínek s Vámi. Dojde Vám to až později, rodiče si myslí že jste na to malý a tím pádem nic vysvětlovat nemusí. To bylo asi to nejtěžší, chcete být i se svým druhým rodičem a nechápete proč to nejde, byl tam asi i stesk po otci.“*

V souvislosti se vznikem znovusložené rodiny se také objevoval **pocit nejistoty a strachu ze soužití s novými členy domácnosti.** Pro některé byl vznik nové rodiny rovněž příliš moc rychlý, jak rovněž ilustrují následující citace:

„Zpočátku napětí z kroků do neznáma, po prvních cca 3 měsících to začlo být fajn. Vznikla z toho nová rodina.“

„Nejdříve nervozita, strach o to, jak budu s novou rodinou vycházet.“

„Vše proběhlo náhle. Takže pro mě to byl velký šok.“

„Asi to na mě bylo moc rychlé, to odstěhování a následné sestěhování s novým partnerem mamky. Navíc jsem byla v pubertálním období, kdy jsem se všem nevlastním členům rodiny spíše vyhýbala, pokud tam nebyla mamka, a nevznikl mezi námi žádný vřelý vztah.“

„Zrada, bylo to moc brzo po smrti mámy.“

Někteří respondenti popisovali i svoji **žárlivost na nevlastního rodiče** a zároveň pocit, že je někdo ochuzuje o čas strávený s biologickým rodičem.

„Bylo super, že už mamka nebyla na všechno sama, na druhou stranu, sebralo nám to trochu společného času.“

„Nejdřív strach a pocit, že mi někdo krade mámu.“

„Ze začátku jsem žárlila na nevlastního otce, ale pak už jen kladně, protože jsem zase měla otce.“

„Jako dítě jsem pociťovala žárlivost vůči nevlastnímu otci, protože jsem neměla maminku pouze pro sebe.“

Předchozí odpovědi by se daly vnímat jako negativní či spíše negativní. Objevilo se ale také poměrně hodně těch, které byly pozitivní. **Mnoho respondentů napsalo, že měli radost zejména z toho, že jejich biologický rodič má nového partnera a díky tomu se i oni sami cítili šťastní.** Někteří rovněž měli **radost z toho, že mají nového rodiče** a opět došlo k vytvoření rodiny.

„Radost, že opět fungujeme normálně.“

„Pozitivně, protože bylo vidět, že je mamka konečně spokojená. To mě velice těšilo.“

„Vznik určitě pozitivně, chyběl mi nějaký otec (přestože jsem ho tak nikdy nebral) v domácnosti, byl jsem rád, že si mamka někoho našla.“

„Byla jsem ráda, že jsem měla konečně úplnou klidnou rodinu.“

„Byla jsem ráda, hlavně kvůli mámě, že byla šťastná.“

„Situace mě nijak nezaskočila a já ji vzal bez problémů. Byl jsem rád, že má vlastní matka si našla partnera, se kterým se mají rádi.“

„Měla jsem radost, že mám tátu.“

„Byla jsem šťastná, že mamka po rozvodu našla někoho, koho má ráda a kdo ji respektuje.“

„Byla jsem ráda. Táta (nevlastní) na mě byl hodný a společně jsme tvořili rodinu.“

Rovněž zde byla poměrně velká část respondentů, kteří vznik znovusložené rodiny dle svých odpovědí nijak výrazněji neprožívali a celou situaci nijak více neřešili, přičemž část z nich vznik znovusložené rodiny zažila v útlém dětství, nepamatují si na celou situaci, a proto nebyli schopni nijak popsat své prožívání v této době.

OTÁZKA Č. 2

Druhá otázka byla cílená na vztah s rodiči a sourozenci po rozpadu rodiny a také na vztah s nevlastním rodičem. Tato otázka zněla: *Změnil se Váš vztah s Vašimi rodiči či sourozenci po rozpadu vlastní rodiny a vzniku rodiny nové? Jak jste vnímal/a nevlastního rodiče?*

Z odpovědí bylo patrné, že **vztah s biologickými rodiči** se po rozpadu původní rodiny ve většině případů **dynamicky proměňoval či změnil úplně**. Někteří respondenti popisovali odcizení s rodičem, se kterým trvale nežili (*„Změnil se vztah s biologickým rodičem, se kterým jsem po rozvodu přestala bydlet, a to negativně. Téměř se nevidáme a nerozumíme si“*). Jiní naopak popisovali odcizení s rodičem, se kterým právě trvale žili (*„S tatškou, který se odstěhoval jsem měla lepší vztah, s mamkou, se kterou jsem bydlela, se vztah zhoršil.“*). Někteří respondenti popisovali to, že ve vztahu s jedním z rodičů došlo dokonce k úplnému odcizení a přerušení kontaktu, což byl ve většině případů právě ten rodič, s kterým děti trvale nežili. Jako důvod bylo např. uváděno založení nové rodiny právě tímto rodičem (*„...S otcem jsme se nevidely prstich x let, protoze zmizel a založil si vlastní rodinu...“*). Pár respondentů rovněž popisovalo jakési soupeření mezi biologickými rodiči po rozpadu rodiny původní, což ukazují následující dvě citace:

„Se sestrou nás rodiče trochu používali jako prostředek k poškození toho druhého biologického rodiče“

„Taky to chvílemi působilo, jako by spolu na dálku soupeřili, u koho se budou mít děti lépe.“

V některých odpovědích je rovněž patrná **změna chování biologického rodiče či zhoršení vztahu s biologickým rodičem v důsledku špatného vztahu s rodičem nevlastním**. Často bylo v souvislosti s tím zmiňováno, že biologický rodič nebyl na straně dítěte, což bylo respondenty vnímáno velmi negativně.

„S mamkou jsme si v některých chvílích byly blíž, ale často jsem jí vyčítala (a dodnes vyčítám, i když nerada), že se mě nikdy nezastala. S nevlastním otcem jsem nikdy neměla dobrý vztah.“

„Nikdy se nesnažil mít se mnou hezký vztah, matka se v jeho přítomnosti velmi předváděla a ztrapňovala mě, takže jsem nebyla ráda, když tu nevlastní otec byl, tedy ne kvůli tomu, že by na mě byl zlý (to nebyl, prostě si mě nevsímal), ale kvůli tomu, jak se změnilo chování matky“

„...Měla jsem někdy pocit, že nás matka staví stranou, kvůli nevlastnímu otci...“

Rovněž i s nevlastními rodiči je možné z jednotlivých odpovědí vidět, že i zde docházelo k poměrně dynamickému vývoji ve vzájemných vztazích. **Někteří respondenti popisují postupné přijetí a zlepšování vztahu s nevlastním rodičem, zatímco jiní naopak zhoršování**, což ukazují i následující odpovědi:

„Ze začátku mi nevlastní otec vadil až jsem se ho štítla, časem jsem si zvykla a viděla, že máma je s ním šťastná, tak jsem ho "přijala".“

„Ze začátku jsem nevlastního rodiče neměla ráda, nelíbil se mi, ale postupem času jsem si na něj zvykla a začala ho mít ráda.“

„Z mého otčíma se postupem času vyklubal ...nepěkný člověk, takže ho máma našťestí vykopla z domu a vídám ho jen když si jede pro sestru (střídává péče)“

„... Svého nevlastního otce jsem ze začátku měla docela ráda, avšak po první hádce se náš vztah změnil a postupně jsem ho začala nenávidět...“

Někteří respondenti ovšem uváděli, že **nevlastní rodič pro ně byl v podstatě vždy cizí člověk**, se kterým si nikdy příliš nerozuměli. Časté byly odpovědi jako: „*Vnímala jsem ho jako cizí prvek*“ nebo „*Nová paní je pro mne cizí člověk, stále jsem čekala kdy odejde z rodiny pryč.*“ Jiný respondent nevlastního rodiče vnímal takto: „... *K nevlastnímu otci jsem si cestu nenašla nikdy. Nikdy jsem ho neměla ráda, byl falešný a namyšlený. Nemohla jsem mu důvěřovat...*“

Jiní respondenti naopak uvedli, že jejich **vztah s nevlastním rodičem je od samého začátku dobrý a že ho vnímají v podstatě jako by to byl jejich vlastní rodič, který zcela zastal roli rodiče.**

„*Nevlastního otce beru jako vlastního.*“

„*Vůbec. Můj nevlastní taťka nás vzal naprosto skvěle, i když s mamkou už netvoří pár stále se scházíme a vychází s námi, i s mamkou. Myslím, že jsem jako jedna z mála měla to štěstí, že mi to spíš dalo než vzalo. Taťka má také vztah, a s jeho přítelkyní to máme stejně.*“

„*Nevlastní matku jsem vnímal dobře, byla na mě milá a dbala na mé potřeby.*“

„*Můj nevlastní tatínek je můj opravdový táta, tak ho vnímám, můj biologický otec je pro mě nikdo.*“

Ve vztahu k nevlastnímu rodiči respondenti rovněž popisovali to, že ho vnímali spíše jako **kamaráda** či že ho respektovali, ale nevnímali ho jako rodičovskou autoritu:

„...*nevlastní otec je spíš jako kamarád.*“

„*Nevlastní otec byl spíš kamarád než táta, nemáme moc hluboký vztah.*“

„*Nevlastního otce jsem přijala, ale nikdy ho nebudu brát jako svého vlastního.*“

Jedna respondentka to vyjádřila takto: „*Nevlastní rodiče vnímám jako kamarády, nikdy jako rodiče, protože ty jsou pro mě pouze dva.*“ Rovněž ze strany nevlastního rodiče byl některými respondenty popisován nezájem o rodičovskou roli, což opět ilustrují následující odpovědi:

„*S nevlastním otcem přátelsky, ale ne úplně blízky. Chovali jsme se k sobě mile, ale neměli jsme vztah jako rodič a dítě. Nic nám nepřikazoval a téměř nic nepožadoval, výchovu nás nechal na mamce, jeho zůstala na jeho dva syny.*“

„... *Nevlastní otec o nás neměl též zájem, ale to mi bylo jedno.*“

U několika málo respondentů se naopak objevilo i to, že jim **vadilo, pokud se nevlastní rodič zapojil do výchovy**: „*U nevlastního rodiče mě štválo, že se mě snažil vychovávat. Měla jsem pocit, že na to nemá právo.*“

Takřka naprostá většina respondentů ve svých odpovědích na tuto otázku opomíjela sourozence a zaměřila se spíše na rodiče. Pouze několik málo respondentů popsalo, že **vztah se sourozencem se upevnil, zlepšil a že zároveň drželi více při sobě**. Zároveň v rámci odpovědí na tuto otázku nebyly vůbec popsány vztahy se sourozenci polovičními a nevlastními.

„... *Se sestrou jsme si porad byly nejbližsi ze vseh....*“

„... *S bratrem se mi vztah zlepšil...*“

„... *Se sestrou nás to sblížilo...*“

„*S bráchem jsme při sobě drželi potom víc....*“

OTÁZKA Č. 3

V rámci poslední otázky měli respondenti zpětně charakterizovat rodinu a napsat, jak jí vnímají a jaký na ně měla vliv. Tato otázka zněla: *Krátce prosím napište, jak danou znovusloženou rodinu nyní vnímáte, zda Vás nějak pozitivně či negativně ovlivnila, jak jste se v této rodině cítil/a a proč. Jak byste danou znovusloženou rodinu charakterizoval/a?*

Mnoho respondentů znovusloženou rodinu, ve které vyrůstali, hodnotí pozitivně, a dokonce mnoho z nich uvedlo, že život ve znovusložené rodině byl lepší než v rodině původní, a to zejména kvůli uklidnění vztahů a zmírnění napětí („*Ovlivnila mě pozitivně, protože v ní panovala pozitivní a příjemná nálada, což bylo úplně jiné a nové ve srovnání s biologickou rodinou*“). Respondenti zároveň často vyzdvihovali pomoc ze strany rodiny a možnosti, které díky tomu měli, např. možnost studovat („*Díky matce a nevlastnímu otcovi jsem mohla jít studovat a dál mohu studovat vysokou školu, hodně mi v životě pomohli a pomáhají, jak finančně, tak psychicky. Cítím jejich podporu...*“).

Časté bylo také **popisování znovusložené rodiny jako rodiny zcela normální**. Někteří respondenti rovněž uváděli, že ze strany nevlastního rodiče se jim dostalo přijetí

a projevů lásky jako by se jednalo o rodiče vlastního. Objevovalo se zde i pozitivní hodnocení nových sourozenců.

„Pozitivní. Můj nevlastní otec mi dal najevo, co to znamená otcovská láska. Přivedl na svět moji "malou" ségru a nikdy mezi námi nedělal rozdíly. Jsem za to moc ráda a především vděčná. Vždy za nimi ráda jezdím, bydlím už jinde.“

„Znovusložená rodina mě rozhodně ovlivnila pozitivně, cítila jsem se v ní velmi dobře, spokojeně, bezpečně. Cítila jsem, že jsme zase nějaký "celek", celistvá rodina, a tak jsme i fungovali a velice mi to vyhovovalo.“

„Upřímně, do života mi to dalo hodně. Pochopila jsem, že ne všichni nevlastní rodiče se vás budou snažit zbavit.“

„Díky novému sourozenci to nabralo nový rozměr, ještě lepší.“

Naproti tomu stojí respondenti, kteří nevlastní rodinu hodnotí zcela negativně. Vztahy v rodině popisují jako napjaté. Často zde bylo popisováno i nepřijetí, hádky, odtažitost a touha po tom žít někde jinde či se co nejdříve odstěhovat. Zachyceny zde byly i rozdíly mezi nevlastními sourozenci ze strany rodičů.

„Nevnímám ji jako rodinu, není to moje rodina, nemám rodinu.“

„Určitě je velmi nefunkční. Ovlivnila mne opravdu hodně negativně, nemám to doma ráda, nerada sem jezdím na víkendy ze školy, těším se, až ukončím studium, najdu si práci a odejdu odsud. Musím žít s člověkem, kterého opravdu nesnáším, který mne neustále ponižuje a deptá.“

„Zažila jsem velmi špatné chvíle a jsem ráda, že jsem se odstěhovala. Ke mně a sestře se otčím začal chovat velmi chladně. Ke svému vlastnímu synovi se otčím však chová hezky.“

Někteří respondenti rodinu rovněž popisovali jako vesměs bezproblémovou, ale chladnou a členěnou na několik skupin, subsystémů (např. v důsledku narození nového sourozence), které spolu příliš nekomunikovaly a dalo by se říct, že byly odcizené a fungující samostatně. V souvislosti s tím se někteří respondenti zároveň cítili být z rodiny vyčlenění a osamoceni.

„Tato rodina se nechová vůbec jako rodina, ale spíš jako dvě rodiny – moje vlastní matka a já, naproti tomu nevlastní otec a jeho syn...“

„Mamka s přítelem a poloviční mladší sestrou z druhého manželství si udělali svoji vlastní rodinku. Všude jezdí jen spolu. Na jednu stranu je to fajn, mám pokoj, na druhou stranu bych chtěla být součástí jejich života a vedet, že se o mě zajímají.“

„S odstupem vidím, že já a moji vlastní sourozenci jsme do znovu složené rodiny nepatřili. Pro matku to byl nový začátek a my už byli dost velcí se o sebe postarat sami. Bylo to spíše jako spolubydlení, mohla jsem si dělat co jsem chtěla, neměla jsem moc povinností, nikdo mě nenutil se učit. Nikdo se o nás ale příliš nestaral.“

„... Spíše to byly jednotky já + máma a máma + její partner a jeho syn. Necítila jsem k nim rodinné vazby...“

Jako jeden z dopadů respondenti často zmiňovali vliv na vztahy v budoucnosti a časté problémy v rámci vztahů (vztahy k mužům, problém s navazováním vztahů, pocity osamocení, problémy s důvěrou k ostatním lidem apod.), které právě přisuzovali vlivu znovusložené rodiny, což popisují i následující citace:

„...Znovusložená rodina negativně ovlivnila moji psychiku, nevěřím si a ve vztahu s jinou osobou jsem docela nefunkční. ... Připadala jsem si osamocená. Znovusložená rodina nebyla vůbec vyvážená.“

„Ovlivnění bylo hodně negativní, dodnes mám potíže s mezilidskou komunikací. Špatně se seznamuji atd. To nebyla rodina, bylo to přežívání.“

„Mám velké problémy s důvěrou a stále moc nevím, jak jednat s muži, pokud jde o romantické a intimní záležitosti...“

V případě nefunkční rodiny a také v souvislosti s rozpadem rodiny původní respondenti také popisovali, že vědí, jak nechtějí vychovávat své děti nebo že si na základě své vlastní zkušenosti uvědomují, že nechtějí, aby jejich děti prožily to samé jako oni sami a měly rovněž takto negativní zkušenosti.

„Má rodina mi rozhodně dala spoustu zkušeností s tím, jak vést i nevést vlastní rodinu...“

„Myslím si, že celá ta situace s rozpadem vlastní rodiny a vznikem znovusložené rodiny mě ovlivnila hlavně do budoucna a to tak, že si nepřeji, aby si tím, čím jsem prošla já museli projít moje děti (zatím nemám děti) ...“

Několik respondentů rovněž uvedlo, že v důsledku soužití ve znovusložené rodině a nefunkčních vztahů uvnitř této rodiny měli psychické problémy. Pro ilustraci uvádím konkrétní citace:

„Bylo to hodně těžké. Pro dítě, které bylo od malička emočně založené to bylo hodně těžké. Cítila jsem se bezcenná, sama a měla jsem strach...“

„Moje maminka se vždy snažila dělat co šlo, ale nevlastní otec si nikdy nenechal nic vysvětlit. Nedávno uznal, že tenkrát udělal chybu v tom, jak se ke mně choval. Určitě mne to ovlivnilo negativně, sebepoškozovala jsem se a docházela na psychiatrii, dodnes mám díky vlastnímu i nevlastnímu otci psychické problémy. Dnes jsem tu ráda kvůli mamince a nevlastního otce "toleruji", ovšem jsem ráda, když je například v práci. Dříve jsem se zde cítila přímo nešťastná.“

„Myslím, že rodinu vnímám negativně. Matka podle mě neměla ve výběru partnerů šťastnou ruku, sama bych o takové vztahy nestála. Byla nešťastná, a tak ji moje pocity a problémy nezajímaly. Nechci se vdávat, ani mít děti a vím, že kořeny toho jsou v tom, jak velice nešťastná jsem byla já sama, nikomu bych to nepřála. Snažila jsem se být ve všem dokonalá, abych nevyvolávala konflikty (které stejně neustále probíhaly) a dřela jsem ve škole, protože jsem snila o tom, že odejdu na univerzitu do zahraničí, usadím se tam a rodině tak uniknu. Důsledkem bylo, že jsem se v 16 letech úplně zhroutila a skončila na psychiatrii. S následky se vyrovnávám dodnes, beru léky, chodím na kontroly a na terapie, přesto ale většinu času nedokážu fungovat normálně. Nemohu říct, jestli mě v něčem rodina ovlivnila pozitivně. Jistě ano, hlavně prarodiče, ve kterých jsem měla alespoň nějakou oporu, ale o tom tenhle dotazník není.“

„Především negativně ovlivnila, skončil jsem z ní na psychiatrii, podpora a porozumění rodiny nula, neustálé jen hádky o penězích na mé výdaje. Nová rodina nikdy nefungovala a drží pohromadě jen proto, že nikdo nemá na rozvod a na následky.“

Odpovědi na tyto otevřené otázky ukazují pestrou škálu pocitů, které mohou děti v souvislosti s vytvořením znovusložené rodiny prožívat a zároveň ukazují, že vnímání a vztahy v rámci těchto rodin se dynamicky vyvíjí. Odpovědi rovněž ukazují, že znovusložené rodiny bývají často vnímány zcela negativně neoprávněně, neboť mnoho respondentů hodnotilo vztahy a fungování celé rodiny velmi kladně či dokonce lépe v porovnání s rodinou vlastní. Ačkoli někteří respondenti uvádí, že v důsledku vztahů uvnitř znovusložených rodin měli různé problémy a obtíže, je nutné podotknout, že zde bylo i velké procento respondentů, kteří znovusloženou rodinu a její vliv hodnotili kladně.

6 Diskuse

6.1 Shrnutí a srovnání výsledků s literaturou

Samotné výsledky jednotlivých výzkumů týkajících se tématu znovusložených rodin jsou ne vždy zcela jednotné. To samozřejmě poukazuje na **složitost a náročnost zkoumání daného tématu**. Je nutné si zároveň uvědomit, že mnoho výzkumů bylo provedeno rovněž na datech, která nebyla určena primárně pro zkoumání znovusložených rodin, což mohlo výsledky jednotlivých studií samozřejmě ovlivnit. Mnohé informace totiž mohly v těchto výzkumech chybět. V mnoha studiích nebyla rovněž měřena přímo osobní pohoda dětí, ale **pouze její indikátory**, které nejsou samotnou podstatou osobní pohody, ale mohou o ní samozřejmě vypovídat. Za indikátory byly nejčastěji považovány **tzv. internalizované (úzkost, deprese) a externalizované problémy** (problematické vrstevnické vztahy, užívání návykových látek, školní úspěšnost apod.). V neposlední řadě si je třeba uvědomit, že **osobní pohoda dětí nebyla zkoumána přímo z pohledů dětí**, ale často o osobní pohodě vypovídali rodiče, kteří mohou mít značně zkreslený pohled na to, jak se jejich děti cítí.

Výsledky výzkumu provedeného v rámci této diplomové práce ukazují, že **biologičtí rodiče v porovnání s rodiči nevlastními využívají častěji výchovné styly, pro které je typický kladný či extrémně kladný emoční vztah, zatímco rodiče nevlastní využívají častěji výchovné styly typické záporným emočním vztahem**. Zastoupení jednotlivých výchovných stylů v rámci tohoto výzkumu je **v částečném rozporu** se zjištěními studie provedené autory Crosbie-Burnett a Giles-Sims (1994). V rámci této studie byl nejčastěji u nevlastních rodičů zastoupen shovívavě-benevolentní výchovný styl (vysoká vřelost a nízká kontrola), poté styl lhostejně-netečný (nízká vřelost i kontrola), autoritativní styl (vysoká vřelost i kontrola) a poté autoritářský styl (vysoká kontrola a nízká vřelost). V rámci této diplomové práce bylo ale zjištěno, že **nevlastní rodiče nejčastěji využívali výchovný styl č. 1** (záporný emoční vztah a silné nebo střední řízení), který odpovídá autoritářskému výchovnému stylu. Jako druhý nejčastější styl byl **u nevlastních rodičů styl č. 8** (extrémně kladný vztah a slabé řízení), odpovídající shovívavě benevolentnímu stylu. Na třetím místě byly shodně styl č. 2 (záporný emoční vztah a slabé řízení), který odpovídá lhostejně-netečnému stylu, a styl č. 9 (záporně - kladný emoční vztah). Výchovné styly, které by odpovídaly autoritativnímu výchovnému stylu, tj. **styly č. 4 a 5** (kladný a extrémně kladný emoční vztah se silným či středním řízením) **byly u nevlastních rodičů zastoupeny jen relativně málo**.

Matoušková (2015) zjistila, že biologické matky a nevlastní otcové ve znovusložených rodinách nejčastěji využívají silné a střední řízení, což je v rozporu s výsledky této diplomové práce. V rámci této práce bylo totiž zjištěno, že **biologičtí i nevlastní rodiče ve znovusložených rodinách využívali nejčastěji slabé řízení**. Zjištění Matouškové (2015) vycházejí ovšem z malého vzorku respondentů, což může být i důvod, proč došlo k odlišným výsledkům. Výsledky rovněž ukázaly, že vztah s nevlastním rodičem může být i vřelý, což odpovídá i výsledkům studií autorů Hofferth, Cabrera, Carlson, Coley, Day a Schindler (2007) a poté studie autorů White a Gilbreth (2001).

Výsledky týkající se rozdílů mezi sourozenci vlastními, polovičními a nevlastními odpovídají výsledkům zahraničních studií, které ukazují, že vztahy mezi nevlastními sourozenci jsou hodnoceny jako méně vřelé v porovnání se sourozenci polovičními a vlastními (Ganong & Coleman, 1993) a méně konfliktní v porovnání se sourozenci polovičními a vlastními (Ganong & Coleman, 1993; Anderson, 1999; Deater-Deckard et al., 2002). Zároveň ovšem tyto výsledky odporují dvěma studiím, které nezjistily žádné rozdíly ve vřelosti a v kladných aspektech mezi sourozenci nevlastními, polovičními a vlastními (Anderson, 1999; Deater-Deckard et al., 2002).

V rámci této diplomové práce se ukázalo, že **u biologických rodičů i nevlastních rodičů se ukazují stejné trendy** co se týče emočního vztahu, řízení i celkového výchovného stylu, což koresponduje s výsledky studie autorů Jensen, Lippold, Mills-Koonce a Fosco (2017), kteří rovněž poukazují na to, že vztah s nevlastním rodičem i biologickým rodičem mají stejný efekt na osobní pohodu dětí (respektive internalizované a externalizované problémy dětí). Výsledky v rámci této diplomové práce ukazují, že pokud je **vztah s biologickým i nevlastním rodičem vřelejší, je osobní pohoda dětí vyšší** (celková a zejména v rámci dimenze rodina a sebepojetí), což je opět **v souladu s výsledky zahraničních studií** (např. Jensen & Harris, 2017; Broberg, 2012; Jensen et al., 2017; Yuan & Hamilton, 2006). **Vyšší je osobní pohoda rovněž v případě, že rodiče i nevlastní rodiče v rámci výchovného stylu uplatňují slabé či střední řízení. Vyšší pohoda byla u respondentů zaznamenána rovněž v souvislosti s těmi styly výchovy biologických i nevlastních rodičů, pro které byl typický kladný či extrémně kladný emoční vztah. Řízení zde ovšem nehrálo významnou roli při porovnávání jednotlivých stylů.** To rovněž částečně odpovídá výsledkům zahraničních studií, které nejvyšší míru přizpůsobení, osobní pohody a nižší míru externalizovaných i internalizovaných problémů spojují zejména s autoritativním stylem výchovy, zatímco u autoritářského stylu to je zcela naopak

(Crosbie-Burnett & Giles-Sims, 1994; Hetherington, 2003; Fletcher et al., 2008; Gherasim et al., 2016; Raboteg-Saric & Sakic, 2014; Milevsky et al., 2007).

V rámci výzkumu realizovaného v této diplomové práci se ukázalo, že **typ sourozenecké struktury s osobní pohodou dětí nesouvisí**, což je v souladu s výsledky studie autora Yuan (2009), který zjistil, že struktura sourozenců v rodině má jen velmi malý vliv na duševní zdraví dětí. V rámci této diplomové práce se také ukázalo, že **osobní pohoda nejvíce souvisí s vřelostí mezi sourozenci**, zatímco souvislost s konflikty a relativním statusem/mocí byla velmi slabá. **Souvislost sourozeneckých vztahů byla rovněž prokázána pouze u celkové osobní pohody a v rámci dimenzí rodina a sebepojetí**. Zajímavé je, že souvislost sourozeneckých vztahů s osobní pohodou nebyla nalezena v rámci dimenze kamarádi, kde budou mít zásadní vliv jiné prediktory. Zahraniční studie přitom ukazují, že vysoká míra vřelosti a nízká míra konfliktů mezi sourozenci má pozitivní vliv na osobní pohodu dětí a míru externalizovaných i internalizovaných problémů (Tucker et al., 2013; Natsuaki et al., 2009; Richmond et al., 2005; Kim et al., 2007). Výsledky této diplomové práce v této oblasti odpovídají výsledkům zahraničních studií jen částečně. Byla zde potvrzena souvislost osobní pohody a vřelosti mezi sourozenci ve výše zmíněných dimenzích, ale nikoli souvislost s konflikty mezi sourozenci. Tyto rozdíly mohou být dány **nerovnoměrným zastoupením jednotlivých typů sourozenců** v rámci této diplomové práce s výraznou převahou sourozenců vlastních. Výsledky mohou rovněž být **ovlivněny samotným dotazníkem**, pomocí kterého byly v této diplomové práci zjišťovány charakteristiky sourozeneckých vztahů. Dotazník totiž není standardizovaným nástrojem a nejsou známy jeho psychometrické vlastnosti.

Z výsledků je patrné, že vztahy s rodiči a nevlastními rodiči souvisí s osobní pohodou dětí stejně jako vztahy se sourozenci. Charakteristiky sourozeneckých vztahů vysvětlovaly poměrně velkou část variance celkové osobní pohody a osobní pohody v dimenzi rodina u dětí v těchto rodinách. U rodičů a nevlastních rodičů byla nalezena souvislost jak u emočního vztahu, tak i řízení a celkového výchovného stylu. Zajímavé ovšem je, že **v rámci kvalitativní části výzkumu respondenti ve většině případů ve svých odpovědích na otevřené otázky zcela opomíjeli sourozence a v odpovědích byly popisovány pouze vztahy s biologickými a nevlastními rodiči**. Otázkou zůstává, proč tomu tak bylo a zda např. respondenti vnímali vztah s rodiči a nevlastními rodiči jako důležitější či významnější než vztahy se sourozenci

V rámci této diplomové práce bylo rovněž zjištěno, že vztahy a výchovné styly biologických i nevlastních rodičů souvisí s pocitem příslušnosti k rodině, přičemž se zde objevovaly stejné trendy jako u osobní pohody. Vyšší míra pocitu příslušnosti k rodině souvisí s kladným či extrémně kladným emočním vztahem a slabým či středním řízením, a to jak u biologických, tak nevlastních rodičů. Rovněž nízká míra pocitu příslušnosti k rodině byla spojena s výchovnými styly, pro které byl typický záporný emoční vztah v porovnání se styly, kde byl emoční vztah kladný či extrémně kladný. Výsledky v této oblasti tak opět odpovídají zahraničním studiím, které ukazují, že silnými prediktory pocitu příslušnosti k rodině jsou vztahy s biologickými a nevlastními rodiči. Pokud vztah s nimi je kladný, vřelý, tak je pocit příslušnosti k rodině u dětí silnější (Leake, 2007; King a Boyd, 2016; King, Boyd & Thorsen, 2015). **U sourozenců byla opět zaznamenána pouze souvislost s dimenzí vřelosti,** která měla jako jediná významný informační přínos pro vysvětlení variance u pocitu příslušnosti k rodině. **I zde byla část vysvětlené variance poměrně velká.**

Pocit příslušnosti k rodině rovněž souvisí s osobní pohodou. **Pocit příslušnosti k rodině silně koreloval s osobní pohodou v rámci dimenze rodina a rovněž středně koreloval s celkovou osobní pohodou.** S ostatními dimenzemi koreloval mírně. Tato zjištění jsou v souladu se studií autorů King, Boyd a Pragg (2017). Zde by bylo dobré se podívat rovněž na to, jak přesně pocit příslušnosti k rodině souvisí s osobní pohodou a zda je pocit příslušnosti k rodině zprostředkující proměnnou mezi vztahy v rodině a osobní pohodou dětí.

Odpovědi na otevřené otázky poskytly pestrou škálu pocitů a emocí, které mohou souviset se vznikem a soužitím v rámci znovusložené rodiny. V odpovědích bylo vidět, že vztahy se v rámci těchto rodin dynamicky vyvíjí, a to jak směrem od počátečních konfliktních vztahů ke vztahům vřelým, tak i směrem opačným. Z odpovědí na otevřené otázky vyplývá, že **nevlastní rodič může být často vnímán jako cizinec,** zdvořilý vetřelec nebo jako někdo, kdo krade dětem biologického rodiče, o čemž se často píše i v odborné literatuře (Hetherington & Clingempeel, 1992; Sobotková, 2001). **Respondenti rovněž mnohdy nevlastního rodiče popisovali jako kamaráda.** Tento přístup je jedním z možných popisovaných přístupů nevlastního rodiče ke své roli (Ganong & Coleman, 2004). Respondenti také popisovali, že pokud se nevlastní rodič snažil zhostit rodičovské role, byli respondenti na nevlastního rodiče rozzlobení a nelíbilo se jim to. I to je popisováno v zahraniční literatuře (Ganong et al. 1999). **Někteří respondenti rovněž popisovali, že měli vlivem znovusložené rodiny problémy s navazováním vztahů,** což bylo popisováno i ve studii autorů Roth, Harkins a Eng (2014).

Pokud byly v odpovědích zachyceny **vztahy se sourozenci**, často bylo popisováno, že vztahy s vlastními sourozenci byly **po rozpadu rodiny původní vřelejší a sourozenci stáli více při sobě**. V literatuře bývá přitom často popisováno, že naopak může dojít ke zhoršení vztahu mezi vlastními sourozenci a může se mezi nimi objevit více konfliktů (Stocker & Youngblade, 1999; Fuller-Thomson, 2000). Autoři Sheehan, Darlington, Noller a Feeney (2004) vztahy mezi sourozenci po rozpadu původní rodiny popisují jako emočně intenzivnější, tzn., že vztahy mezi sourozenci jsou vřelejší, ale zároveň konfliktnější. Výsledky této práce jsou tak v částečném souladu s touto studií.

6.2 Limity výzkumu, možné směřování výzkumu v budoucnosti a využití výsledků v praxi

Za limit výzkumného šetření je možné považovat samotný **výzkumný soubor**. Ten je sice **poměrně velký**, čítající celkem 237 respondentů, ale způsob výběru vzorku (příležitostný a lavinový výběr) nezajišťuje reprezentativnost výzkumného souboru a může být sám o sobě problematický. V rámci výzkumného souboru výrazněji převažují ženy (69,2 %) oproti mužům (30,8 %). **Soubor je nevyvážený rovněž z hlediska charakteristik samotných znovusložených rodin**. Výrazně převažují tzv. stepfather rodiny (87,3 %), kde děti žijí se svojí biologickou matkou a nevlastním otcem. Stejně tak celou situaci mohla ovlivnit příčina rozpadu rodiny původní, délka soužití a okolnosti vzniku znovusložené rodiny. Rovněž **počty sourozenců v jednotlivých kategoriích byly značně nevyrovnané**, což mohlo ovlivnit výsledky v rámci analýzy souvislostí sourozeneckých vztahů a osobní pohody či pocitu příslušnosti k rodině. Zároveň někteří respondenti uvedli, že v rodině stále žijí, a tak se jejich pohled na rodinu mohl lišit v porovnání s těmi respondenty, kteří už v rodině nežijí.

Limitující může být rovněž způsob sběru dat – tj. dotazníkové šetření, které poskytuje sice možnost podívat se na vztahy mezi jednotlivými proměnnými, ale neumožňuje hlubší vhled do celé problematiky. S tím souvisí i další limit tohoto výzkumu, kterým jsou **využité metody**. **Dotazník sourozeneckých vztahů** je dotazníkem, který byl navržen v rámci mé bakalářské práce (Němcová, 2018) a **nejsou tak známy jeho psychometrické vlastnosti** včetně validity a reliability. Vzhledem k tomu je možné, že část výsledků není validní. S tím souvisí i to, že mnoho dotazníků ohledně sourozenců muselo být vyřazeno, protože v rámci výzkumu mnozí respondenti připomínkovali, že **při vysokém věkovém rozdílu mezi sourozenci nelze dotazník o sourozenci vyplnit**, neboť mezi těmito sourozenci nedochází

k interakcím, kterých se týkají jednotlivé položky dotazníku. Vyřazení sourozenců, mezi kterými byl velký věkový rozdíl tak zcela jistě ovlivnilo výsledky, neboť je možné předpokládat, že vztahy mezi sourozenci s větším věkovým rozdílem budou kvalitativně jiné než vztahy mezi sourozenci s věkovým rozdílem menším. Zároveň si je třeba uvědomit, že rovněž **škála MSLSS** je sice standardizovaným nástrojem pro zjišťování osobní pohody v zahraničí, ale **v České republice tato škála standardizována nebyla** a neexistují tak pro ni u nás normy.

V souvislosti se samotným designem výzkumu je možným limitem rovněž **retrospektivní hodnocení** vztahů v rodině a osobní pohody. Do retrospektivního hodnocení se zcela jistě promítá určitý časový odstup, který mohl ovlivnit vnímání celé znovusložené rodiny a vztahů uvnitř, stejně tak jako hodnocení osobní pohody v době soužití ve znovusložené rodině. Výsledky tak mohou být tímto retrospektivním hodnocením zkreslené.

V rámci analýzy dat byly poté **testovány v podstatě jen izolované efekty**. Jako **hlediska analýzy** byly vybrány **charakteristiky vztahů** mezi jednotlivými členy znovusložených rodin. U rodičů a nevlastních rodičů se jednalo o výchovné styly a jejich komponenty – emoční vztah a řízení. U sourozenců se jednalo o tři dimenze sourozeneckých vztahů a to vřelost, relativní status/moc a konflikty. Je ale třeba si uvědomit, že **osobní pohoda je ovlivněna mnoha faktory** (pohlaví, socioekonomický status, věk apod.). Rovněž při analýze dat **nebyly zohledněny různé aspekty samotných znovusložených rodin a vztahů uvnitř**, které by mohly osobní pohodu dětí ovlivnit – věk při vzniku znovusložené rodiny, délka soužití v rodině, počet sourozenců, věkový rozdíl mezi sourozenci, vztah mezi rodiči ve znovusložené rodině a vztah mezi biologickými rodiči dítěte apod. Je možné, že po zohlednění všech těchto charakteristik a faktorů by se výsledky značně lišily.

Při analyzování souvislostí osobní pohody s charakteristikami sourozeneckých vztahů si je třeba uvědomit, že v tomto případě se částečně **jednalo o závislá data**, neboť jeden respondent si mohl zvolit dva sourozence, o kterých bude vyplňovat dotazník. V rámci regresní analýzy byly tak v několika málo případech respondenti zahrnuti 2x a výsledky zde mohou být zkreslené. V souvislosti se sourozenci si je rovněž třeba uvědomit, že každý respondent si mohl zvolit jakékoli dva sourozence a v rámci výzkumu **nebylo zjišťováno, proč si respondent zvolil právě tyto dva sourozence**. Je možné, že respondenti si sourozence volili dle určitého principu, který není známý a rovněž proto mohou být výsledky v této oblasti velmi zkreslené. Rovněž mnozí respondenti měli více sourozenců než ty, které si zvolili. Celá rodinná situace je tak komplexnější, osobní pohoda respondentů jistě souvisí i se

zbylými sourozenci a vztahy s nimi, zatímco v této práci byly **vztahy se sourozenci a jejich souvislosti s osobní pohodou analyzovány jen zjednodušeně**. I to je důvod proč výsledky v této oblasti mohou být značně zkreslené. Vysoce zde rovněž převažovali sourozenci vlastní v porovnání se sourozenci polovičními a nevlastními. Toto nerovnoměrné zastoupení zcela jistě výsledky ovlivnilo.

Za pozitiva provedeného výzkumu lze považovat doplnění dotazníkového šetření o **otevřené otázky**, které se týkaly vzniku znovusložené rodiny, vztahů uvnitř rodiny a celkového vnímání dané rodiny. Odpovědi na tyto otázky **umožňují hlubší vhled do celé problematiky** a zároveň ukazují pestrost, která je se znovusloženými rodinami spojena.

Zcela zásadním závěrem diplomové práce je, že znovusložené rodiny nelze vnímat a hodnotit jako pouze negativní a „špatné“ v porovnání s rodinami vlastními. Mnoho odpovědí respondentů na otevřené otázky ukazuje, že vztahy s nevlastními rodiči mohou být vřelé a podporující a že znovusložená rodina může být za určitých okolností pro děti vhodným prostředím pro vývoj a někdy může být i vhodnější než rodina původní, vlastní. Otázkou ovšem stále zůstává, **za jakých okolností děti s nevlastními rodiči navazují vřelé vztahy**, jak tento proces navazování vztahu probíhá, za jakých okolností a proč se mohou negativně vyvíjet rovněž vztahy s biologickými rodiči a co je důležité pro vytvoření celkové pozitivní atmosféry v rodině. To by se rozhodně mělo stát otázkou dalšího zkoumání.

V rámci budoucího výzkumu by měly být rovněž zkoumány další charakteristiky těchto rodin, které mohou mít vliv na vytváření vztahu s nevlastními rodiči a sourozenci a také samotnou osobní pohodu dítěte. Vliv v rámci této problematiky by mohly tyto faktory: doba, která uplyne mezi rozpadem původní rodiny a vytvořením znovusložené rodiny; vztah mezi partnery v rodině a vztah mezi biologickými rodiči; doba, po které dochází k sestěhování; postoj ostatních příbuzných k nevlastnímu rodiči; role nevlastního rodiče ve výchově dětí; časové hledisko vývoje vztahu mezi jednotlivými členy znovusložené rodiny – jaké byly vztahy na začátku a jak se změnil v určitém časovém horizontu; počet sourozenců a kombinace sourozenců v rodině; odlišný přístup k dětem vlastním a nevlastním v rodině ze strany rodičů.

Kromě faktorů, které se týkají samotných znovusložených rodin by bylo vhodné se v budoucím výzkumu **zaměřit rovněž na vliv socio-ekonomických podmínek, věku, pohlaví** a dalších faktorů na osobní pohodu dítěte právě v souvislosti se znovusloženými rodinami.

Zajímavé by rovněž mohlo být **podívat se v budoucím výzkumu podrobněji na pocit příslušnosti k rodině, jeho přesné souvislosti a vztahy s osobní pohodou dětí v těchto rodinách** a to, zda vztahy v rodině ovlivňují osobní pohodu a pocit příslušnosti k rodině, či je např. pocit příslušnosti k rodině zprostředkujícím faktorem vlivu vztahů v rodině na osobní pohodu dětí.

Rovněž by bylo vhodné se v příštím výzkumu **zaměřit přímo na děti samotné**. V takovém případě může být ovšem problematické sehnat dostatečně velký vzorek a zároveň by bylo nutné celou situaci dobře eticky vyřešit, aby děti ze znovusložených rodin nebyly nálepkovány. **Toto téma je totiž mimořádně citlivé, nejen pro děti, ale i jejich rodiče**. Zajímavé by bylo rovněž podívat se na celou problematiku nejen z pohledu samotných dětí, ale i z **pohledu rodičů či nevlastních rodičů a srovnávat pohled různých členů rodiny na situaci v rodině**. Vzhledem k tomu, že zdrojem informací a respondenty výzkumného šetření v rámci této diplomové práce byli pouze mladí dospělí, kteří vyrůstali ve znovusložených rodinách, je třeba všechny **výsledky interpretovat jako vztahy a souvislosti vnímaných vztahů mezi členy znovusložených rodin a osobní pohody z pohledu respondentů**, nikoli jako faktické vztahy a souvislosti mezi těmito proměnnými.

Zajímavé výsledky by mohlo přinést **longitudinální zkoumání těchto rodin**, kde by bylo zohledněno více faktorů a výše zmíněných charakteristik rodin včetně časového hlediska a postupného vývoje rodiny a vztahů uvnitř. Tento výzkum by byl ovšem velmi náročný na realizaci. Rovněž by bylo vhodné **zaměřit se na danou problematiku z kvalitativního hlediska**, neboť v zahraniční literatuře převažují kvantitativní výzkumy a chybí tak hlubší vhled do této problematiky, který je ovšem významný pro poradenskou praxi.

V České republice na toto téma neexistuje mimo několika málo diplomových prací mnoho výzkumných prací a odborných článků. Přitom jsou znovusložené rodiny poměrně častým typem rodinného soužití, který může ovlivnit osobní pohodu a vývoj dětí i z dlouhodobého hlediska. Samotní respondenti v závěru dotazníku poukazovali na to, že téma vzniku nové rodiny a soužití v této rodině je pro ně důležité a citlivé, a přitom ho nikdy s nikým neměli možnost řešit a probrat. Toto téma je ovšem poměrně komplexní a jeho zkoumání je složité a náročné. **Výsledky výzkumů v této oblasti přitom mohou, jak již bylo řečeno, přinést mnoho zajímavých a potřebných poznatků pro praxi rodinného a psychologického poradenství a práci s těmito rodinami**. Tato práce tak může být **prvním vhledem do této problematiky u nás**.

Závěr

Znovusložené rodiny jsou často v porovnání s rodinami biologickými vnímány negativně a výsledky některých studií ukazují, že se dětem v těchto rodinách vede hůře v porovnání s jinými typy rodinného soužití. Zahraniční studie ukazují, že dětem se nejlépe vede, pokud s rodiči biologickými i nevlastními navazují vřelé vztahy a pokud rodiče ve znovusložené rodině využívají autoritativního výchovného stylu, pro který je typická vysoká míra vřelosti i kontroly. Rovněž vřelé, harmonické a málo konfliktní vztahy se sourozenci mají dle zahraničních výzkumných studií pozitivní vliv na osobní pohodu dětí.

Cílem této práce bylo podrobněji prozkoumat vztahy uvnitř těchto rodin a jejich souvislosti s osobní pohodou dětí a pocitem příslušnosti k rodině. Za tímto účelem bylo provedeno dotazníkové šetření zaměřené na výchovné styly rodičů a nevlastních rodičů a sourozenecké vztahy ve znovusložených rodinách a jejich souvislosti s osobní pohodou dětí. Výzkumu se účastnilo celkem 237 respondentů, kteří celou situaci a vztahy v rodině hodnotili retrospektivně. Dotazníkové šetření bylo doplněno o otevřené otázky týkající se vnímání vzniku znovusložené rodiny, vztahů uvnitř a zhodnocení vlivu znovusložené rodiny. Tyto otázky poskytují hlubší vhled do celé problematiky.

Výsledky této diplomové práce ukazují, že kladný a extrémně kladný emoční vztah rodičů i nevlastních rodičů souvisí s vyšší osobní pohodou dětí. Rovněž je osobní pohoda dětí spojena se slabým a středním typem řízení jak rodičů biologických, tak nevlastních. U výchovných stylů bylo zjištěno, že ty styly, které jsou typické záporným emočním vztahem jsou spojeny s průměrně nižší osobní pohodou dětí, zatímco styly, které jsou typické kladným či extrémně kladným emočním vztahem, jsou spojeny naopak s průměrně vyšší osobní pohodou. U sourozeneckých vztahů se prokázala souvislost s osobní pohodou zejména v rámci dimenze vřelosti. Stejně souvislosti výchovných stylů a sourozeneckých vztahů se projeví i u pocitu příslušnosti k rodině, který významně koreluje s osobní pohodou dětí v rámci dimenze rodina. Z výsledků práce je rovněž vidět to, že znovusložené rodiny jsou neprávem často vnímány pouze negativně, vztahy uvnitř rodin se dynamicky vyvíjí a že prostředí znovusložené rodiny může dítě ovlivnit rovněž pozitivně.

Výsledky této práce poskytují vhled do problematiky znovusložených rodin a zároveň otevírají další otázky spojené s tímto tématem, které je třeba dále zkoumat, neboť mohou poskytnout informace důležité pro poradenskou praxi a práci se znovusloženými rodinami.

Seznam použité literatury

1. Adler-Baeder, F., Russell, Ch., Kerpelman, J., Pittman, J., Ketring, S., Smith, T., ... Stringer, M. S. (2010). Thriving in stepfamilies: Exploring competence and well-being among African American youth. *Journal of Adolescent Health, 46*(4), 396-398.
2. Aguilar, B., O'Brien, K., August, G., Aoun, S., & Hektner, J. (2001). Relationship quality of aggressive children and their siblings: A multiinformant, multimeasure investigation. *Journal of Abnormal Child Psychology, 29*(6), 479-489.
3. Ahrons, C. R. (2007). Family ties after divorce: Long-term implications for children. *Family Process, 46*(1), 53-65.
4. Amato, P. R. (1994). The implications of research findings on children in stepfamilies. In A. Booth & J. Dunn (Eds.), *Stepfamilies: Who benefits? Who does not?* (81-87). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
5. Amato, P. R., & Gilbreth, J. G. (1999). Nonresident fathers and children's well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and Family, 61*(3), 557-573.
6. Amato, P. R., & Sobolewski, J. M. (2001). The effects of divorce and marital discord on adult children's psychological well-being. *American Sociological Review, 66*(6), 900-921.
7. Anderson, E. R. (1999). Siblings, halfsiblings, and stepsiblings relationships in remarried families. In E. M. Hetherington, S. H. Henderson, & D. Reiss (Eds.), *Adolescent siblings in stepfamilies: Family functioning and adolescent adjustment. Monographs of the Society for Research in Child Development, 64*(4), 101-126.
8. Anderson, E. R., & Greene, S. M. (2013). Beyond divorce: Research on children in repartnered and remarried families. *Family Court Review, 51*(1), 119-130.
9. Anderson, E. R., & Rice, A. M. (1992). Sibling relationships during remarriage. *Monographs of The Society Research in Child Development, 57*(2/3), 149-177.
10. APA (2010). *Publication Manual of the American Psychological Association* (6th Ed.). Washington, DC: American Psychological Association.

11. Apel, R., & Kaukinen, C. (2008). The relationship between family structure and antisocial behaviour: Understanding cohabiting and blended families. *Criminology*, 46(1), 35-70.
12. Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
13. Barborová, J. (2015). *Spokojenost dospívajících s životem v doplněné rodině ve vztahu k zahájení samostatného života*. Nepublikovaná diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Česká republika.
14. Bastaits, K., & Mortelmans, D. (2016). Parenting as mediator between post-divorce family structure and children's well-being. *Journal of Child and Family Studies*, 25(7), 2178-2188.
15. Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1), 1-103.
16. Baxter, J., Weston, R., & Qu, L. (2011). Family structure, co-parental relationship quality, post-separation paternal involvement and children's emotional wellbeing. *Journal of Family Studies*, 17(2), 86-109.
17. Berger, L. M., Carlson, M. J., Bzostek, S. H., & Osborne, C. (2008). Parenting practices of resident fathers: The role of marital and biological ties. *Journal of Marriage and Family*, 70(3), 625-639.
18. Bing, N. M., Nelson, W. M. III., & Wesolowski, K. L. (2009). Comparing the effects of amount of conflict on children's adjustment following parental divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 50(3), 159-171.
19. Blake, J. (1989). Number of siblings and educational attainment. *Science*, 245(4913), 32 - 36.
20. Borowsky, I., Ireland, M., & Resnick, M. (2001). Adolescent suicide attempts: Risk and protectors. *Pediatrics*, 107(3), 485-494.

21. Braithwaite, D., Olson, L., Golish, T., Soukup, Ch., & Turman, P. (2001). "Becoming a family": Developmental processes represented in blended family discourse. *Journal of Applied Communication Research*, 29(3), 221-247.
22. Bray, J. H. (1999). From marriage to remarriage and beyond: Findings from the Developmental issues in Stepfamilies research project. In E. M. Hetherington (Ed.), *Coping with divorce, single parenting, and remarriage: A risk and resiliency perspective* (253–271). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
23. Bray, J. H., & Berger, S. H. (1993). Developmental issues in Stepfamilies research project: Family relationships and parent-child interactions. *Journal of Family Psychology*, 7(1), 7-90.
24. Broberg, M. (2012). Young children's well-being in Finnish Stepfamilies. *Early Child Development and Care*, 182(3-4), 401-415.
25. Brown, S. L. (2010). Marriage and child well-being: Research and policy perspectives. *Journal of Marriage and Family*, 72(5), 1059-1077.
26. Buist, K. L., Deković, M., & Prinzie, P. (2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 33(1), 97–106.
27. Buist, K. L., & Vermande, M. (2014). Sibling relationship patterns and their associations with child competence and problem behavior. *Journal of Family Psychology*, 28(4), 529 - 537.
28. Bush, J., & Ehrenberg, M. (2003). Young persons' perspectives on the influence of family transitions on sibling relationships: a qualitative exploration. *Journal of Divorce & Remarriage*, 39(3-4), 1-35.
29. Bzostek, S. H. (2008). Social fathers and child well-being. *Journal of Marriage and Family*, 70(4), 950-961.
30. Cartwright, C. (2005). Stepfamily living and parent-child relationships: An exploratory investigation, *Journal of Family Studies*, 11(2), 267-283.

31. Collins, W. E., Newman, B. M., & McKenry, P. C. (1995). Intrapyschic and interpersonal factors related to adolescent psychological well-being in stepmother and stepfather families. *Journal of Family Psychology*, 9(4), 433-445.
32. Crosbie-Burnett, M., & Giles-Sims, J. (1994). Adolescent adjustment and stepparenting styles. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 43(4), 394 - 399.
33. Čáp, J., & Boschek, P. (1994). *Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině*. Brno: Psychodiagnostika.
34. Čigášová, K. (2017). *Vztahy mezi členy nevlastních rodin*. Nepublikovaná diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika.
35. Danielsbacka, M., & Tanskanen, A. O. (2015). The association between unequal parental treatment and the sibling relationship in Finland: The difference between full and half - siblings. *Evolutionary Psychology*, 13(2), 492-510.
36. Deater-Deckard, K., Dunn, J., & Lussier, G. (2002). Sibling relationships and social - emotional adjustment in different family contexts. *Social Development*, 11(4), 571-590.
37. Dirks, M. A., Persram, R., Recchia, H. E., & Howe, N. (2015). Sibling relationships as sources of risk and resilience in the development and maintenance of internalizing and externalizing problems during childhood and adolescence. *Clinical Psychology Review*, 42, 145-155.
38. Downey, D. B., & Condrón, D. (2004). Playing well with others in kindergarten: The benefits of siblings at home. *Journal of Marriage and Family*, 66(2), 333-350.
39. Dunn, J., Deater-Deckard, K., Pickering, K., O'Connor, T. G., Golding, J., & Avon Longitudinal Study of Pregnancy & Childhood Study Team. (1998). Children's adjustment and prosocial behaviour in step-, single-parent, and non-stepfamily settings: Findings from a community study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39(8), 1083–1095.

40. Dunn, J. H., Cheng, H., O'Connor, T. G., & Bridges, L. (2004). Children's perspectives on their relationships with their nonresident fathers: Influences, outcomes, and implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(3), 553–566.
41. Dunn, J., O'Connor, T. G., & Cheng, H. (2005). Children's responses to conflict between their different parents: Mothers, stepfathers, nonresident fathers, and nonresident stepmothers. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(2), 223-234.
42. Edwards, R. (2002). Creating 'stability' for children in step-families: Time and substance in parenting. *Children & Society Volume*, 16(3), 154-167.
43. Elam, K. K., Sandler, I., Wolchik, S. A., Tein, J., & Rogers, A. (2019). Latent profiles of postdivorce parenting time, conflict, and quality: Children's adjustment associations. *Journal of Family Psychology*, 33(5), 499-510.
44. Erikson, E. (1964). *Childhood and society*. New York: Norton.
45. Evenhouse, E., & Reilly, S. (2004). A sibling study of stepchild well-being. *The Journal of Human Resources*, 39(1), 248-276.
46. Fagan, J., & Palkovitz, R. (2007). Unmarried, nonresident fathers' involvement with their infants: A risk and resilience perspective. *Journal of Family Psychology*, 21(3), 479-489.
47. Felker, J. A., Fromme, D. K., Arnaut, G. L., & Stoll, B. M. (2002). A qualitative analysis of stepfamilies. *Journal of Divorce & Remarriage*, 38(3-4), 125-142.
48. Fine, M. A., Voydanoff, P., & Donnelly, B. W. (1993). Relations between parental control and warmth and child well-being in stepfamilies. *Journal of Family Psychology*, 2(2), 222-232.
49. Fisher, P. A., Leve, L. D., O'Leary, C. C., & Leve, C. (2003). Parental monitoring of children's behavior: Variation across stepmother, stepfather, and two-parent biological families. *Family Relations*, 52(1), 45-22.

50. Fletcher, A. C., Walls, J. K., Cook, E. C., Madison, K. J., & Bridges, T. H. (2008). Parenting style as a moderator of associations between maternal disciplinary strategies and child well - being. *Journal of Family Issues*, 29(12), 1724-1744.
51. Fuller-Thomson, E. (2000). Loss of the kin-keeper? Sibling conflict following parental death. *Omega*, 56(2), 547-559.
52. Ganong, L. H., & Coleman, M. (1993). An exploratory study of stepsibling relationships. *Journal of Divorce and Remarriage*, 19(3-4), 125-141.
53. Ganong, L. H., & Coleman, M. (2004). *Stepfamilies relationships: Development, Dynamics, and Interventions*. New York: Springer Science+Business Media.
54. Ganong, L. H., Coleman, M., Fine, M., & Martin, P. (1999). Stepparents' affinity-seeking and affinity maintaining strategies with stepchildren. *Journal of Family Issues*, 20(3), 299-327.
55. Ganong, L. H., Coleman, M., & Jamison, T. (2011). Patterns of stepchild – stepparent relationship development. *Journal of Marriage and Family*, 73(2), 396-413.
56. Ganong, L. H., Jensen, T., Sanner, C., Russell, L., & Coleman, M. (2019). Stepfathers' affinity-seeking with stepchildren, stepfather-stepchild relationship quality, marital quality, and stepfamily cohesion among stepfathers and mothers. *Journal of Family Psychology*, 33(5), 521-531.
57. Gass, K., Jenkins, J. M., & Dunn, J. (2007). Are sibling relationships protective? A longitudinal study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(2), 167–175.
58. Gherasim, L. R., Brumariu, L. E., & Alim, C. L. (2016). Parenting style and children's life satisfaction and depressive symptoms: Preliminary findings from Romania, France, and Russia. *Journal of Happiness Studies*, 18(4), 1-16.
59. Gold, J. M., & Adeyemi, O. (2013). Stepfathers and noncustodial fathers: Two men, one role. *The Family Journal: Counselling and Therapy for Couples and Families* 21(1), 99 - 103.

60. Greenwood, J. L. (2014). Adult sibling relationships in the context of a mid – to late-life parental divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 55(5), 391-407.
61. Gunnoe, M. L., & Hetherington, E. M. (2004). Stepchildren's perceptions of noncustodial mothers and noncustodial fathers: Differences in socioemotional involvement and associations with adolescent adjustment problems. *Journal of Family Psychology*, 18(4), 555-563.
62. Hakvoort, E. M., Bos, H. M. W., Van Balen, F., & Hermanss, J. M. A. (2011). Postdivorce relationships in families and children's psychosocial adjustment. *Journal of Divorce & Remarriage*, 52(2), 125-146.
63. Halpern-Meekin, S., & Tach, L. (2008). Heterogeneity in two-parent families and adolescent well-being. *Journal of Marriage and Family*, 70(2), 435-451.
64. Harcourt, K. T., Adler-Baeder, F., Erath, S., & Pettit, G. S. (2015). Examining family structure and half-sibling influence on adolescent well-being. *Journal of Family Issues*, 36(2), 250-272.
65. Hawkins, D. N., Amato, P. R., & King, V. (2007). Nonresident father involvement and adolescent well-being: Father effects or child effects? *American sociological review*, 72(6), 990-1010.
66. Henderson, S. H., & Taylor, L. C. (1999). Parent-adolescent relationships in nonstep-, simple step-, and complex stepfamilies. In E. M. Hetherington, S. H. Henderson, & D. Reiss (Eds.), *Adolescent siblings in stepfamilies: Family functioning and adolescent adjustment. Monographs of the Society for Research in Child Development*, 64(4), 79–100.
67. Hetherington, E. M. (1989). Coping with family transitions: Winners, losers, and survivors. *Child Development*, 60(1), 1-14.
68. Hetherington, E. M. (2003). Social support and the adjustment of children in divorced and remarried families. *Childhood*, 10(2), 217-236.

69. Hetherington, E. M., & Clingempeel, W. G. (1992). Coping with marital transitions: A family systems perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 57*(2), 12-42.
70. Hofferth, S. L. (2006). Residential father family type and child well-being: Investment versus selection. *Demography, 43*(1), 53-77.
71. Hofferth, S. L., Cabrera, N., Carlson, M., Coley, R. L., Day, R., & Schindler, H. (2007). Resident father involvement and social fathering. In S. L. Hofferth & L. M. Casper (Eds.), *Handbook of measurement issues in family research* (335-374). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
72. Huebner, E. S. (1994). Preliminary development and validation of a multidimensional life satisfaction scale for children. *Psychological Assessment, 6*(2), 149-158.
73. Huebner, E. S., & Furlong, M. (2016). Measuring students' well-being. In S. M. Suldo, *Promoting Student Happiness* (15-27), New York: The Guilford Press.
74. Hyblerová, P. (2011). *Soudržnost mezi sourozenci v doplněné rodině*. Nепublikovaná diplomová práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Česká republika.
75. Cherlin, A. J. (1978). Remarriage as an incomplete institution. *American Journal of Sociology, 84*(3), 634-650.
76. Jensen, T. M., (2017). Constellations of dyadic relationship quality in stepfamilies: A factor mixture model. *Journal of Family Psychology, 31*(8), 1051-1062.
77. Jensen, T. M., & Harris, K. M. (2017). Stepfamily relationship quality and stepchildren's depression in adolescence and adulthood. *Emerging Adulthood, 5*(3), 191-203.
78. Jensen, T. M., Lippold, M. A., Mills-Koonce, R., & Fosco, G. M. (2017). Stepfamily relationship quality and children's internalizing and externalizing problems. *Family Process, 57*(1), 1-19.
79. Jensen, T. M., & Shafer, K. (2013). Stepfamily functioning and closeness: Children's views on second marriages and stepfather relationships. *Social Work, 58*(2), 127-136.

80. Jensen, T. M., Shafer, K., & Holmes, E. K. (2015). Transitioning to stepfamily life: the influence of closeness with biological parents and stepparents on children's stress. *Child and Family Social Work, 22*(1), 275-286.
81. Jensen, T. M., Shafer, K., & Larson, J. H. (2014). (Step)parenting attitudes and expectations: Implications for stepfamily functioning and clinical intervention. *The Journal of Contemporary Social Services, 95*(3), 213-220.
82. Kebza, V. (2005). *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia.
83. Kellas, J. K., Baxter, L., LeClair-Underberg, C., Thatcher, M., Routsong, T., Normand, E. L., ... Braithwaite, D. O. (2014). Telling the story of stepfamily beginnings: The relationship between young-adult stepchildren's stepfamily origin stories and their satisfaction with the stepfamily. *Journal of Family Communication, 14*(2), 149-166.
84. Kim, J. E., Hetherington, E. M., & Reiss, D. (1999). Associations among family relationships, antisocial peers and adolescents' externalizing behaviors: Gender and family type differences. *Child Development, 70*(5), 1209-1230.
85. Kim, J., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Osgood, D. W. (2007). Longitudinal linkages between sibling relationships and adjustment from middle childhood through adolescence. *Developmental Psychology, 43*(4), 960-973.
86. King, V. (2007). When children have two mothers: relationships with nonresident mothers, stepmothers, and fathers. *Journal of Marriage and Family, 69*(5), 1178-1193.
87. King, V. (2009). Stepfamily formation: Implications for adolescent ties to mothers, nonresident fathers, and stepfathers. *Journal of Marriage and Family, 71*(4), 954-968.
88. King, V., Amato, P. R., & Lindstrom, R. (2015). Stepfather-adolescent relationship quality during the first year of transitioning to a stepfamily. *Journal of Marriage and Family, 77*(5), 1179-1189.
89. King, V., & Boyd, L. M. (2016). Factors associated with perceptions of family belonging among adolescents. *Journal of Marriage and Family, 78*(4), 1114-1130.

90. King, V., Boyd, L. M., & Pragg, B. (2017). Parent-adolescent closeness, family belonging, and adolescent well-being across family structures. *Journal of Family Issues*, 39(7), 2007-2036.
91. King, V., Boyd, L. M., & Thorsen, M. L. (2015). Adolescents' perceptions of family belonging in stepfamilies. *Journal of Marriage and Family*, 77, 761-774.
92. King, V., & Lindstrom, R. (2016). Continuity and change in stepfather-stepchild closeness between adolescence and early adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 78(3), 730-743.
93. King, V., Thorsen, M. L., & Amato, P. R. (2014). Factors associated with positive relationships between stepfathers and adolescent stepchildren. *Social Science Research*, 47, 16-29.
94. Kojanová, B (2017). *Osobní pohoda dítěte v kontextu vztahů v rodině*. Nепublikovaná bakalářská práce. Univerzita Karlova, Česká republika.
95. Leake, V. S. (2007). Personal, familial, and systemic factors associated with family belonging for stepfamily adolescents. *Journal of Divorce & Remarriage*, 47(1-2), 135 - 155.
96. Leidy, M. S., Schofield, T. J., Miller, M. A., Parke, R. D., Coltrane, S., Braver, S., ... Adams, M. (2011). Fathering and adolescent adjustment: variations by family structure and ethnic background. *Fathering*, 9(1), 1-22.
97. Leme, V. B. R., Del Prette, Z. A. P., & Coimbra, S. (2015). Social skills, social support and well-being in adolescents of different family configurations. *Paidéia*, 25(60), 9-18.
98. Love, K. M., & Murdock, T. B. (2004). Attachment to parents and psychological well-being: An examination of young adult college students in intact families and stepfamilies. *Journal of Family Psychology*, 18(4), 600-608.
99. Mack, K. Y. (2004). The effects of early parental death on sibling relationships in later life. *Omega*, 49(2), 131-148.

100. Magnuson, K., & Berger, L. M. (2009). Family structure states and transitions: Associations with children's well-being during middle childhood. *Journal of Marriage and Family*, 71(3), 575-591.
101. Manning, W. D., & Lamb, K. A. (2003). Adolescent well-being in cohabiting, married, and single-parent families. *Journal of Marriage and Family*, 65(4), 876-893.
102. Marsiglio, W. (1992). Stepfathers with minor children living at home: Parenting perceptions and relationship quality. *Journal of Family Issues*, 13(2), 195-214,
103. Mashford-Scott, A., Church, A., & Tayler, C. (2012). Seeking children's perspectives on their wellbeing in early childhood settings. *International Journal of Early Childhood*, 44(3), 231-247.
104. Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
105. Matoušková, K. (2015). *Komunikace rodičů a dětí v rekonstruované rodině*. Nepublikovaná diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Česká republika.
106. Matoušková, K. (2017). *Podmínky přijetí nevlastního otce dítětem a život ve složené rodině očima dětí a nevlastních otců*. Nepublikovaná rigorózní práce. Univerzita Karlova, Česká republika.
107. Mekos, D., Hetherington, E. M., & Reiss, D. (1996). Sibling differences in problem behavior and parental treatment in nondivorced and remarried families. *Child Development*, 67(5), 2148-2165.
108. Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S., & Keehn, D. (2007). Maternal and paternal parenting styles in adolescents: Associations with self-esteem, depression and life- satisfaction. *Journal of Child and Family Studies*, 16(1), 39-47.
109. Natsuaki, M. N, Ge, X., Reiss, D., & Neiderhiser, J. M. (2009). Aggressive behavior between siblings and the development of externalizing problems: Evidence from a genetically sensitive study. *Developmental Psychology*, 45(4), 1009-1018.

110. Němcová, M. (2018). *Sourozenecké vztahy v doplněných rodinách*. Nepublikovaná bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Česká republika.
111. O'Connor, T. G., Dunn, J., Jenkins, J. M., Pickering, K., & Rashbash, J. (2001). Family settings and children's adjustment: differential adjustment within and across families. *British Journal of Psychiatry*, *179*, 110-115.
112. O'Connor, T. G., Dunn, J., Jenkins, J. M., & Rasbash, J. (2006). Predictors of between-family and within-family variation in parent-child relationships. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *47*(5), 498-510.
113. Osborne, C., & McLanahan, S. (2007). Partnership instability and child well-being. *Journal of Marriage and Family*, *69*(4), 1065-1083.
114. Petren, R. E., Garneau-Rosner, Ch. L., & Yildirim, E. D. (2018). Union stability among mothers and stepfathers: Contributions of stepfathers and biological fathers. *Journal of Family Psychology*, *32*(8), 1142-1151.
115. Petren, R. E., Lardier, D. T., Bible, J., Bermea, A., & van Eeden-Moorefield, B. (2019). Parental relationship stability and parent-adult child relationships in stepfamilies: A test of alternative models. *Journal of Family Psychology*, *33*(2), 143-153.
116. Phillips, T. M. (2012). The influence of family structure vs. family climate on adolescent well-being. *Child and Adolescent Social Work Journal*, *29*(2), 103-110.
117. Poortman, A. R., & Voorpostel, M. (2009). Parental divorce and sibling relationships: A research note. *Journal of Family Issues*, *30*(1), 74-91.
118. Potter, D. (2010). Psychosocial well-being and the relationship between divorce and children's academic achievement. *Journal of Marriage and Family*, *72*(4), 933-946.
119. Pryor, J. (eds.) (2008). *The international handbook of stepfamilies: Policy and practice in legal, research, and clinical environments*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
120. Raboteg-Saric, Z., & Sakic, M. (2014). Relations of parenting styles and friendship quality to self-esteem, life satisfaction and happiness in adolescents. *Applied Research in Quality of Life*, *9*(3), 749-765.

121. Resnick, M., Bearman, P., Blum, R., Bauman, K., Harris, K., Jones, J. ... Udry, R. (1997). Protecting adolescents from harm: Findings from the National longitudinal study on adolescent health. *JAMA: Journal of the American Medical Association*, 278(10), 823 – 832.
122. Riggio, H. R. (2001). Relations between parental divorce and the quality of adult sibling relationships. *Journal of Divorce & Remarriage*, 36(1-2), 67-82.
123. Richmond, M. K., Stocker, C. M., & Rienks, S. L. (2005). Longitudinal associations between sibling relationship quality, parental differential treatment, and children's adjustment. *Journal of Family Psychology*, 19(4), 550–559.
124. Robson, K. (2010). Changes in family structure and the well-being of British children: Evidence from a fifteen-year panel study. *Child Indicators Research*, 3(1), 65-83.
125. Roth, K. E., Harkins, D. A., & Eng, L. A. (2014). Parental conflict during divorce as an indicator of adjustment and future relationships: A retrospective sibling study. *Journal of Divorce & Remarriage*, 55(2), 117-138.
126. Russell, L. T., Beckmeyer, J. J., Coleman, M., & Ganong, L. (2016). Perceived barriers to postdivorce coparenting: Differences between men and women and associations with coparenting behaviors. *Family Relations*, 65(3), 450-461.
127. Scal, P., Ireland, M., & Borowsky, I. (2003). Smoking among American adolescents: A risk and protective factor analysis. *Journal of Community Health*, 28(2), 79-98.
128. Schwartz, S. J., & Finley, G. E. (2009). Mothering, fathering, and divorce: The influence of divorce on reports of and desires for maternal and paternal involvement. *Family Court Review*, 47(3), 506-522.
129. Sheehan, G., Darlington, Y., Noller, P., & Feeney, J. (2004). Children's perceptions of their sibling relationships during parental separation and divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 41(1/2), 69-94.
130. Slomkowski, C., Rende, R., Conger, K. J., Simons, R. L., & Conger, R. D. (2001). Sisters, brothers, and delinquency: Evaluating social influence during early and middle adolescence. *Child Development*, 72(1), 271–283.

131. Sobotková, I. (2001). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.
132. Stefano, G. D., & Cyr, F. (2014). Child adjustment following parental separation: The role of maternal well – being, parenting quality, and household income. *Journal of Child Custody, 11*(1), 5-24.
133. Stewart, S. (1999). Disneyland dads, Disneyland moms: How nonresident parent spend time with absent children. *Journal of Family Issues, 20*(4), 539-556.
134. Stocker, C. M., Burwell, R. A., & Briggs, M. L. (2002). Sibling conflict in middle childhood predicts children's adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology, 16*(1), 50-57.
135. Stocker, C. M., & Youngblade, L. (1999). Marital conflict and parental hostility: Links with children's sibling and peer relationships. *Journal of Family Psychology, 13*(4), 598 - 609.
136. Strow, C. W., & Strow, B. K. (2008). Evidence that the presence of a half-sibling negatively impacts a child's personal development. *American Journal of Economics and Sociology, 67*(2), 177-206.
137. Svare, G. M., Jay, S., & Mason, M. A. (2004). Stepparents on stepparenting: An exploratory study of stepparenting approaches. *Journal of Divorce & Remarriage, 41*(3/4), 81-97.
138. Tanskanen, A. O., Danielsbacka, M., Jokela, M., & Rotkirch, A. (2016). Sibling conflict in full – and half-sibling households in the UK. *Journal of Biological science, 49*(1), 1 - 17.
139. Tanskanen, A. O., Danielsbacka, M., & Rotkirch, A. (2015). More unintended injuries in half sibling than full sibling households in the UK. *Journal of Individual Differences, 36*(3), 177-182.
140. Thomson, E., Mosley, J., Hanson, T. L., & McLanahan, S. S. (2001). Remarriage, cohabitation, and changes in mothering behavior. *Journal of Marriage and Family, 63*(2), 370-380.

141. Tifferet, S., Jorev, S., & Nasanovitz, R. (2010). Lower parental investment in stepchildren: the case of the Israeli "Great Journey ". *Journal of Social, Evolutionary and Cultural Psychology*, 4(2), 62-67.
142. Tucker, C. J., Finkelhor, D., Turner, H., & Shattuck, A. (2013). Association of sibling aggression with child and adolescent mental health. *Pediatrics*, 132(1), 79-84.
143. Turunen, J. (2013). *Stepfamily dynamics in Sweden*. Nepublikovaná disertační práce, Stockholm university, Švédsko.
144. Uji, M., Sakamoto, A., Adachi, K., & Kitamura, T. (2014). The impact of authoritative, authoritarian, and permissive parenting styles on children's later mental health in Japan: Focusing on parent and child gender. *Journal of Child and Family Studies*, 23(2), 293-302.
145. Wallerstein, J. & Lewis, J. M. (2007). Disparate parenting and stepparenting with siblings in the post-divorce family: Report from a 10year longitudinal study. *Journal of Family Studies*, 13(2), 224-235.
146. Wallerstein, J. S., & Lewis, J. M. (2009). Divorced fathers and their adult offspring: Report from a twenty-five-year longitudinal study. *Family Law Quarterly*, 42(4), 695 - 711.
147. Wallerstein, J., Lewis, J., & Rosenthal, S. P. (2013). Mothers and their children after divorce: Report from a 25 – year longitudinal study. *Psychoanalytic Psychology*, 30(2), 167-187.
148. Weaver, S. E., & Coleman, M. (2005). A mothering but not a mother role: A grounded theory study of the nonresidential stepmother role. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22(4), 477-497.
149. Weaver, S. E., & Coleman, M. (2010). Caught in the middle: Mothers in stepfamilies. *Journal of Social Personal Relationships*, 27(3), 305-326.
150. White, L., & Gilbreth, J. G. (2001). When children have two fathers: Effects of relationships with stepfathers and noncustodial fathers on adolescent outcomes. *Journal of Marriage and Family*, 63(1), 155-167.

151. Williams, L. R., Degnan, K. A., Perez-Edgar, K. E., Henderson, H. A., Rubin, K. H., Pine, D. S., & ... Fox, N. A. (2009). Impact of behavioral inhibition and parenting style on internalizing and externalizing problems from early childhood through adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37(8), 1063-1075.
152. Yuan, A. S. V. (2009). Sibling relationships and adolescents' mental health: The interrelationship of structure and quality. *Journal of Family Issues*, 30(9), 1221–1244.
153. Yuan, A. S. V., & Hamilton, H. A. (2006). Stepfather involvement and adolescent well - being: Do mothers and nonresidential fathers matter? *Journal of Family Issues*, 27(9), 1191-1213.

Seznam grafů

Graf 1 Vřelost mezi jednotlivými typy sourozenců

Graf 2 Relativní status/moc mezi jednotlivými typy sourozenců

Graf 3 Konflikty mezi jednotlivými typy sourozenců

Graf 4 Celková osobní pohoda v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s biologickým rodičem

Graf 5 Osobní pohoda v rámci dimenze rodina v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s biologickým rodičem

Graf 6 Osobní pohoda v rámci dimenze kamarádi v souvislosti s typem emočního vztahu s biologickým rodičem

Graf 7 Osobní pohoda v rámci dimenze škola v souvislosti s typem emočního vztahu s biologickým rodičem

Graf 8 Osobní pohoda v rámci dimenze sebepojetí v souvislosti s typem emočního vztahu s biologickým rodičem

Graf 9 Celková osobní pohoda v souvislosti s typem řízení biologického rodiče

Graf 10 Osobní pohoda v rámci dimenze rodina v souvislosti s typem řízení biologického rodiče

Graf 11 Osobní pohoda v rámci dimenze škola v souvislosti s typem řízení biologického rodiče.

Graf 12 Osobní pohoda v rámci dimenze kamarádi v souvislosti s typem řízení biologického rodiče.

Graf 13 Osobní pohoda v rámci dimenze sebepojetí v souvislosti s typem řízení biologického rodiče.

Graf 14 Celková osobní pohoda v rámci jednotlivých výchovných stylů biologických rodičů

Graf 15 Osobní pohoda v rámci dimenze rodina v souvislosti s výchovnými styly biologických rodičů

Graf 16 Osobní pohoda v rámci dimenze kamarádi v souvislosti s výchovnými styly biologických rodičů

Graf 17 Osobní pohoda v rámci dimenze škola v souvislosti s výchovnými styly biologických rodičů

Graf 18 Osobní pohoda v rámci dimenze sebepojetí v souvislosti s výchovnými styly biologických rodičů

Graf 19 Celková osobní pohoda v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s nevlastním rodičem

Graf 20 Osobní pohoda v rámci dimenze rodina v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s nevlastním rodičem

Graf 21 Osobní pohoda v rámci dimenze kamarádi v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s nevlastním rodičem

Graf 22 Osobní pohoda v rámci dimenze sebepojetí v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s nevlastním rodičem

Graf 23 Osobní pohoda v rámci dimenze škola v souvislosti s jednotlivými typy emočního vztahu s nevlastním rodičem

Graf 24 Celková osobní pohoda v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče

Graf 25 Osobní pohoda v rámci dimenze rodina v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče

Graf 26 Osobní pohoda v rámci dimenze kamarádi v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče

Graf 27 Osobní pohoda v rámci dimenze škola v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče

Graf 28 Osobní pohoda v rámci dimenze sebepojetí v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče

Graf 29 Celková osobní pohoda v souvislosti s výchovným stylem nevlastního rodiče

Graf 30 Osobní pohoda v rámci dimenze rodina v souvislosti s výchovným stylem nevlastního rodiče

Graf 31 Osobní pohoda v rámci dimenze kamarádi v souvislosti s výchovným stylem nevlastního rodiče

Graf 32 Osobní pohoda v rámci dimenze škola v souvislosti s výchovným stylem nevlastního rodiče

Graf 33 Osobní pohoda v rámci dimenze sebepojetí v souvislosti s výchovným stylem nevlastního rodiče

Graf 34 Pocit příslušnosti k rodině v souvislosti s typem emočního vztahu s biologickým rodičem

Graf 35 Pocit příslušnosti k rodině v souvislosti s typem řízení biologického rodiče

Graf 36 Pocit příslušnosti k rodině v souvislosti s výchovným stylem biologického rodiče

Graf 37 Pocit příslušnosti k rodině v souvislosti s typem emočního vztahu s nevlastním rodičem

Graf 38 Pocit příslušnosti k rodině v souvislosti s typem řízení nevlastního rodiče

Graf 39 Pocit příslušnosti k rodině v souvislosti s výchovným stylem nevlastních rodičů

Seznam tabulek

Tab. 1 Příčiny vzniku znovusložené rodiny

Tab. 2 Typ znovusložené rodiny

Tab. 3 Věk při rozpadu rodiny, vzniku znovusložené rodiny a délka života jedince v rámci znovusložené rodiny

Tab. 4 Kombinace sourozenců v rodině a rozdělení jednotlivých kombinací

Tab. 5 Počet sourozenců, o kterých byl vyplněn dotazník

Tab. 6 Výchové styly biologických rodičů ve znovusložených rodinách

Tab. 7 Typy emočního vztahu u biologických rodičů

Tab. 8 Typy řízení u biologických rodičů

Tab. 9 Výchové styly nevlastních rodičů ve znovusložených rodinách

Tab. 10 Typy emočního vztahu u nevlastních rodičů

Tab. 11 Typy řízení u nevlastních rodičů

Tab. 12 Korelace pocitu příslušnosti k rodině s celkovou osobní pohodou a jejími komponentami

Seznam zkratk

APA	Americká psychologická asociace
Apod.	A podobně
Atd.	A tak dále
BR	Biologický rodič
HS	Hrubý skór
č.	Číslo
MSLSS	Multidimensional Student Life Satisfaction Scale
N	Rozsah, počet lidí
Např.	Například
NR	Nevlastní rodič
OP	Osobní pohoda
PPR	Pocit příslušnosti k rodině
RA	Regresní analýza
SD	Směrodatná odchylka

Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1 Instrukce k vyplnění dotazníku a použité dotazníky

Příloha 2 Model devíti polí výchovy

Příloha 3 Vyhodnocování jednotlivých dotazníků

Příloha 4 Statistická analýza dat – výzkumná otázka č. 1

Příloha 5 Statistická analýza dat – výzkumná otázka č. 2

Příloha 6 Statistická analýza dat – výzkumná otázka č. 3

Příloha 7 Statistická analýza dat – výzkumná otázka č. 4

Příloha 8 Statistická analýza dat – výzkumná otázka č. 5